

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

B0003 b 22

เลขทะเบียน.....
นายวีระ นาคนชม /
เลขเรียกหนังสือ..... กน ๗๑๒๗๘
๗ ๕๗๒๗
๒๕๔๘
๑.๓

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ISBN 974-9525-63-9

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

๔

นายวิรัตน์ นาคนชม

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

พ.ศ.2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ISBN 974-9525-63-9

ชื่อเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัย นายวิรัตน์ นาคนชม

กรรมการที่ปรึกษา 1. รศ.วิไลวงศ์ กฤษณะภูติ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

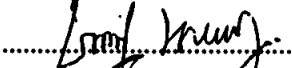
2. รศ.ดร.อิสระ สุวรรณบลด กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับให้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

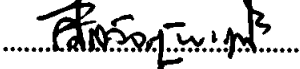
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ (คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย)

(รศ.ดร.ศิวะศิษย์ ชำชอง)

..... กรรมการ (ประธานสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์)

(รศ.ประหัด หงษ์ทองคำ)

..... กรรมการ (ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

(รศ.วิไลวงศ์ กฤษณะภูติ)

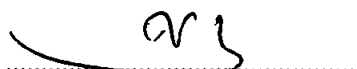
..... กรรมการ (กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

(รศ.ดร.อิสระ สุวรรณบลด)

..... ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

(รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คำชู)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

(รศ.ดร.ศิวะศิษย์ ชำชอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 25 เดือน..... พ.ศ.2548

ถกเถียงการประกาศ

การจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายที่ร่วมกัน ทั้งราษฎรบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ผู้บังคับบัญชา ผู้ได้บังคับบัญชาและ เพื่อนร่วมงานในองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่าน โดยเฉพาะ ท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.ศิวัชชัย ชำของ อธิการบดีมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่กรุณาเป็นประธานสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ประหยัด หงษ์ทองคำ ประธานสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ คำชู ผู้แทนจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) รองศาสตราจารย์ วิไลวิทย์ กฤษณะภูติ และ รองศาสตราจารย์ ดร. อิศระ สุวรรณบด ซึ่งเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำ จึงใคร่ขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย นอกจากนี้ขอขอบคุณ คุณอินทรา ปรงเกียรติ คุณวิศกานต์ ศรีพอ และทุกๆ ท่านที่เป็นกำลังใจ

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อคิด คำชี้แนะ เพื่อแนวทางที่เหมาะสมให้กับผู้วิจัย ในการเขียนวิทยานิพนธ์จนสำเร็จโดยสมบูรณ์
คุณค่าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้แก่ บิคา มรรคา ครู อาจารย์และบุคลากรทุกท่าน

วิริติ นาคนชม

ชื่อเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

ผู้วิจัย นายวิวัติ นาคนชม

กรรมการที่ปรึกษา 1. รศ.วิไลวงศ์ กฤษณะภูติ ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
2. รศ.ดร.อิสระ สุวรรณเบล กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีที่พิมพ์ พ.ศ.2548

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 2) เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Action Research: PAR) พื้นที่การศึกษาคือ แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น โดยชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มที่เป็นตัวแทนของชุมชนชื่อ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง ทำการวิจัยร่วมกับนักวิจัยและนักพัฒนา ร่วมกันศึกษาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันติดตามผล และร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว นั้น ได้เกิดกลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลืองที่มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีโครงสร้างการบริหารจัดการ มีคณะทำงาน มีกฎข้อบังคับกลุ่มฯ มีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน มีความเข้มแข็ง มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

รูปแบบการบริหารจัดการโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้ให้สัญญาข้อตกลงกับกลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง เข้าทำการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มฯ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นทำหน้าที่เพียงกำกับดูแล และสนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ทำให้เกิดรูปแบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่สำหรับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ทำให้เกิดความประหยัดและคุ้มค่า โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของชุมชนซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในอนาคตต่อไป

Title: Communal Participation in Managing Tourist Attractions

Author: Virat Nakhonchom

Advisor: Associate Professor Wilaiwatt Grisanaputi

Associate Professor Dr. Isara Suwanabol

Degree: Master of Public Administration

Northeastern University, year 2005

Abstract

The objectives of this study include 1) to study the participation of the community in managing tourist attractions 2) To find management models that stress on participation of the community. This study involves participation from the community. This study employs *Participatory Action Research* (PAR). The area of study covers tourist attractions at Ban Far Luam, Village No. 6, Nongrua, Khonkaen. The community has formed a group of representatives called "A Group of Conservation of Water Rafting Ban Far Luam". This group worked together with researchers and local developers. Together, they studied the problems, planned, worked together, and followed up on results. In addition, they worked together to conserve the environment of the community.

This study, participation of the community in managing tourist attractions, has found that a Group of Conservation of Water Rafting Ban Far Luam is knowledgeable and possess skills necessary for managing tourist attractions. The Group has a management structure and taskforce. They have established their own rules and regulations. They have clear visions and strategies for achieving their goals. The Group is strong. Environmental responsibility is in the Group members' consciousness.

In term of management models that stresses on the communal participation, this study has found that Provincial Administration Organization (PAO) has agreed to permit the Group of Conservation of Water Rafting Ban Far Luam to manage the tourist attractions and the environment in accordance with the Group's objectives. The Khon Kaen PAO only assumes the role of monitoring and supporting the Group. This *participatory action research* has led to cooperation between PAO and local community in managing the communal tourist attractions. This is a new phenomenon for PAO. The cooperation leads to cost-savings and cost-effectiveness. The participation from the community has certainly increased the awareness of people in the community in term of conservation of the natural resources and the environment. There is a pride in local wisdom that would entail future sustainability.

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดการบริหารจัดการ	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	16
2.3 แนวคิดและหลักการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	22
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม	39
2.5 แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	51
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	60
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	74
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	75
3.3 การสร้างเครื่องมือ	75
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	75
3.5 กระบวนการและขั้นตอนวิจัย	75
3.6 ระยะเวลาดำเนินการ	76
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	76
บทที่ 4 ผลวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 บริบทชุมชน	78
4.2 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว	85
4.3 ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	86
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	
5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	116
5.2 วิธีดำเนินการวิจัย	116
5.3 สรุปผล	118
5.4 อภิปรายผล	123
5.5 ข้อเสนอแนะ	124

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
สารบัญภาพ	
ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการ	9
ภาพที่ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (ททท. 2543)	19
ภาพที่ 3 การเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม	44
ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักวิจัย นักพัฒนา หรือองค์กรพัฒนา ก่อนและหลัง	46
ภาพที่ 5 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	60
สารบัญตาราง	
ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน	26
ตารางที่ 2 ระดับการศึกษาของชาวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6	82
ตารางที่ 3 สถิติสุขอนามัย	83
ตารางที่ 4 ทรัพยากรได้ของชาวบ้านด้านเศรษฐกิจทั่วไป	85
ตารางที่ 5 แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง	95
ตารางที่ 6 ผลการดำเนินการตามแผน โครงการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6	101
ตารางที่ 7 อัตราค่าธรรมเนียม ค่าเช่า ค่าบริการ อาคารสถานที่	109
ตารางที่ 8 แผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองหมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น	111
ตารางที่ 9 กระบวนการจัดการ	114
ตารางที่ 10 ภาคีที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว (involved parties and their association with tourism)	122
บรรณานุกรม	126
ภาคผนวก-ภาพ	131

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การท่องเที่ยวจัดว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศที่มีความสำคัญประเภทหนึ่ง เนื่องจากการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษา ในด้านเศรษฐกิจการท่องเที่ยว จัดอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทอย่างมากในการนำเงินตราต่างประเทศ เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจภายในประเทศได้ ดังจะเห็นว่ารายได้ของประเทศที่มาจากการท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อปี 2503 เป็นปีที่ก่อตั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรกมีนักท่องเที่ยว 80,000 คน มีรายได้จากการท่องเที่ยว 86 ล้านบาท ปี 2544 มีนักท่องเที่ยว 10,060,000 คน และปลายปี 2545 มีนักท่องเที่ยวประมาณ 10,500,000 คน ในปี 2546 มีเป้าหมายให้มีนักท่องเที่ยว 11.13 ล้านคน คาดว่าจะมีรายได้ประมาณ 360,600 ล้านบาท (รายงานการสัมมนาหัวหน้าอุทยานแห่งชาติและวนอุทยาน ครั้งที่ 3 2545 : 25)

นอกจากนี้ยังช่วยลดปัญหาการขาดดุลชำระเงินระหว่างประเทศช่วยสร้างอาชีพ และการจ้างงาน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น ตลอดจนก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต ในด้านสังคมวัฒนธรรมและการศึกษาการท่องเที่ยวสามารถยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่น ของชุมชนท้องถิ่นทั้งช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้น นำทรัพยากรส่วนเกินไว้เข้ามา ประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี เป็นต้น

เนื่องจากการท่องเที่ยวได้มีคณาปุระ โยชน์มากมาย ดังกล่าวข้างต้นรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยจึงได้ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยกำหนดเป็นนโยบายรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น รัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ใช้คำว่า “อะเมซิ่งไทยแลนด์” (Amazing Thailand) รัฐบาลสมัชชาชนวนเหล็กภัย “ไร้ของไทย กินของไทย เที่ยวเมืองไทย” รัฐบาลปัจจุบัน สมัยพันตำรวจโท คร.ทักษิณ ชินวัตร “มุมมองใหม่เมืองไทย” (Unseen Thailand) แผนการท่องเที่ยวปี 2546 การทำงานด้านการตลาดต้องเน้นทั้ง 2 ด้าน คือ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศในการรณรงค์เที่ยวทั่วไทยไปได้ทุกเดือนเป็นการรณรงค์ซึ่งมีนักท่องเที่ยวคนไทยเป็นเป้าหมาย เพื่อให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยลดการไปเที่ยวเมืองนอกเป็นการกระจายรายได้ภายในประเทศ สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ อนุรักษ์วัฒนธรรม อนุรักษ์โบราณสถานให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมใน

ท้องถิ่นของชุมชน ดังจะเห็นได้จากการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นมีบทบาท มีส่วนร่วมพัฒนาตลอดจนมีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ในส่วนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดได้กำหนดการท่องเที่ยวไว้ใน พ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 (7) คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17(4) ให้มีหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์กลางด้านการศึกษา ด้านการแพทย์ และสาธารณสุข ด้านการคมนาคม ตลอดจนภาคบริการในด้านการท่องเที่ยวที่มีทั้งโบราณสถานเก่าแก่ เช่น ถูเปือยน้อย อ่าเปือยน้อย ซากฟอสซิลไดโนเสาร์ที่อำเภอภูเวียง ธรรมชาติบริเวณเขื่อนอุบลรัตน์ หักลดกรรมกรทอผ้าไหมที่อำเภอชนบท ประเพณีผูกเสี่ยว เป็นต้น ในแต่ละปีมีผู้มาเยือนท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น ซึ่งนำเงินมาใช้จ่ายก่อให้เกิดรายได้แก่จังหวัดจำนวนมากดังจะเห็นได้ว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวจังหวัดขอนแก่น ในปี 2545 มีผู้เยี่ยมชมเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.33 ผู้เยี่ยมชมชาวไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.47 และชาวต่างประเทศลดลงร้อยละ 0.36 ตามลำดับเมื่อเทียบกับปี 2544 ซึ่งมีสาเหตุดังนี้ ผู้เยี่ยมชมซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมาทำธุรกิจ / คำขาย ประชุม / สัมมนา ท่องเที่ยว / พักผ่อน และอื่น ๆ โดยเดินทางด้วยรถไฟ รถโดยสาร รถประจำทางและรถส่วนตัว / รถเช่า เพิ่มขึ้น สถิติการท่องเที่ยวในปี 2545 จังหวัดขอนแก่นมีผู้เยี่ยมชมรวมจำนวนทั้งสิ้น 1,906,535 คน จำแนกเป็นนักท่องเที่ยว 1,423,236 คน ร้อยละ 74.65 และนักท่องเที่ยว 483,299 คน ร้อยละ 25.35 ในจำนวนผู้เยี่ยมชมทั้งหมดนี้จำแนกเป็น ชาวไทย 1,870,685 คน ร้อยละ 98.12 และชาวต่างประเทศ 35,850 คน ร้อยละ 1.88 ค่าใช้จ่ายของผู้เยี่ยมชมที่นำมาใช้จ่ายเมื่อรวมทุกหมวดค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าบริการเดินทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก ค่าใช้จ่ายบันเทิง และอื่น ๆ มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวัน 788.49 บาท จำแนกเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมชมชาวไทย 781.57 บาท และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมชมชาวต่างประเทศ 1,149.45 บาท เมื่อพิจารณาโดยรวมในปี 2545 จังหวัดขอนแก่นได้รับรายได้จากการท่องเที่ยว รวมเป็นเงินทั้งสิ้น 3,862.36 ล้านบาท จำแนกเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวไทย 3,726.97 ล้านบาท ร้อยละ 96.49 และรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศ 135.39 ล้านบาท ร้อยละ 3.51

สถานการณ์การท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่นในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2546 มีจำนวนผู้เยี่ยมชมเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.00 เมื่อเทียบกับปี 2545 ในช่วงเวลาเดียวกันแยกเป็นผู้เยี่ยมชมชาวไทยและชาวต่างประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.58 และ 28.32 ตามลำดับ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้เยี่ยมชมเพิ่มขึ้นในปี 2545 เนื่องจากจังหวัดขอนแก่นเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมระดับชาติ "การ

ประชุมความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก หรือเอเปก (Asia-Pacific Economic Cooperation; APEC)” เมื่อเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน 2546 สถิติการท่องเที่ยวในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2546 (มกราคม – มิถุนายน) จังหวัดขอนแก่น มีผู้เยี่ยมชมรวมทั้งสิ้น 971,422 คน จำแนกเป็นนักท่องเที่ยว 721,106 คน ร้อยละ 74.23 และนักท่องเที่ยว 250,316 คน ร้อยละ 25.77 ในจำนวนผู้เยี่ยมชมทั้งหมดนี้เป็นชาวไทย 951,696 คน ร้อยละ 97.97 และชาวต่างประเทศ 19,726 คน ร้อยละ 2.03 ค่าใช้จ่ายของผู้เยี่ยมชมที่นำมาใช้จ่ายเมื่อคำนวณรวมทุกหมวดค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าบริการเดินทางท่องเที่ยวภายในจังหวัด ค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก ค่าใช้จ่ายบันเทิง และอื่น ๆ เฉลี่ยต่อคนต่อวัน 788.11 บาท จำแนกเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมชมชาวไทย 780.11 บาท และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของผู้เยี่ยมชมชาวต่างประเทศ 1,173.79 บาท เมื่อพิจารณาโดยรวมในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2546 จังหวัดขอนแก่น มีรายได้จากการท่องเที่ยวรวมทั้งสิ้น 1,973.89 ล้านบาท จำแนกเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวไทย 1,896.73 ล้านบาท ร้อยละ 96.09 และรายได้จากการท่องเที่ยวของชาวต่างประเทศ 77.16 ล้านบาท ร้อยละ 3.91 (รายงานโครงการสำรวจสถิติการท่องเที่ยวภายในประเทศ, 2546:26)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ มีพื้นที่ครอบคลุมทั้งจังหวัด 20 อำเภอและ 5 กิ่งอำเภอ มีบทบาทส่งเสริมการท่องเที่ยวผลงานที่ผ่านมาได้ปรับปรุงหมู่บ้านเต่า อำเภอภูผาศิริ พัฒนาถ้ำค้างคาว และถ้ำภูตาหลอ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น สำหรับอำเภอหนองเรือเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดขอนแก่นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ บ้านฟ้าเหลือง ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่มีศักยภาพเหมาะแก่การท่องเที่ยว เนื่องจากมีแม่น้ำชีไหลผ่านพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นโค้งน้ำ ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นเกาะเป็นที่อาศัยของนกหลายชนิด เช่น นกกระยาง นกเป็ดน้ำ และอื่นๆ ยังเป็นแหล่งอนุรักษ์ปลาของชุมชนในลำน้ำแห่งนี้ทั้งยังเป็นแหล่งทำการประมงของชาวบ้านโดยวิธีการใช้แพยกขอ ซึ่งเป็นวิธีการจับปลาแบบดั้งเดิมโดยภูมิปัญญาชาวบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้าน ยังได้จัดให้มีการล่องแพเพื่อชมทัศนียภาพสองฝั่งลำน้ำ ปัจจุบันมีแพประมาณ 9 ลำ ดังนั้นหมู่บ้านนี้จึงมีศักยภาพเป็นแหล่งการท่องเที่ยวตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บ้านฟ้าเหลืองมีเนื้อที่ประมาณหนึ่งตารางกิโลเมตร เป็นหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เขตน้ำท่วมของเขื่อนอุบลรัตน์ประกอบด้วยประชากร 200 ครัวเรือนเศษ อาชีพส่วนใหญ่ของประชากร คือการประมงและเกษตรกรรม ต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามความต้องการของชาวบ้าน และได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่จากการไฟฟ้าผลิตเขื่อนอุบลรัตน์ มีการจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์และพัฒนาบริเวณเขตน้ำท่วมริมแม่น้ำชีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้เอื้อต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ทำการประมงและประกอบอาชีพอย่างอื่นที่สอดคล้องกัน

จากการอภิปรายเป็นรายบุคคล (individual discussion) และอภิปรายกลุ่ม (group discussion) พบว่าเมื่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองแล้วเสร็จระดับหนึ่ง ความงบประมาณที่ได้รับ ทำให้สภาพทั่วไปเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากเกิดบรรยากาศน่าท่องเที่ยวยิ่งขึ้น สภาพการบริหารจัดการ โดยทั่วไปยังไม่เป็นรูปธรรม ชุมชนยังไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรม แพท่องเที่ยวที่เปิดให้บริการ โดยเอกชนส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดมลภาวะกับแหล่งน้ำ คณะกรรมการระดับจังหวัดได้ร่วมกับชุมชนศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบ จากการประกอบกิจการแพท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอหนองเรือ อำเภอภูเวียง และอำเภอดุสิต จังหวัดขอนแก่น มีมติให้ผู้ประกอบการกิจการแพท่องเที่ยวหยุดการดำเนินการไว้ก่อน จนกว่าจะได้รับอนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย (รายงานการประชุมคณะกรรมการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการแพท่องเที่ยวฯ, 2546) ต่อมาคณะอนุกรรมการศึกษาผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม และได้เสนอผลการศึกษาว่าการดำเนินการกิจการแพท่องเที่ยวมีผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ สุขภาพอนามัย ประมง ระบบนิเวศวิทยา และเศรษฐกิจสังคม ที่ประชุมคณะกรรมการศึกษาหาแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการแพท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2546 ได้พิจารณาให้ดำเนินกิจการแพท่องเที่ยวได้ แต่ให้ดำเนินการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องโดยมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ประกอบการได้ดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายแล้วมอบหมายให้นายอำเภอเป็นผู้ติดตามการทำงาน และให้คำแนะนำแก่กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลืองซึ่งยังขาดความรู้ในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามาดำเนินการและมีบทบาทอย่างต่อเนื่องไม่เต็มที่ สำหรับบริเวณแหล่งท่องเที่ยวยังต้องการปรับปรุงเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์อีกมาก ซึ่งจะคงได้รับการแก้ไขและมีการปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม โดยเฉพาะต้องไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อแหล่งชุมชนดังกล่าว และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ดังนั้นจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้มีความประสงค์ที่จะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว บ้านฟ้าเหลือง โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ ดังนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว บ้านฟ้าเหลือง ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อหารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย มีดังนี้

- (1) พื้นที่ที่ศึกษา บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น
- (2) ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง ผู้ประกอบการแพท่องเที่ยว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ประมงจังหวัด ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม จังหวัดขอนแก่น และนักพัฒนาหรือนักวิจัย
- (3) วิธีการศึกษา ได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- (4) ระยะเวลาวิจัย ตั้งแต่ กรกฎาคม 2546 – มิถุนายน 2547

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- (1) สามารถทราบถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- (2) ได้รูปแบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
- (3) ผลจากการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อเสนอเทศในการวางแผนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆได้

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

- (1) ชาวบ้านผู้เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้มีส่วนได้เสียในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่บ้านฟ้าเหลือง (stakeholders) หรือชาวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นกรรมการและสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์แหล่ง
- (2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองเรือ และองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
- (3) องค์กรที่เกี่ยวข้อง หมายถึง สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 อนามัยตำบลหนองเรือ โรงเรียนบ้านฟ้าเหลือง อำเภอหนองเรือ ประมงจังหวัดขอนแก่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 10 จังหวัดขอนแก่น
- (4) นักพัฒนา หมายถึง เจ้าหน้าที่จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ทำหน้าที่นักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

(5) นักท่องเที่ยว หมายถึง คนที่ไปพักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้บริการสถานที่แห่ง
ท่องเที่ยวบ้านป่าเหลื่อมทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ

(6) แพทท่องเที่ยว หมายถึง แพที่ให้บริการพานักท่องเที่ยวล่องชมธรรมชาติตามลำน้ำ

(7) การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมปฏิบัติงาน ได้แก่ ร่วมศึกษาปัญหาพร้อมกำหนด
นโยบายวางโครงการ ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมบริหาร โครงการ

(7.1) ร่วมศึกษาปัญหา หมายถึง การร่วมมือกันศึกษาถึงปัญหาที่ประชาชนกำลัง
ประสบ

(7.2) ร่วมวางโครงการ หมายถึง การกำหนดรายละเอียดที่จะร่วมกันทำว่าจะทำ
อะไร ทำที่ไหน ทำเมื่อใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละส่วน

(7.3) ร่วมปฏิบัติการ หมายถึง การร่วมลงมือกระทำการอันเป็นการแก้ไขปัญหาของ
ประชาชน

(7.4) ร่วมติดตามผล หมายถึง การร่วมติดตามผลของงานที่ได้ร่วมกันกระทำใน
ด้านต่าง ๆ

(7.5) ร่วมบำรุงรักษา หมายถึง การร่วมกันบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนชนบท

(8) การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การบำรุงรักษา การป้องกัน เพื่อให้คงสภาพที่ดีมี
ผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยที่สุด และการเลือกใช้สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพให้ได้มากที่สุด

(9) แหล่งท่องเที่ยวบ้านป่าเหลื่อม หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัด
ขอนแก่น หมายถึง บริเวณที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อให้
เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

(10) การบริหารจัดการ หมายถึง การที่กลุ่มร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุ
วัตถุประสงค์ที่วางไว้

(i1) กลุ่มอนุรักษ์แพดอง หมายถึง กลุ่มที่เป็นตัวแทนของชุมชนบ้านป่าเหลื่อม ม.6
ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการบริหารจัดการ
 - 1.1 ความหมายของการบริหาร
 - 1.2 ความหมายของการจัดการ
 - 1.3 กระบวนการจัดการ
 - 1.4 การวางแผนเชิงกลยุทธ์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว
 - 2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว
 - 2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
3. แนวคิดและหลักการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว
 - 3.1 แนวคิดเรื่องความสามารถในการรองรับของพื้นที่
 - 3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)
 - 3.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)
 - 3.4 แนวทางการบริหารและจัดการ
 - 3.5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
 - 3.6 การบริหารและจัดการด้านสวัสดิภาพ และความปลอดภัย
 - 3.7 การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น
4. แนวคิดการมีส่วนร่วม
 - 4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 4.2 การให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่นมีส่วนร่วม
 - 4.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
5. แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 - 5.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับชุมชน
 - 5.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการบริหารจัดการ

สังคมของมนุษย์เป็นสังคมที่มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม หมู่เหล่า เป็นชุมชนขนาดต่าง ๆ ตั้งแต่ หมู่บ้าน ตำบล เมือง และประเทศ จึงต้องมีการจัดระบบระเบียบของสังคมเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความอยู่รอดสงบสุข และบังเกิดความก้าวหน้าในชุมชนเหล่านั้น จึงเป็นสาเหตุให้เกิด "สถาบันสังคม" และ "การบริหาร" ขึ้นมา สถาบันสังคมที่จัดตั้งขึ้นไม่ว่าจะเป็นครอบครัว วัค โรงเรียน และองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จึงต้องอำนวยความสะดวกหรือบริการเพื่อประโยชน์สุขของสมาชิก และความเจริญของสังคม โดยดำเนินการกิจกรรมที่สังคมมอบหมายด้วยการจัดตั้ง "องค์การบริหาร" ที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้นสังคมกับองค์การบริหารจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกจากกันได้ ดัง ศาสตราจารย์วิลเลียม ซิฟฟิน (William S. Siffin) ได้กล่าวไว้ว่า "หากปราศจากองค์การบริหารแล้วสังคมก็จะมี หากปราศจากสังคมแล้วมนุษย์ก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้" (วิจิตร ศรีस्थำน และคณะ, 2523 : 4)

1.1 ความหมายของการบริหาร

คำศัพท์ที่ใช้ในความหมายของการบริหารมีอยู่สองคำคือ "การบริหาร" (administration) และ "การจัดการ" (management) การบริหาร มักจะใช้กับการบริหารกิจการสาธารณะหรือการบริหารราชการ ส่วนคำว่า การจัดการ ใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชน เราจึงเรียกผู้ที่ดำรงตำแหน่งระดับบริหารในหน่วยงานราชการว่า "ผู้บริหาร" ในขณะที่บริษัท ห้างร้าน ใช้เรียกตำแหน่งเป็น "ผู้จัดการ" มีผู้ให้ความหมายการบริหารดังนี้ Peter F. Drucker กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ส่วน Harold Koontz กล่าวว่า การบริหาร คือ การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยการอาศัยคน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นปัจจัยในการปฏิบัติงาน สำหรับ Herbert A. Simon กล่าวว่า การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกัน ดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างร่วมกัน และ วิจิตร ศรีस्थำนและคณะ ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้ (1) การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป (2) ร่วมมือกันทำกิจกรรม (3) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (4) โดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม จึงสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการ และทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยอย่างประหยัด และให้เกิดประโยชน์ สูงสุด ผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหาร เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงกล่าวได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ คือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหาร ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง

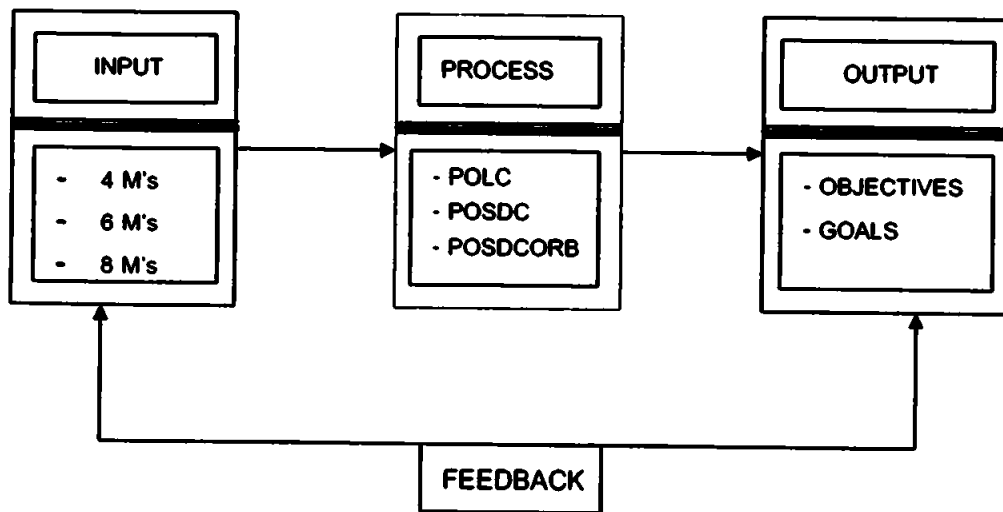
1.2 ความหมายของการจัดการ (ม.ป.ป. และ ไม่มีเลขหน้า)

นักวิชาการด้านการจัดการ ไม่นิยมให้คำจำกัดความการจัดการหรือการบริหาร เนื่องจากมีขอบข่ายและความหมายเกินกว่าจะนิยามด้วยประโยคสั้นๆ เพียงไม่กี่ประโยคได้ คำนิยามที่นักวิชาการในสมัยก่อนนิยามได้แก่ความหมายขององค์ประกอบ (บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน) โดยดูว่ากิจกรรมใดบ้างที่เข้าข่ายลักษณะงามตามภารกิจของการจัดการ อย่างไรก็ตามนักวิชาการด้านการจัดการในปัจจุบันมีความเห็นไปในทางเดียวกันว่าควรให้คำนิยามความหมายของการจัดการหรือการบริหารเพื่อใช้เป็นแนวทางร่วมกันในการอธิบายขอบข่ายของลักษณะการจัดการ แม้จะไม่สามารถอธิบายได้ครอบคลุม หรืออธิบายได้เพียงบางส่วนเท่านั้นก็ตาม ก็เป็นสิ่งที่ควรกระทำเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจนขึ้น

ศิริวรรณ เจริญรัตน์และคณะ (ม.ป.ป. และ ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความหมายการจัดการ คือ กระบวนการนำทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการบริหารคือ

1. การวางแผน (planning)
2. การจัดการองค์การ (organizing)
3. การชี้นำ (leading)
4. การควบคุม (controlling)

ซึ่งจากความหมายดังกล่าวมีคำสำคัญ 3 คำ คือ กระบวนการ, ทรัพยากรการบริหาร และ วัตถุประสงค์ สามารถนำมาเขียนเป็น แผนภูมิได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการ
ที่มา : ตุลาคมพฤษภาคม 2545

INPUT คือทรัพยากรการบริหาร (management resources) อันได้แก่ 4 M's ประกอบด้วย คน (man) เงิน (money) วัสดุ (material) และวิธีการ/จัดการ (method / management) ถูกนำเข้าไปในระบบเพื่อการประมวลผล หรือการบริการที่เติบโตและพัฒนาก้าวหน้าไปพร้อมกับอุตสาหกรรม การผลิตและการบริการที่เติบโตและพัฒนาขึ้นไปอย่างรวดเร็วทำให้ทรัพยากรเพียง 4 ประการเริ่มไม่เพียงพอสำหรับเป้าหมาย จึงได้เพิ่มขึ้นอีก 2 M's เป็น 6 M's ได้แก่ เครื่องจักรกล (machine) และการตลาด (market) ในขณะที่เดียวกันการทำงานที่มองเห็นถึงความสำคัญ หรือคุณค่าของจิตใจของผู้ปฏิบัติงานมีมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของคนงานมากขึ้น จึงเพิ่มขวัญและกำลังใจ (morale) เข้าไปเป็น 7 M's และเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ระบบการสื่อสารไร้พรมแดนที่ติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นระบบเครือข่ายครอบคลุมทั่วโลกทำให้การติดต่อสื่อสารรวดเร็ว ใครไม่รู้หรือไม่มีข้อมูลย่อมเสียเปรียบในเชิงธุรกิจจึงได้เพิ่มข้อมูลข่าวสาร (message) เข้าไปในทรัพยากรกระบวนการผลิต รวมเป็น 8 M's ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสุดครบเท่าที่ระบบอุตสาหกรรมการผลิตการจัดจำหน่ายและการบริการ ยังคงพัฒนาและก้าวไปไม่หยุดยั้ง

PROCESS คือหน้าที่หรือกิจกรรมขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารต้องกระทำ ในปัจจุบันยึดถือหน้าที่ 4 ประการได้แก่ POLC การวางแผน (planning), การจัดองค์การ (organizing), การชี้นำ (leading) และ การควบคุม (controlling) ซึ่งมีพัฒนาการของแนวคิดมาตั้งแต่สมัยของ ฟาโย (Henri Fayol) ปี 1916 ที่เห็นว่าหน้าที่การจัดการ ประกอบด้วย POCCC ได้แก่ การวางแผน (planning), การจัดองค์การ (organizing), การสั่งการ (commanding), การประสานงาน (coordinating), การควบคุม (controlling) ต่อมาในปี 1937 กุลิกและเออร์วิค (Gulick และ Urwick) เห็นว่ากระบวนการจัดการประกอบด้วย การวางแผน (planning), การจัดองค์การ (organizing), การจัดคนเข้าทำงาน (staffing), การอำนวยการ (directing), การประสานงาน (coordinating), การรายงานผล (reporting) และ การงบประมาณ (budgeting) ซึ่งนิยมเรียกย่อว่า POCDORB เมื่อเข้าปี 1972 แฮร์โรลด์ กูนตซ์ (Harold D. Koontz) มีความเห็นว่าหน้าที่ทางการจัดการคือ POSDC ได้แก่การวางแผน (planning), การจัดองค์การ (organizing), การจัดคนเข้าทำงาน (staffing), การอำนวยการ (directing) และการควบคุม (controlling) ซึ่งแนวความคิดของเขาเปลี่ยนแปลงไปชัดเจน โดยในปี 1988 กูนตซ์ และเว็ทริช (Koontz และ Wehrich) เขียนตำราใช้ชื่อว่า Management ร่วมกันและได้เปลี่ยนหน้าที่ทางการจัดการจากตัว D (directing) เป็น L (leading) พัฒนาคำนแนวคิดดังกล่าวยังคงก้าวต่อไปไม่หยุดยั้ง บางทีในชุกหน้าเราอาจเห็นหน้าที่การจัดการที่เหลืออักษรเพียงตัวเดียวหรือสองตัวเท่านั้นก็เป็นได้ ดังนั้นอาจสรุปหน้าที่หรือกิจกรรมขั้นพื้นฐานทางการจัดการได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ใน

กระบวนการ (process) แปรรูปทรัพยากรที่นำเข้าไปเป็นผลผลิตตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กรต่อไป

OUTPUT คือเป้าหมาย (goals) หรือ วัตถุประสงค์ (objectives) ขององค์กร ที่นำออกมาจากกระบวนการแปรรูปในขั้นตอนที่สอง เป้าหมายขององค์กรสามารถแบ่งขยายได้เป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ องค์กรที่มีเป้าหมายที่มุ่งแสวงหากำไร (profit) และองค์กรที่มีเป้าหมายไม่มุ่งแสวงหากำไร (non-profit) หรืออาจแบ่งเป็นองค์กรที่วัตถุประสงค์เพื่อการผลิตสินค้า กับองค์กรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการ (services) ก็ได้

1.3 การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (สุรัสวดี ราชกุลชัย, 2546:209-244) ได้อธิบายไว้ว่า

กลยุทธ์ (strategy) เป็นแผนการปฏิบัติที่กำหนดการจัดสรรทรัพยากรและกิจกรรมอื่นเพื่อจัดการกับสภาพแวดล้อม และช่วยทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้จริง

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ (strategic planning) เป็นการดำเนินงานเพื่อถึงเป้าหมายด้วยวิธีการทางกลยุทธ์ที่เหมาะสมในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจแตกต่างกันในแต่ละระดับขององค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

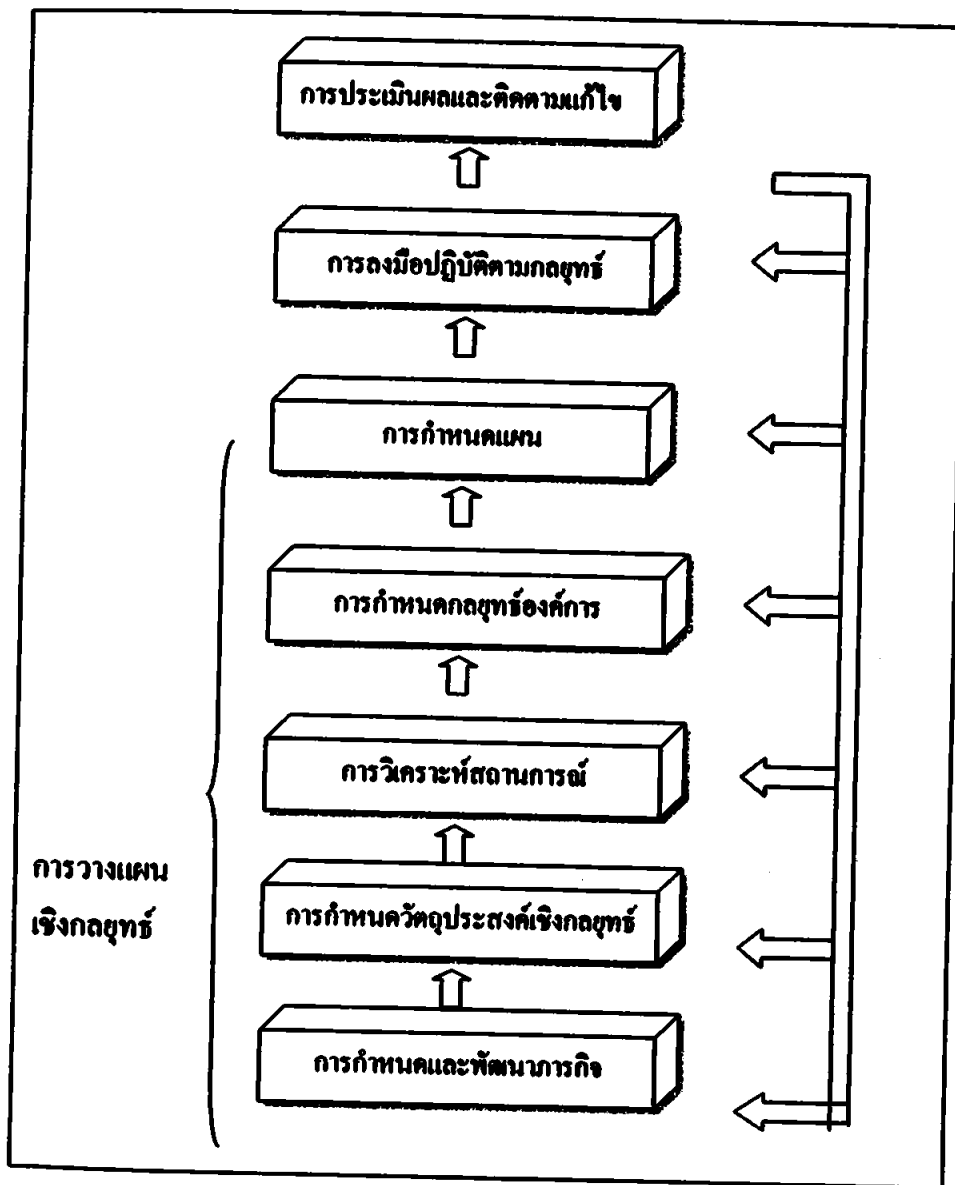
1) ความสามารถหลัก (core competence) คือ บางสิ่งบางอย่างที่องค์กรทำได้ดีเป็นพิเศษเมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่ง และยังสะท้อนถึงความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน (competitive advantage) ขององค์กรอีกด้วย ความสามารถหลักอาจเป็นเรื่องของการวิจัยและพัฒนา ความเป็นผู้นำสุดยอดด้านเทคโนโลยี การผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง หรือการบริการลูกค้าที่ดีเยี่ยม

2) การรวมตัว (synergy) เป็นเงื่อนไขที่มีอยู่เมื่อส่วนต่าง ๆ ขององค์กรมีปฏิสัมพันธ์ และต้องการร่วมผลิตเพื่อสร้างผลเป็นทวีคูณที่ดีกว่า ผลรวมที่เกิดขึ้นเองโดยลำพังทำให้องค์กรธุรกิจเกิดข้อได้เปรียบพิเศษในประเด็นของต้นทุน อำนาจทางการตลาด เทคโนโลยี หรือทักษะทางการบริหาร เช่น การรวมตัวของบริษัท AT&T และบริษัท NCR สร้างให้เกิด “ร้านค้าครบวงจร (One-Stop shop)” เพื่อบริการทางการสื่อสารและอุปกรณ์ต่าง ๆ ครบถ้วน เป็นต้น

3) การสร้างคุณค่า (value creation) จากพฤติกรรมที่เป็นความสามารถหลัก และผลจากการรวมตัวกันทำให้บริษัทสร้างคุณค่าต่อลูกค้าของตนได้ คุณค่าถูกกำหนดจากผลประโยชน์ที่ได้รับเปรียบเทียบกับต้นทุนที่เสียไปในความคิดของลูกค้า สินค้าที่มีต้นทุนต่ำแต่ลูกค้าไม่รู้สึกรว่าได้ผลประโยชน์ถือว่าไม่มีคุณค่า การจัดส่งถือเป็นหัวใจของกลยุทธ์ด้านการสร้างคุณค่า บางครั้งงานบริการต่อลูกค้าก็ถือเป็นการสร้างคุณค่าเช่นเดียวกัน

กระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์

ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการวางแผนเชิงกลยุทธ์ คือ แผนกลยุทธ์ (strategic plan) ซึ่งอาจอธิบายรายละเอียดแต่ละขั้นตอนด้วยองค์ประกอบสำคัญในแต่ละขั้นได้ดังนี้ (ดูภาพประกอบ)

ภาพ ขั้นตอนการบริหารเชิงกลยุทธ์

(ที่มา: สุรัสวดี ราชกุลชัย, การวางแผนและการควบคุมทางการบริการ, 2546:210)

1. การกำหนดและพัฒนาภารกิจ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การทำให้เกิดข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการวางแผน ช่วยให้ทราบถึงทิศทางของสินค้าหรือบริการที่ธุรกิจต้องการเป็นหรือควรจะทำเพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมาย โดยปกติธุรกิจควรเกิดจากแนวคิดของผู้ประกอบการผู้เริ่มก่อตั้ง สำหรับคำถามว่า “เรา

ควรจะอยู่ในธุรกิจใด” นั่นคือวิสัยทัศน์ (vision) ต่อมาจึงทำการกำหนดภารกิจ (mission) ซึ่งจะระบุจุดมุ่งหมายของธุรกิจและทิศทางการปฏิบัติงานจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารระดับสูง แล้วมีการพัฒนาข้อความของภารกิจ

2. การกำหนดวัตถุประสงค์

ผลลัพธ์ที่ต้องการในอนาคตของการวางแผน คือ วัตถุประสงค์ ซึ่งวัตถุประสงค์ขององค์การคือจุดหมายปลายทางของภารกิจ ตลอดจนการปฏิบัติงานในระยะยาวโดยภารกิจจะมีการกำหนดถึงวัตถุประสงค์ขององค์การที่เฉพาะเจาะจงและมีโอกาสประสบความสำเร็จ ดังนั้นวัตถุประสงค์จะมีลักษณะสำคัญ คือ

- สามารถนำไปปฏิบัติโดยเฉพาะเจาะจงขององค์การหรือส่วนงานใด ๆ ได้
- กำหนดทิศทาง
- ระบุลำดับก่อนหลังของการปฏิบัติงาน
- อำนวยความสะดวกกับการควบคุมทางการบริหาร

วัตถุประสงค์มีความจำเป็นในทุกส่วนงาน ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติและความอยู่รอดขององค์การในระยะยาว นอกจากนี้ยังระบุให้ทราบถึงจุดยืนทางการตลาด นวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ทางการกายภาพและทางการเงิน กำไร ความรับผิดชอบของผู้บริหาร ทัศนคติ และผลปฏิบัติงานของพนักงานและความรับผิดชอบต่อสังคม

3. การวิเคราะห์สถานการณ์ (situation analysis)

ช่วยให้เกิดการตัดสินใจของผู้บริหารมีประสิทธิผลและเป็นไปตามทิศทางมุ่งสู่เป้าหมายได้อย่างแท้จริง โดยปกติองค์การต้องทำการวิเคราะห์สถานการณ์ตรวจสอบทั้งอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งควรวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกขององค์การ เพื่อพิจารณาจุดผลกระทบเชิงบวกหรือลบของบางองค์การทำการวิเคราะห์สถานการณ์ก่อนการกำหนดภารกิจหรือวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้แนวทางสู่จุดหมายที่ชัดเจนด้วย

4. การกำหนดกลยุทธ์

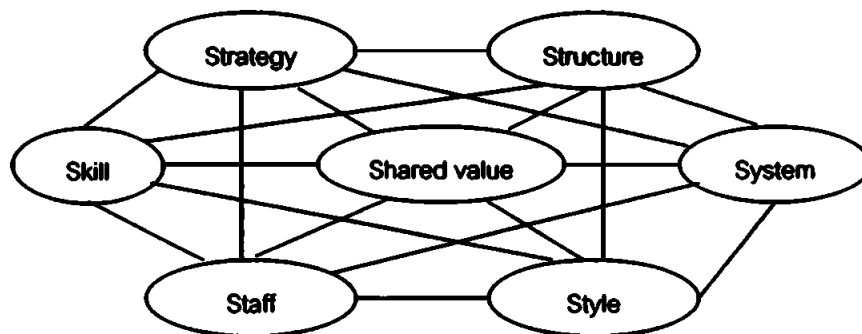
เมื่อองค์การกำหนดภารกิจ มีการพัฒนาวัตถุประสงค์ และมีการวิเคราะห์สถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกองค์การแล้ว ก็ต้องรู้ว่าจุดหมายที่บริษัทต้องการไปคือที่ไหน แต่การจะไปจุดนั้นได้จะต้องทำอะไร (How) คือ เรื่องของการกำหนดกลยุทธ์ บทบาทของกลยุทธ์เป็นการบ่งชี้ถึงวิธีการไปสู่วัตถุประสงค์ขององค์การ อามีหลายรูปแบบหรือหลากหลายวิธีการ แต่โดยหลักการจะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ 2 วิธี คือ การบริหารสิ่งที่ดีให้ดำรงต่อไปและการมองหาสิ่งใหม่ ๆ มาทำให้ดีขึ้น

5. การกำหนดแผน

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ขั้นสุดท้าย คือ การกำหนดแผนงานขององค์กร ผู้บริหารจะทำการจัดสรรทรัพยากรทางการบริหารให้แก่ธุรกิจอย่างเหมาะสมตามการกำหนดกลยุทธ์ในขั้นตอนที่ 4 ซึ่งธุรกิจระบุไว้ โดยใช้การพิจารณาจากความเติบโตของกลุ่มธุรกิจด้วยการวิเคราะห์ BCG หรือ GE ผู้บริหารจะกำหนดแผนงานในการลงมือปฏิบัติงานต้องการให้ทำอะไร แผนกลยุทธ์ที่สมบูรณ์จะช่วยชี้แนวทางการปฏิบัติงานของแต่ละระดับหน้าที่งานให้มุ่งสู่เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ในกาปฏิบัติ ผู้บริหารต้องให้ความสนใจต่อการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (strategic planning) ที่สัมพันธ์กับการวางแผนเชิงปฏิบัติการ (operational planning) โดยจัดหาข้อมูลและการให้คำแนะนำต่อความรับผิดชอบในหน้าที่งานต่าง ๆ ตลอดจนดูแลผลลัพธ์จากการวางแผน เพราะถ้าทำได้เหมาะสม การวางแผนเชิงกลยุทธ์จะกลายเป็นพิมพ์เขียว (blueprint) ในการปฏิบัติงานให้กับทุกระดับในองค์กร

6. การลงมือปฏิบัติตามกลยุทธ์

เป็นการแปรสภาพจากกลยุทธ์มาสู่การปฏิบัติจริง และผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นซึ่งต้องใช้หลักการบริหาร (PODC) มาช่วยในการปฏิบัติงาน โดยส่วนใหญ่นิยมพิจารณาจากแบบจำลองของ McKinley ที่เรียกว่า 7S-model ซึ่งประกอบด้วย (รูปภาพประกอบ)

6.1 โครงสร้าง (structure) หมายถึง หน้าที่อำนาจ และความรับผิดชอบ การรวมกลุ่มงานขอบข่ายการปฏิบัติงาน สาขาการบังคับบัญชา การรวมหรือการกระจายอำนาจ และกลไกการประสานงาน เช่น กฎ ระเบียบ วิธีการ เป็นต้น ผู้บริหารควรทำการตรวจสอบโครงสร้างให้เหมาะสมสอดคล้องกับ กลยุทธ์ บางครั้งอาจมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง (restructure) ด้วยรูปแบบต่าง เช่น จากระบบดั้งเดิม (bureaucratic) เป็นระบบแนวราบ (flat) เป็นต้น

6.2 ระบบ (system) เป็นระบบภายในองค์กร ซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติงานครอบคลุมทั้งระบบข้อมูล ระบบการทำงาน และระบบการสื่อสาร

6.3 คุณค่าหรือวัฒนธรรมร่วม (shared value) เป็นชนบประเพณีภายในองค์การ ที่รวมถึงความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และคุณค่าที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมีทิศทางอย่างไรขึ้นอยู่กับผู้บริหารจะ ใช้การบริหารให้เกิดความสำนึกด้านวัฒนธรรมร่วมแบบใด

6.4 รูปแบบการบริหาร (style) ผู้บริหารเป็นผู้นำที่ต้องมีวิสัยทัศน์ นวัตกรรม และมีภาวะผู้นำซึ่งอาจมีหลายรูปแบบ เช่น มุ่งเน้นงาน มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มุ่งเน้นการ ลงโทษหรือการให้รางวัล มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม หรือมุ่งเน้นการมอบอำนาจ เป็นต้น

6.5 พนักงาน (staff) เป็นทรัพยากรการบริหารที่สำคัญที่สุดขององค์การ การจูงใจ และสร้างความรู้สึกร่วมจะก่อให้เกิดประ โยชน์ต่อการวางแผนเชิงกลยุทธ์มากที่สุด

6.6 ทักษะ (skill) เป็นความชำนาญที่ฝึกฝนเกิดเป็นความเข้าใจและทำได้เชี่ยวชาญ มีความหมาย รวมถึงทักษะขององค์การและสมาชิกในองค์การ

6.7 กลยุทธ์ (strategy) เป็นสิ่งที่จะสร้างให้เกิดการได้เปรียบเหนือกว่าคู่แข่งชั้น โดย ควรเป็นกลยุทธ์แบบยั่งยืน (sustainable) คือ ใช้งานได้จริงมีความต่อเนื่อง และสามารถใช้ได้ตลอดไป

7. การประเมินผลและติดตามแก้ไข

ถือเป็นการควบคุมเชิงกลยุทธ์ (strategic control) เพื่อให้การวางแผนและวิปฏิบัติที่ ทำนั้นมุ่งไปสู่ทิศทางเป้าหมายที่ถูกต้องชัดเจน ในการประเมินผลหรือการควบคุมควรเปิด โอกาส ให้พนักงานได้มีส่วนร่วม และรับทราบแนวทางเพื่อความเข้าใจ มีการยอมรับ และเกิดการ ประสานงานที่ดี โดยอาศัยหลักการของการควบคุมและการตรวจสอบกลยุทธ์ (strategic audit) จะ ทำให้เกิดการประเมินผลอันเป็นที่ยอมรับและมีประ โยชน์ เช่น ระบบ PBMS (performance based management system) เป็นต้น และช่วยให้เกิดพัฒนาการต่อเนื่องที่มีประ โยชน์ต่อการบริหารและ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ในครั้งต่อไป

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ เป็นงานเบื้องต้นของผู้บริหารในการคิดค้นวิธีการผ่านภารกิจ ของธุรกิจ และตอบคำถามว่า “ธุรกิจของเราคืออะไร ต้องการให้ธุรกิจเป็นอะไรในอนาคต และด้วย วิธีการอย่างไร” ส่วนการบริหารเชิงกลยุทธ์ เป็นกระบวนการกำหนดภารกิจโดยพิจารณา ความสามารถจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่ก่อให้เกิดจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส หรือ อุปสรรค แล้วนำการวางแผนเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการปฏิบัติ โดยมีการควบคุมประเมินผลและ ติดตามแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง สิ่งสำคัญในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ คือ การวิเคราะห์ สถานการณ์และการกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมในแต่ละระดับในแต่ละสถานการณ์ เพื่อให้เกิดการ บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยเวลาที่เหมาะสม มีการใช้และมีารจัดสรรทรัพยากร ทางการบริหารที่คุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลและคุณภาพมากที่สุด

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สด. 2543:1-5)

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวจะหมายถึง การเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกล และการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่

องค์การสหประชาชาติในคราวประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว ณ กรุงโรม เมื่อปี พ. ศ. 2506 รายงานการประชุมได้ให้นิยามของการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่มีเจตนาใจที่ เกี่ยวข้องอยู่ 3 ประการ คือ (1) ต้องมีการเดินทาง (2) ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมชม และ (3) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการเดินทาง

สำหรับจุดมุ่งหมายของการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีใจเพื่อการประกอบอาชีพ และ ไปอยู่ประจำแต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างต่อไปนี้

- 1) เพื่อพักผ่อนในวันหยุด หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในวันหยุดสุด สัปดาห์ หรือเป็นวันหยุดที่ไม่มีกิจกรรมการทำงานอื่น ๆ มาเกี่ยวข้องในวันหยุดที่เกิดขึ้น ในเวลาที่ พักผ่อนขณะนั้น ๆ
- 2) เพื่อวัฒนธรรมหรือศาสนา หมายถึง เป็นการท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวได้ให้ ความสนใจในวัฒนธรรมหรือศาสนาเพื่อการพักผ่อนและความบันเทิง เช่น วันสงกรานต์ วันแห่ง เทียนเจ้าพระยา เป็นต้น
- 3) เพื่อการศึกษา หมายถึง การท่องเที่ยวในเชิงการศึกษาหาความรู้และเพื่อเพิ่ม พูน ประสบการณ์ชีวิตจากแหล่งท่องเที่ยวสถานที่ต่างๆ ที่น่าสนใจ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นต้น
- 4) เพื่อการกีฬาและบันเทิง หมายถึง การท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวได้มีการกีฬา และการบันเทิงมาเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวครั้งนั้น ๆ เช่น การจัดการแข่งขันกีฬาและมีการ ท่องเที่ยวในช่วงที่มีการแข่งขัน การท่องเที่ยวแบบเรลตี้ (แบบเล่นเกมสระหว่างการแข่งขัน) เป็นต้น
- 5) เพื่อชมประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้ ท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจในประวัติศาสตร์เพื่อการพักผ่อน เพื่อความรู้และความบันเทิงเป็นพิเศษ
- 6) เพื่องานอดิเรก หมายถึง การท่องเที่ยวในยามว่างจากกิจกรรมอื่นๆ
- 7) เพื่อเยี่ยมชมอนุสาวรีย์ หมายถึง การแวะท่องเที่ยวระหว่างการเดินทางเพื่อ เยี่ยมเยือนและพบปะญาติมิตร
- 8) เพื่อวัตถุประสงค์ทางธุรกิจ หมายถึง การเดินทางเพื่อดำเนินการติดต่อกิจการเชิง ธุรกิจเป็นสำคัญ

9) เพื่อเข้าร่วมประชุมหรือสัมมนา หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผู้ท่องเที่ยวไปใช้สถานที่และแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการร่วมประชุมหรือสัมมนา

2.2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงยิ่งในการนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่น ๆ การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจของประเทศ

- 1) เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศ ได้แก่ การนำเงินตรามาใช้จ่ายโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวและพักผ่อนตามสถานที่ต่างๆ ในประเทศ
- 2) ช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นการค้าที่ไม่ได้มีการลงทุนซื้อวัตถุดิบจากต่างประเทศ และทำให้เกิดการรายได้โดยไม่มีการลงทุนจากต่างประเทศ การเพิ่มรายรับจากต่างประเทศโดยนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้นำเงินเข้ามาใช้จ่ายในประเทศมากขึ้นทำให้มีรายได้ในส่วนการท่องเที่ยวไปชดเชยกับค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ ที่รัฐบาลและเอกชนได้ใช้จ่ายให้กับต่างชาติซึ่งในปีหนึ่งๆ เป็นเงินมหาศาล
- 3) ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน เมื่อชุมชนในท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการดูแลตนเอง เกิดการกระจายรายได้แก่คนในชุมชนและคนในท้องถิ่นนั้นๆ โดยอาจมีการสร้างผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจภายในชุมชนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ในรูปแบบของที่ระลึก เป็นต้น
- 4) ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวมีการจับจ่ายซื้อสินค้าและบริการก่อให้เกิดการสร้างรายได้กับชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว องค์การของภาครัฐได้ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีอาชีพและจ้างแรงงานคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างรายได้กับคนในชุมชนและคนในท้องถิ่นนั้นๆ
- 5) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น การท่องเที่ยวทำให้มีการใช้สินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีผลดีทางเศรษฐกิจต่อชุมชน
- 6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว ในการซื้อสินค้าหรือบริการทำให้เกิดผลผลิตมากขึ้น

2.2.2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยวต่อสังคมของประเทศ

- 1) ช่วยขงมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น จากเดิมที่ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในชีวิตประจำวัน เมื่อองค์การภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กับชุมชนในท้องถิ่นด้วยวิธีการสนับสนุนและส่งเสริม

โดยเฉพาะการจัดการในรูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและองค์กรของรัฐ จึงเกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจจากภายนอกชุมชนเข้ามาสู่ในแหล่งชุมชนทำให้สามารถขงมาตรฐานการครองชีพของชุมชนสูงขึ้น

2) ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น เมื่อมีการรับนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นที่มีความเจริญทางวัฒนธรรมและสังคมเมืองเข้ามาสู่แหล่งชุมชน ที่ยังคงดำรงชีพในรูปแบบสังคมชนบทอยู่ ดังนั้นความเจริญบางอย่างในสังคมเมืองที่ถูกนำมาโดยนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นทำให้ชุมชนสังคมชนบทนั้นได้รับอิทธิพลความเจริญไปด้วย เช่น ด้านสาธารณสุข ปลอดภัย ด้านการแพทย์ ด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา เป็นต้น ซึ่งความเจริญดังกล่าวทำให้ท้องถิ่นมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3) ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะมีการนำความเจริญเข้ามาสู่ท้องถิ่นและชุมชนแล้ว อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นและการรักษาสิ่งแวดล้อมรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่แบบยั่งยืนเพื่อให้ตอบสนองการท่องเที่ยวได้ตลอดไป

4) ช่วยให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบการศึกษาที่ได้รับความรู้จากผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ ผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆ มายาวนาน จนสามารถถ่ายทอดแบ่งปันความรู้และ โดยเฉพาะศักยภาพขององค์ความรู้เดิมที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญในท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี

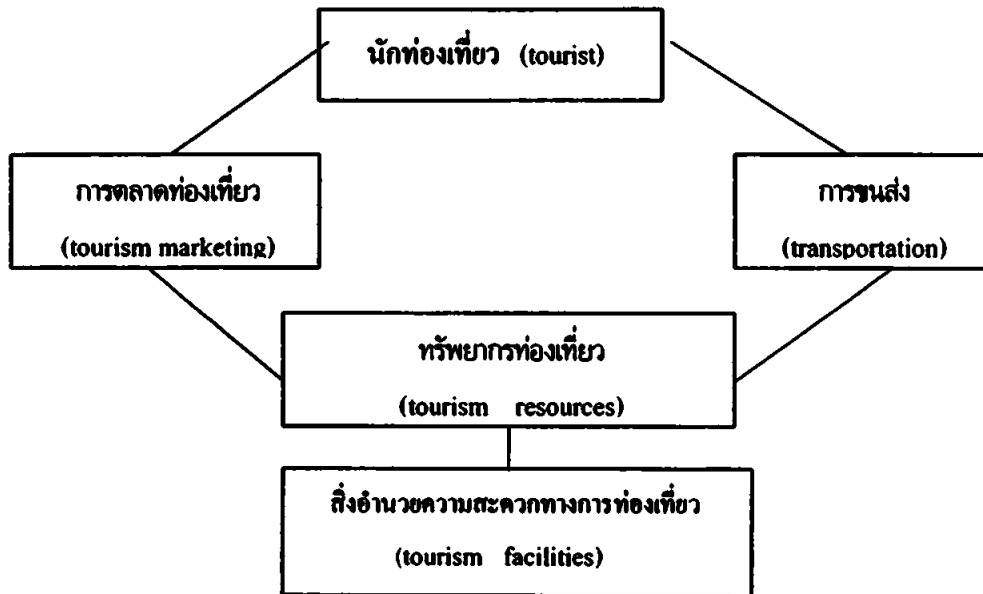
5) ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น การที่องค์กรระดับจังหวัดและรัฐบาลได้เข้ามามีบทบาทให้ท้องถิ่น มีการสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและต่อเนื่องจัดว่าเป็นการรณรงค์เรื่องการรักถิ่นฐานบ้านเกิดตามนโยบายของรัฐบาล และเมื่อมีการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจึงทำให้การอพยพย้ายถิ่นของประชาชนลดลงไปตามลำดับ

6) ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นนำทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึก จำหน่าย โดยมีการส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนที่มีอยู่แล้ว และเพื่อตอบสนองต่อความต้องการให้กับนักท่องเที่ยวในรูปแบบของที่ระลึกที่ได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ

7) ช่วยสร้างทัศนคติและความสามัคคี การสนับสนุนและส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนอย่างถูกต้องขององค์กรในภาครัฐ และเมื่อได้รับความร่วมมือจากภาคองค์กรหลายๆ ฝ่าย ทั้งเอกชนและรัฐบาล ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการนำเสนอแนวคิดเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างเข้มแข็ง มีความภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีความสามัคคีในชุมชนและเกิดทัศนคติได้อย่างยั่งยืนและยาวนาน

2.2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจรถือ

ภาพที่ 2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สต. ,2543:2)

2.2.3.1 นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งนักท่องเที่ยว ออกเป็น 6 ประเภท คือ

- 1) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (international visitor) หมายถึง บุคคลที่มีได้พำนักถาวรในราชอาณาจักรไทย
- 2) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (international tourist) หมายถึงนักท่องเที่ยว ระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน
- 3) นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (international excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งมีได้ค้างคืน
- 4) นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (domestic visitor) หมายถึงบุคคลทุกสัญชาติที่มีพำนัก อาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำ

5) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (domestic tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน

6) นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (domestic excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่มีได้พักค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบัน

2.2.3.2 การตลาดท่องเที่ยว การที่จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวที่นั่นจะต้องมีการตลาดท่องเที่ยวในการชักนำให้เข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งการตลาดท่องเที่ยวหมายถึงความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของคนแล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธีคือ

1) การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวและบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสาร การท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวนกระตุ้นแรงเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของคน

2.2.3.3 การขนส่ง หมายถึง เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจจะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวใดแล้ว ก็ต้องมีบริการขนส่งนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ซึ่งการขนส่งหมายถึงการจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและกลับสู่ภูมิลำเนา การขนส่งแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

- 1) การขนส่งทางรถยนต์
- 2) การขนส่งทางรถไฟ
- 3) การขนส่งทางเรือ
- 4) การขนส่งทางเครื่องบิน

2.2.3.4 ทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติสามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำพุร้อน ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน ชายทะเล หาดทราย ทะเลสาบ และเกาะแก่ง เป็นต้น

2) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน และ โบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่เป็นมรดกในอดีตและได้สร้างเสริมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ กำแพงเมือง อุทยานประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ และอนุสรณ์สถาน เป็นต้น

3) ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สภาพชีวิตในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก การแสดงสินค้าพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬา และงานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.3.5 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสรรพสิ่งที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะประกอบด้วย 2 อย่าง คือ

(1) การอำนวยความสะดวกในการเข้าและออกประเทศ เป็นการอำนวยความสะดวกในการผ่านเข้าและออกประเทศของนักท่องเที่ยว ได้แก่ ด้านการขนถ่าย กระเป๋าเดินทาง การตรวจตราหนังสือเดินทาง การตรวจค้นสิ่งของผิดกฎหมาย และการต่อวีซ่า เป็นต้น

(2) การให้บริการท่องเที่ยว เป็นการให้ความสะดวกในระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การให้บริการ 5 ประเภท คือ (1) การขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว (2) บริการที่พักแรม (3) บริการอาหารและบันเทิง (4) บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ (5) บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

2) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ ประกอบด้วย 3 อย่าง คือ

(1) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งผลเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขภาพ การศึกษา และการสาธารณสุข เป็นต้น

(2) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สินและการเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมและความเคียดแค้นต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ การก่อความไม่สงบ และความปลอดภัยจากบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

(3) สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริมหรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การบริการเสริมความงาม และการบริการรักษาพยาบาล เป็นต้น

2.3 แนวคิดและหลักการในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สด, 2543:6-10)

การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสมยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อมการกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่คิดคำนึงรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้มีฉะนั้นแล้ว การจัดการท่องเที่ยวจะดำเนิน ไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ การพิจารณาการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ และบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายจำเป็น ต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยวด้วย ระบบการท่องเที่ยวที่สำคัญจำแนกได้เป็น 3 ระบบ ดังนี้ คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (tourism resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจน ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพทางกายภาพของทรัพยากรซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชน และท้องถิ่น

2. การบริการการท่องเที่ยว (tourism services) ได้แก่การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ

3. การตลาดท่องเที่ยว (tourism marketing) เป็นส่วนของความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึงกิจกรรมรูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวในแต่ละระบบย่อมมีองค์ประกอบอีกมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนอกระบบ เช่น ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวภูมิอากาศ ชุมชน กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ในพื้นที่ ระบบนิเวศ ป่าไม้ แหล่งน้ำ และอากาศ ตลอดจนการบริหารและจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมนอกระบบเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

2.3.1 แนวคิดเรื่องความสามารถในการรองรับของพื้นที่

การท่องเที่ยวของประเทศได้เติบโต และขยายตัวอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นอุตสาหกรรม ความเจริญเติบโตดังกล่าวได้ทำให้เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมด้วย เช่นเดียวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ หากมีการจัดการที่ดีจะไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติมากนัก และจะเป็นอุตสาหกรรมที่คงอยู่ต่อไปได้เป็นเวลานาน การจัดการที่ดีดังกล่าวคือ การจัดการที่ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying capacity) กล่าวคือการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความเจริญเติบโต แต่ต้องคำนึงถึงขีดจำกัดที่ยอมรับได้เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมากเกินไป

การจัดการตามขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่สำคัญ มีดังนี้

1) สิ่งจำกัดทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับการรักษาสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสิทธิภาพของนักท่องเที่ยว ดังนั้นในที่นี้จึงหมายถึง จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และไม่ทำให้ประสิทธิภาพที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้

2) ขีดจำกัดทางการตลาด แนวทางนี้เสนอว่าขีดความสามารถในการรองรับตลาดการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤตเมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสิทธิภาพที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

3) ขีดจำกัดของชุมชน กล่าวได้ว่าเป็นขีดจำกัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น

2.3.2 แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)

การจัดการการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่นั้นมักประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับการพัฒนาอยู่เสมอ จนทำให้ผู้กำหนดนโยบาย นักวิชาการ ผู้ประกอบการรวมถึงประชาชนในท้องถิ่นพยายามหาความหมาย ทางออกและทางเลือกของการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน

2.3.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือการเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณา คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นรวมถึงการกระจายรายได้

2.3.2.2 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะพิจารณาได้จากองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ

1. การดำเนินกิจการการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
4. การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจการคงอยู่ของสังคมและการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

2.3.2.3 การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องพิจารณาถึงสาระสำคัญดังนี้

1. การจัดการทรัพยากร จำเป็นต้องมีการจัดการที่ค้ำประกันคุณภาพ
2. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ โดยคำนึงว่าการท่องเที่ยวเป็น

กิจกรรม ทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งที่จะต้องมีความสามารถในการสร้างกำไรเพื่อความอยู่รอดและผลประโยชน์ของชุมชน

3. การตอบสนองความต้องการหรือพันธะทางสังคม หมายถึง การให้ความเคารพต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ รวมตลอดจนความหลากหลายและมรดกเชิงวัฒนธรรม

4. ศูนย์รักษา เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะสถานที่นั้นจะมีความยิ่งใหญ่เพียงใดหรือมีชื่อเสียงมากน้อยเพียงไร การธำรงรักษาไว้ซึ่งศูนย์รักษาของสถานที่เหล่านั้น คือภารกิจสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว

5. การคำนึงถึงกระบวนการและขอบเขตทางนิเวศวิทยา เพื่อให้การพัฒนาสามารถดำรงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพและชีวภาพที่เปราะบางเอาไว้

6. การรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity) ของพืชพรรณและสัตว์ต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้คือทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว

7. การดำรงไว้ซึ่งระบบสนับสนุนชีวิต (life - supporting systems) ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์และสิ่งที่มีชีวิตทั้งหมดในโลกมีชีวิตรอดอยู่ได้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป คือ การท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และศูนย์รักษาที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิตไว้ได้อย่างยั่งยืน

2.3.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมามนุษย์เริ่มมีความตระหนักมากขึ้นว่า ความก้าวหน้าและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสังคมและเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเสีย ขยะ อากาศเป็นพิษ หรือ ฝนกรดในบรรยากาศสูงทำลาย ความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ได้นำมาสู่ความตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปได้รับประโยชน์ที่ยั่งยืนน้อยกว่าชนรุ่นก่อน ๆ ได้รับ

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบ	ตัวชี้วัด
1. ชีคจำกัดและมาตรฐานทางนิเวศวิทยาหรือสิ่งแวดล้อม	ค่านิยมความเชื่อที่สนับสนุนให้มีการใช้ การบริโภคและการบริการ การจัดการที่คำนึงถึงชีคจำกัดเชิงนิเวศวิทยา และตอบสนองความต้องการของทุกคนอย่างสมเหตุสมผล โดยมีได้ทำให้ระบบนิเวศหรือสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงกว่าที่เป็นอยู่
2. ชีคจำกัดทางสังคมและเศรษฐกิจ	ความสำเร็จของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานเพียงพอ ขนาดประชากรอย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อความเจริญเติบโตด้านประชากรมีความสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยให้ความสำคัญกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย
3. การเข้าถึงทรัพยากรอย่างเสมอภาคและการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ	ความเจริญเติบโตมิได้มีขีดเพดานสูงสุดด้านจำนวนประชากรหรือการใช้ทรัพยากร ซึ่งหากเกินขีดนี้แล้วจะนำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา แต่ขีดเพดานสูงสุดนี้มีอยู่อย่างแน่นอนแต่ก่อนจะถึงขีดสูงสุดนี้ทุกฝ่ายต้องเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาคและเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การรักษาทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ	การพัฒนาอย่างยั่งยืนให้มีการอนุรักษ์ การรักษาและการใช้สายพันธุ์ของพืชและสัตว์อย่างรู้คุณค่า โดยไม่ก่อให้เกิดการสูญสิ้นหรือสูญหายของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ
5. การลดผลกระทบทางลบ	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่าผลกระทบทางลบที่มีต่อปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า และองค์ประกอบอื่น ๆ ทางธรรมชาติจะต้องมีน้อยที่สุดเพื่อรักษาความสมดุลของระบบธรรมชาติเอาไว้
6. การมีส่วนร่วมโดยชุมชน	ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหาร การพัฒนา และการจัดการ รวมถึงการมีอำนาจควบคุมการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของท้องถิ่น
7. กรอบความคิดเจิงนโยบาย	โลกชีวภาพ คือบ้านของมวลมนุษยชาติ การมีส่วนร่วม การจัดการร่วมกันเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางการเมืองของทั้งโลก

(ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สต. ,2543:8)

2.3.4 แนวทางการบริหารและจัดการ (การท่งเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่งเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สด. , 2543:31-34)

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล / สด. ในการบริหารและจัดการการท่งเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ อบต. / สด. ควรดำเนินการตามแนวทางต่อไปนี้

- 1) กำหนดบทบาท ภารกิจ และแนวทางดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่งเที่ยวในระดับพื้นที่ให้ชัดเจน โดยมีคณะกรรมการร่วมประสานการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนงาน โครงการที่กำหนดไว้อย่างสอดคล้องกัน
- 2) กำหนดยุทธศาสตร์ในเชิงรุกเพื่อพัฒนาทรัพยากรการท่งเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น การรักษาสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้ทรัพยากรท่งเที่ยวเป็น ไปอย่างยั่งยืน
- 3) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่งเที่ยวใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการบำรุงรักษาแหล่งท่งเที่ยวที่มีอยู่แล้วให้คงสภาพสมบูรณ์ ทั้งแหล่งท่งเที่ยวประเภทธรรมชาติ โบราณสถานและ ศิลปวัฒนธรรม
- 4) ฟื้นฟู เผยแพร่ การจัดเทศกาลงานประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
- 5) กระจายอำนาจหน้าที่และสนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่งเที่ยวในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ สามารถดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรท่งเที่ยวในท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาของแหล่งท่งเที่ยวนั้น ได้อย่างคล่องตัวมากขึ้นรวมทั้งการจัดเก็บรายได้และแบ่งสรรรายได้ให้แก่หน่วยงานเจ้าของพื้นที่ / ท้องถิ่น
- 6) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรการท่งเที่ยวตั้งแต่การวางแผนตัดสินใจว่าการท่งเที่ยวในพื้นที่ควรจะเป็นไปในลักษณะใด การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สมดุลกับแหล่งท่งเที่ยวที่จะรองรับได้รวมทั้งการจัดการผลประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นควรจะได้รับ

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

จากแนวทางการบริหารจัดการดังกล่าวข้างต้น องค์การบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกสภาตำบล จะต้องแปลงไปสู่การปฏิบัติโดยการสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูล แหล่งท่งเที่ยวในพื้นที่แล้วจัดทำเป็นแผนดำเนินงานในรูปของแผนงาน / โครงการ โดยให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และทรัพยากรการท่งเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจัดการทรัพยากรการท่งเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศทั้งนี้ รายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจข้อมูล และทรัพยากรท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบล จะต้องศึกษาและสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบ เพื่อเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบต่อไป

1) สำรวจแหล่งท้องถิ่นในพื้นที่ว่าในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกสภาตำบลมีทรัพยากรท้องถิ่นอะไรบ้างเป็นทรัพยากรท้องถิ่นประเภทใด และมีสภาพเป็นเช่นไร เป็นต้น

2) สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

3) สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการพัฒนาการท่องเที่ยว

4) วิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่น สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบลอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานอื่นหรือไม่ การเข้าไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดบ้าง และเกี่ยวข้องกับกฎหมายใดบ้าง

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายการพัฒนาและภารกิจหลัก

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลขององค์การบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกสภาตำบลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล โดยวิเคราะห์ข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อกำหนดทิศทางของการพัฒนาทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่และความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ เป้าหมายการพัฒนา และภารกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่

1) วิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

2) วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่

3) วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งองค์กร

4) กำหนดวิสัยทัศน์เป้าหมายการพัฒนาและภารกิจหลัก เช่น

- วิสัยทัศน์ "เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทป่าเขาที่เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ"

- เป้าหมายการพัฒนา "มุ่งพัฒนาน้ำตก และแก่งน้ำเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่

เข้าถึงได้สะดวกโดยยังคงสภาพที่เป็นธรรมชาติให้มากที่สุด และเน้นความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอันดับแรก"

- ภารกิจหลัก

(1) พัฒนาดน ทางเดินให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกและปลอดภัย

(2) อนุรักษ์สภาพน้ำตก ป่าและสภาพแวดล้อมให้คงสภาพเดิมมากที่สุด

(3) เน้นการดูแลรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนการพัฒนาและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นพื้นที่ที่ได้รับการดูแลร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากรและยังต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมโยธาธิการ พนักงานเร่ร่อน พัฒนาชนบท กรมการผังเมือง และกรมควบคุมมลพิษ เป็นต้น ดังนั้นในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบลจึงต้องมีแนวทางการบริหารและจัดการร่วมกันที่ชัดเจน กล่าวคือ

1) องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ต้องร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์หาความต้องการในการปรับปรุงและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ชัดเจน

2) วางแผนการพัฒนาในภาพรวม โดยมีแนวทาง มาตรการ วิธีการ ตลอดจนงบประมาณ และการสนับสนุนการดำเนินงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) กำหนดภารกิจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละหน่วยงานให้ชัดเจน เช่น กรมป่าไม้ รับผิดชอบดูแลสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลดูแลในด้านสาธารณสุขและความสะอาด ตำรวจดูแลเรื่องความปลอดภัย และกรมโยธาธิการจัดการเรื่องถนนและเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

4) จัดทำแผนการดำเนินงาน หรือแผนปฏิบัติการ ซึ่งแสดงรายละเอียดของแผนงาน / โครงการที่จะทำ รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณ โดยต้องแบ่งแยกให้ชัดเจนว่า งบประมาณในแต่ละโครงการเป็นงบประมาณจากส่วนใด

ขั้นตอนที่ 4 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

ขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นการดำเนินงานตามแผนงาน / โครงการที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 3

ส่วนที่ 2 เป็นการกำหนดภารกิจและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกสภาตำบล รายละเอียด มีดังนี้

1) การจัดแบ่งภารกิจ จะต้องมีการกำหนดภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวให้ชัดเจน และการกำหนดว่าหน่วยงานใดรับผิดชอบในการดำเนินงาน เช่น

- การดูแลในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยรวมเป็นหน้าที่ของกรมป่าไม้
- การดูแลพื้นที่โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม โดยรวมเป็นหน้าที่ของกรมศิลปากร
- การดูแลเส้นทางเข้าออกแหล่งท่องเที่ยว เป็นหน้าที่ของกรมโยธาธิการ
- การดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว เป็นหน้าที่ของกรมตำรวจ ร่วมกับ

องค์การบริหารส่วนตำบล

- การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบล

- การดูแลความสะอาด และสาธารณูปโภค เป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล

2) การจัดเก็บผลประโยชน์และการจัดสรรผลประโยชน์ จะต้องมีการหารือและตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการผลประโยชน์ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ผลประโยชน์ในเขตอุทยานแห่งชาติ จะต้องมีการแบ่งรายได้ให้้องค์การบริหารส่วนตำบล (ขณะนี้ อยู่ระหว่างการดำเนินการออกกฎกระทรวงคาดว่าจะแบ่งรายได้ให้ องค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ 5 ของรายได้ที่จัดเก็บได้) นอกจากนั้นอาจกำหนดวิธีการจัดเก็บผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นส่วน ๆ เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบลจัดเก็บผลประโยชน์จากสาธารณูปโภคที่ องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบลจัดขึ้น เช่น จากบริการสุขา จากที่จอดรถและจากร้านค้า เป็นต้น ทั้งนี้การจัดเก็บและแบ่งสรรผลประโยชน์ต่าง ๆ จะต้องยึดตามภารกิจหลักที่แต่ละหน่วยงานต้องดูแล และจัดการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผล

เป็นขั้นตอนที่องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบล จะต้องดำเนินการเอง เพื่อติดตามผลการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นการตรวจสอบว่า การดำเนินงานตามแผนงาน / โครงการต่าง ๆ ได้ผลมากน้อยเพียงใดและมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ ต้องมีการดำเนินงานในด้านใดเพิ่มเติมหรือไม่ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.3.5 การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ อบรมและ สภาตำบล, 2543:34-381)

ในการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่องค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องเข้าไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในความรับผิดชอบให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชม ได้รับความสะอาดสบายและปลอดภัย ขั้นตอนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 8 ขั้นตอนตามลำดับดังนี้

- 1) ตั้งคณะทำงานจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) สำรวจสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 3) บ่งชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) กำหนดวิธีการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 5) กำหนดงบประมาณพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 6) วางโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 7) ปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว
- 8) ประเมินผลโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและความสะอาดในแหล่งท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 1 ตั้งคณะกรรมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบล เริ่มจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลต้องประชุมเพื่อแต่งตั้ง
คณะทำงานขึ้นคณะหนึ่งอาจเรียกว่า “คณะกรรมการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในแหล่ง
ท่องเที่ยว อบต.” ซึ่งคณะทำงานนี้ควรประกอบด้วยกรรมการ 5 คนขึ้นไป ที่มาจากบุคคล 4 กลุ่ม คือ
กรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลสมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิใน
ตำบล โดยมีปลัดหรือรองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเลขานุการคณะทำงาน สำหรับประธาน
คณะกรรมการนั้นควรให้คณะทำงานประชุมเลือกกันเอง แล้วเสนอให้คณะกรรมการบริหารองค์การ
บริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่งตั้งคณะทำงานคณะนี้ โดยทำเป็นคำสั่งของ อบต.

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้รับการแต่งตั้งเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มงานด้วยการสำรวจแหล่ง
ท่องเที่ยวในพื้นที่ที่องค์การบริหารส่วนตำบล รับผิดชอบว่ามีสิ่งแวดล้อมที่จำเป็น
สำหรับนักท่องเที่ยวหรือไม่ ซึ่งแต่ละ โชนของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวอาจมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก
และปริมาณขอสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการก็แตกต่างกันด้วย โดยปกติสิ่งแวดล้อม
ในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญจะมี 3 ประเภท คือ

ประเภทที่ 1 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการเข้าถึงและระบบการสัญจร ประกอบด้วย
ถนน ที่จอดรถ ทางเดินเท้า ทางรถจักรยานและที่จอดรถจักรยาน ทางเดินป่า ทางขี่ม้าขี่ช้าง ท่าเรือ
หรือแพ

ประเภทที่ 2 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ประกอบด้วย ที่ขาย
บัตรเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว สำนักงานที่ทำการของแหล่งท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่พัก
นักท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะ ศาลาหรือซุ้มพักคอย ร้านค้า ร้านอาหาร บ้านพักพนักงาน

ประเภทที่ 3 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสิ่งประกอบบริเวณ ประกอบด้วย ซุ้มทางเข้า
ป้ายและสื่อความหมาย ลานกิจกรรม สวนหย่อม กระจาดและที่ปลูกต้นไม้ ม้านั่ง โต๊ะ เก้าอี้
ระบบแสงสว่าง ระบบน้ำใช้ ระบบกำจัดของเสียและน้ำเสีย ระบบกำจัดขยะมูลฝอย รั้ว กำแพง
อื่น ๆ เช่น สะพาน ขันบันได เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 บ่งชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้ทำการสำรวจสิ่งแวดล้อมในแต่ละแหล่งท่องเที่ยว
แล้วต้องบ่งชี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของแต่ละ โชนในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวว่ามีเพียงพอ
หรือไม่ พร้อมทั้งสามารถบอกถึงเกณฑ์ที่ใช้วัดความเพียงพอและไม่เพียงพอด้วย

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดวิธีการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้ทราบปัญหาสิ่งแวดล้อมของแต่ละ โชนในแต่ละ
แหล่งท่องเที่ยวแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาคือความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่ง พร้อมทั้งขอผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบช่วยออกแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้ด้วย การออกแบบจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความกลมกลืนกับธรรมชาติให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 5 กำหนดงบประมาณเพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
เมื่อคณะทำงานฯ ได้กำหนดและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการของแต่ละ
โซนในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ต้องกำหนดงบประมาณพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละ
แหล่งท่องเที่ยวว่าจะต้องใช้จ่าเงินเป็นจำนวนเท่าไรและนำเงินจากส่วนไหนมาใช้ การกำหนด
งบประมาณเพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 7 หมวด
ดังต่อไปนี้คือ

หมวดที่ 1 หมวดค่าจัดซื้อที่ดินหรือค่าเวนคืนที่ดิน หรือค่าชดเชยสิ่งปลูกสร้าง

หมวดที่ 2 หมวดค่าสำรวจรังวัด

หมวดที่ 3 หมวดค่าออกแบบและจัดเตรียมเอกสารประมูล

หมวดที่ 4 หมวดค่าก่อสร้างและปรับปรุงบริเวณ

หมวดที่ 5 หมวดค่าควบคุมงาน

หมวดที่ 6 หมวดค่าอุปกรณ์ดูแลรักษา

หมวดที่ 7 หมวดค่าจ้างบุคลากร

ขั้นตอนที่ 6 วางโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้กำหนดงบประมาณเพื่อการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละ
แหล่งท่องเที่ยวแล้วขั้นต่อไปคือ วางโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว
ของแต่ละแห่ง การวางโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนประกอบที่
สำคัญอยู่ 7 ส่วน ดังนี้ คือ

ส่วนที่ 1 หลักการและเหตุผลของโครงการ

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ

ส่วนที่ 3 ขอบเขตของโครงการ

ส่วนที่ 4 รายละเอียดของโครงการ

ส่วนที่ 5 งบประมาณของโครงการ

ส่วนที่ 6 ระยะเวลาดำเนินงานโครงการ

ส่วนที่ 7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

ขั้นตอนที่ 7 ปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้เสนอขออนุมัติโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่ง
ท่องเที่ยวต่อคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลและได้รับอนุมัติโครงการแล้วต่อไป

คือ การดำเนินงานตามโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละแห่งให้เสร็จตามเวลา และงบประมาณที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 8 ประเมินผลโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อคณะทำงานฯ ได้ลงมือปฏิบัติงานตามโครงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแต่ละแห่งท่องเที่ยวแล้ว ผลที่ได้จะต้องนำมาประเมินอีกครั้ง เพื่อจะได้ทราบว่า การปฏิบัติงานนั้น ๆ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ถ้าหากผลที่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้ก็ถือว่าโครงการนั้นเสร็จสิ้นสมบูรณ์ แต่ถ้าหากโครงการใดเมื่อประเมินผลแล้วไม่ตรงบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ก็ต้องนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางการแก้ไขต่อไป บางกรณีอาจถึงขั้นต้องปรับโครงการใหม่ก็ได้

2.3.6 การบริหารและจัดการด้านสวัสดิภาพ และความปลอดภัย(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สด. ,2543:38-41)

2.3.6.1 ความสำคัญของสวัสดิภาพและความปลอดภัยกับการท่องเที่ยว

การบริการและจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง นอกจากให้ความสำคัญด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การสำรวจและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ การวางแผนการลงทุนและการตลาด รวมถึงคลอบคลุมการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวซึ่งที่กล่าวแล้วก่อนหน้า นี้ อีกสิ่งหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้ คือ การจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยในการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยอย่างมีประสิทธิภาพย่อมสร้างความมั่นใจให้กับนักท่องเที่ยวในการเข้าไปเที่ยวชม ผลที่เกิดขึ้นก็คือ มีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมากขึ้นทำให้ท้องถิ่น หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล มีรายได้อีกมากขึ้นจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวตรงกันข้าม แหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามที่ไม่มีมาตรการใด ๆ เลยในการจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ผลในทางตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้วข้างต้นย่อมเกิดขึ้นกับท้องถิ่นเช่นกัน

การบริหารและจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยในการท่องเที่ยวที่องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล พึงให้ความสำคัญประกอบด้วย

1. ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน
2. ความปลอดภัยจากการประสบอุบัติเหตุ
3. ความปลอดภัยจากพิษ และสัตว์ภายในแหล่งท่องเที่ยว
4. ความปลอดภัยจากการหลงทาง
5. ความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ

2.3.6.2 แนวทางในการบริหารและจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาตำบล (สด.)

แนวทางในการบริหารและจัดการแต่ละด้านที่นำเสนอไว้ในที่นี้ได้จัดเรียงไว้ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง อย่างไรก็ตามอาจพิจารณาเลือกดำเนินการได้ตามความเหมาะสมกับพื้นที่รับผิดชอบ

1. ความปลอดภัยจากโจรสู้ร้าย

- 1) ประสานขอความร่วมมือจากสถานีตำรวจรประจําตำบลเพื่อส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาร่วม เป็นหน่วยรักษาความปลอดภัยชุมชน โดยดูแลด้านการท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ
- 2) จัดฝึกอบรมอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยจากโจรสู้ร้ายในแหล่งท่องเที่ยวและมอบหมายภารกิจในการสอดส่องดูแลคัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปในพื้นที่ตามความเหมาะสม
- 3) ตั้งหน่วยรักษาความปลอดภัยจากโจรสู้ร้ายขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาตำบล ที่ดูแลพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นการเฉพาะ
- 4) สร้างจุดตรวจและรับแจ้งเหตุ โดยเฉพาะบริเวณที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการโจรกรรม
- 5) จัดทำป้ายเตือนนักท่องเที่ยวให้ทราบว่ามีบริเวณใดที่มีความเสี่ยงต่อภัยจากโจรสู้ร้าย
- 6) จัดตั้งจุดตรวจและหน่วยรับแจ้งเหตุให้กระจายครอบคลุมในพื้นที่ท่องเที่ยว
- 7) จัดหาบุคลากรรักษาความปลอดภัยให้เพียงพอ

2. ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

- 1) ให้มีการปฐมพยาบาลนักท่องเที่ยวก่อนการเที่ยวชมในพื้นที่
- 2) จัดทำป้ายเตือนเกี่ยวกับประเภทหรือลักษณะของอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกจุดที่มีโอกาสเป็นไปได้
- 3) จัดเจ้าหน้าที่ประจำจุดหรือบริเวณที่มีโอกาสเสี่ยงสูงเพื่อทำหน้าที่คอยเตือนในขณะเดียวกันก็คอยเฝ้าระวังดูแลพื้นที่ด้วย
- 4) ฝึกอบรมบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบล หรือสรรหา บุคลากรใหม่เพื่อให้ทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยจากอุบัติเหตุเป็นการเฉพาะ
- 5) จัดเตรียมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย พร้อมวัสดุอุปกรณ์การกู้ภัยประจำไว้ ณ จุดที่สามารถช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้สะดวกที่สุด
- 6) จัดทำป้ายประกาศชี้แจงให้นักท่องเที่ยวทราบถึงโอกาสการเกิดอุบัติเหตุ เพื่อให้เกิดความระมัดระวังระหว่งการเที่ยวชม
- 7) สร้างสิ่งป้องกันที่ถาวรตามความเหมาะสมแล้วแต่กรณี เช่น รั้วกัน สำหรับ

ทางเดินที่มีความสูงชัน สะพานถาวรสำหรับข้ามลำน้ำหรือสิ่งกีดขวาง และท่อนลอยสำหรับแหล่ง
 ท้องที่ขรุขระทะเล เป็นต้น

3. ความปลอดภัยจากพิษ และสัตว์ภายในแหล่งท่องเที่ยว

- 1) ให้มีการปฐมพยาบาลเพื่อชี้แจงให้นักท่องเที่ยวทราบเป็นการล่วงหน้าว่าภายใน
 แหล่งท่องเที่ยว มีพืชและสัตว์อะไรบ้างที่สามารถก่อให้เกิด หรือทำอันตรายแก่นักท่องเที่ยวได้
- 2) ทำป้ายประกาศเตือน ณ จุดที่มีพืชหรือสัตว์ที่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว
- 3) ทำป้ายประกาศให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้าเที่ยวชมภายในแหล่งท่องเที่ยวถึง
 อันตรายอันอาจเกิดขึ้นจากพิษ หรือสัตว์
- 4) จัดเจ้าหน้าที่คอยเฝ้าระวังดูแล ณ จุดที่อาจเกิดอันตราย
- 5) ทำป้ายประกาศ ณ จุดที่อาจเกิดอันตรายเพื่อเตือนนักท่องเที่ยวว่ากิจกรรม
 อะไรบ้างที่ไม่ควรกระทำเพราะอาจเกิดอันตรายตามมาได้ เช่นการเค็ดหรือทำลายพันธุ์พืช การเหยย
 หรือพยายามทำร้ายสัตว์ และการส่งเสียงดังเกินควร เป็นต้น
- 6) จัดทำรั้วเพื่อไม่ให้แก่นักท่องเที่ยวรบกวนหรือทำลายพืช และสัตว์ระหว่างเที่ยวชม
 ในขณะที่เดียวกันก็ป้องกันสัตว์มิให้ทำร้ายแก่นักท่องเที่ยว

4. ความปลอดภัยจากการหลงทาง

- 1) ปฐมพยาบาลแก่นักท่องเที่ยวก่อนการเที่ยวชมภายในแหล่งท่องเที่ยว
- 2) จัดผู้นำเที่ยวอาสาสมัครขององค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล
 เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้นำทาง
- 3) จัดทำป้ายชี้ / นำทางทุกระยะภายในแหล่งท่องเที่ยว
- 4) จัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวด้วยมาตราส่วน
 และทิศทางที่ถูกต้อง
- 5) ให้มีการประกอบการนำชมโดยมัคคุเทศก์จากภายนอก โดย องค์การบริหาร
 ส่วนตำบล (อบต.) หรือ สมาชิกสภาตำบล (สท.) ต้องควบคุมดูแลและได้รับประโยชน์ตามความ
 เหมาะสม
- 6) จัดทำแผนที่และป้ายชี้เส้นทางถาวรติดตั้ง ณ จุดตัดจุดแยกภายในแหล่งท่องเที่ยว
- 7) ทำหรือก่อสร้างสิ่งกีดขวาง อาจเป็นกำแพง รั้วลวดหนาม หรือสิ่งอื่นในบริเวณ
 ที่อาจทำให้นักท่องเที่ยวหลุดหลงออกไปจากแหล่งท่องเที่ยวได้

5. ความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ

- 1) ปฐมพยาบาลเพื่อชี้แจงให้นักท่องเที่ยวทราบถึงโอกาสเกิดภัยพิบัติตามธรรมชาติ
 ได้ตามฤดูกาล

- 2) จัดอาสาสมัครช่วยเหลือผู้ประสบภัยเตรียมไว้ตลอดเวลา ณ จุดที่สามารถจะปฏิบัติงานได้สะดวกที่สุด
- 3) จัดตั้งหน่วยกู้ภัยในบริเวณหรือในพื้นที่ที่มีโอกาสเสี่ยงสูงต่อการเกิดภัยธรรมชาติเช่น น้ำท่วม ดินถล่ม หรือไฟฟ้า เป็นต้น
- 4) จัดหาและเตรียมอุปกรณ์กู้ภัยติดตั้งไว้ตามจุดเสี่ยงต่าง ๆ ตามความเหมาะสมกับภัยธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้น เช่น เขื่อน บ้านโคลิง ซูริฟ และสายยางสำหรับดับเพลิง เป็นต้น
- 5) จัดให้มีหน่วยบรรเทาสาธารณภัยลาดตระเวนตามจุดเสี่ยงหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีโอกาสเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติสับเปลี่ยนหมุนเวียนอยู่ตลอดเวลา
- 6) คิดตั้งระบบสัญญาณเตือนภัยที่สามารถรับรู้กันได้ทั่วถึงภายในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเตือนล่วงหน้าก่อนที่ภัยธรรมชาติจะมาถึงตัว
- 7) คิดตั้งระบบเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกิดภัยธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา กรมอุทกศาสตร์และศูนย์ตรวจสอบความสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหว กองทัพเรือ และหน่วยป้องกัน ไฟป่า กรมป่าไม้ เป็นต้น

ในการบริหารและจัดการด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัยในด้านการท่องเที่ยวที่เสนอเป็นแนวทางการปฏิบัติดังกล่าวแล้วข้างต้น ไม่อาจทำให้สำเร็จได้เพียงลำพังโดย องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ สมาชิกสภาตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแรกของการมอบหมายภาระหน้าที่และความรับผิดชอบให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั้ง 2 ลักษณะ ตามพระราชบัญญัติฉบับใหม่ (พ.ศ. 2537) เพราะนอกเหนือจากงานในความรับผิดชอบที่มีมากมายแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ยังมีข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารและจัดการอีกหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นส่วนของบุคลากร งบประมาณ หรือแม้แต่ความไม่กระจ่างชัดในข้อกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ความช่วยเหลือทั้งในด้านวิชาการ และงบประมาณจากภายนอกจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น อย่างไรก็ตาม องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล เองต้องเร่งสร้างความเข้มแข็งให้กับตัวเองให้เร็วที่สุดเพราะการอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นอยู่ตลอดไปจะทำให้ องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ไม่อาจยืนหยัดอยู่บนฐานของตัวเองได้ เจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2537 ที่มอบอำนาจให้ องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ดำเนินการทุกอย่างภายในพื้นที่รับผิดชอบของตนเองในฐานะที่เป็นนิติบุคคลอาจสูญเสียไป

2.3.7 การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,คู่มือการบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. และ สด. ,2543:41-43)

2.3.7.1 ความสำคัญของการประสานความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาตำบล (สต.)

การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภูเขา น้ำตก อุทยาน ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน หรือศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ แท้ที่ผ่านมามีหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เช่น กรมป่าไม้ กรมศิลปากร กรมโยธาธิการ และสำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งที่น่าสังเกต คือ ยังไม่ได้ร่วมมือและประสานงานกันอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปเยี่ยมชมระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการที่จัดเตรียมไว้รองรับนักท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ นอกจากนี้องค์กรท้องถิ่นเจ้าของพื้นที่ และองค์กรประชาชนยังมิได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเต็มที่ สาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ไม่มีการจัดแบ่งภารกิจและกำหนดขอบเขตการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวไว้ให้ชัดเจน รวมทั้งขาดแนวทางประสานการดำเนินงานร่วมกัน ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในฐานะหน่วยงานกลางในการประสานงานการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ได้เล็งเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้ทำให้โครงการประสานงานเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว ระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ได้กำหนดขั้นตอนการประสานความร่วมมือระหว่าง 5 หน่วยงาน คือ กรมป่าไม้ กรมศิลปากร กรมโยธาธิการ กรมการผังเมือง สำนักงานโยธาและแผนสิ่งแวดล้อมและกรมควบคุมมลพิษขึ้น

อย่างไรก็ตามในการบริหารและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่องค์กรปกครองท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบลจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะในฐานะเจ้าของพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล มีหน้าที่คุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมาย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นในการกำหนดแนวทางประสานความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล กับหน่วยงานที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ไว้ให้ชัดเจน

2.3.7.2 แนวทางประสานความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาตำบล (สต.)

การประสานการวางแผน

1) การจัดทำแผนแม่บทหรือแผนพัฒนาตำบลระยะยาว เพื่อการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบล จะต้องประสานคณะกรรมการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับจังหวัด / ระดับพื้นที่ ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ

เป็นประธาน เพื่อกำหนดทิศทาง การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของตำบลในอนาคต รวมถึง การประสานการจัดทำแผนงาน / โครงการในระยะยาว โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาชนในพื้นที่

2) การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลประจำปี องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล จะต้องประสานเข้ากับแผนงาน / โครงการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดย บรรจุเข้าไว้ในแผนพัฒนาตำบลประจำปีของตำบล เพื่อเสนอขอการสนับสนุนงบประมาณไปยัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านแผนพัฒนาจังหวัดประจำปี นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกสภาตำบล อาจขอรับการสนับสนุนจาก องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) และ โครงการ เงินกู้ผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ด้วย

การประสานการปฏิบัติระดับพื้นที่

1) การฟื้นฟูบูรณะรักษาแหล่งท่องเที่ยว

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ร่วมมือกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่สอดคล้องดูแลและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ มิให้อยู่ในสภาพ เสื่อมโทรมหรือถูกบุกรุกยึดครองหรือปล่อยให้มีการทิ้งขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลลงในพื้นที่

1.2 ประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ผู้ควบคุมดูแลพื้นที่กับ ผู้ ประกอบ การ ร้านค้า หาบเร่ แผงลอย ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อการจัด ระเบียบพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม

1.3 รมรงค์ปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นความสำคัญ และการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี โดยร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

1.4 ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินงานให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบล และตามมติของคณะกรรมการ ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด

1.5 ประสานกลุ่มผู้นำอาชีพ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว องค์กรอิสระ และผู้ทรงคุณวุฒิจัดตั้งเป็นคณะทำงานหรือชมรมอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และสถานที่ ท่องเที่ยวให้มีหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจสอบดูแลสถานที่ท่องเที่ยวไม่ให้ผู้ใดบุกรุก เข้าไปทำลาย รวมทั้งดูแลรักษาความสะอาดของสถานที่

2) การพัฒนาระบบข้อมูลการท่องเที่ยว

2.1 องค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาตำบล ประสานการจัดเก็บและ รวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยวในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงไปยังหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ หรือ

ให้ทราบถึงความจำเป็นมา ความสำคัญของสถานที่และลักษณะที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจหรือให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

2.2 ประสานการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นแหล่งรวมข้อมูลประเภทลักษณะแหล่งท่องเที่ยว บริเวณนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยว และข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและใช้เป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลทางวิชาการ

3) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกสภาตำบล จัดทำคู่มือแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งรวมทั้งผลิตสื่อเอกสาร แผ่นพับ เผยแพร่ โฆษณาประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เป็นไปอย่างกว้างขวาง

3.2 ประสานและให้ความร่วมมือแก่องค์กรเอกชนหน่วยงานอิสระ โรงเรียน และองค์กรเอกชนกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งรวมถึงการที่คนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย เช่น การนำเที่ยวสถานที่ท่องเที่ยวแบบเช้าไปเย็นกลับ การท่องเที่ยวแบบเดินป่า และการจัดเทศกาลงานต่าง ๆ เป็นต้น

2.4 แนวคิด การมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

(บุญบง พุฒพรหม.2545:8 ; อ้างอิงมาจาก อารมณ์พันธ์ จันทรสว่าง .2532:ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกันนั้น จะต้องมีมากพอจนเกิดความริเริ่ม โครงการเพื่อการนั้น ๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเราสามารถรวมกันได้ ควรจะต้องมีความตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่ทำได้หรือทำในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (Organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

(บุญบง พุฒพรหม.2545:9; อ้างอิงมาจาก เสน่ห์ จามริก. 2534:ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชาวชนบทว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานที่มั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในชั้นปลาย จุดเริ่มต้นของประชาชนคือ เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น ในเรื่องของการสร้างแหล่งกักน้ำฝน การศึกษา ฯลฯ ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวชนบทในท้องถิ่นนั้นจริง ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นวิธีการที่เสริมสร้างและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงหรือ

การพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจสถานการณ์และอุทิศตนมากยิ่งขึ้น เพื่อการพัฒนาที่นั้นและยังเป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงานหรือกิจกรรมของกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

(ชัชวาล เอื้อสุวรรณ, 2544:26 ;อ้างอิงมาจาก อนงค์ พัฒนจักร, 2535:ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถที่จะแสดงออกซึ่งความต้องการของตน การจัดอันดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้น โดยการเน้นที่การให้อำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท

(ชัชวาล เอื้อสุวรรณ, 2544:27; อ้างอิงมาจาก อำนาจ อนันตชัย, 2534:ไม่มีเลขหน้า) ได้ให้ความคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิดตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ให้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ปัญหาร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และการสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ใน 5 ลักษณะ คือ

1) การมีส่วนร่วมในลักษณะของตัวบุคคลหรือปัจเจกบุคคล ในลักษณะนี้จะให้ความสำคัญในปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยมองประสิทธิภาพของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญของแนวคิด เช่น การตัดสินใจ จิตสำนึกในความเป็นเจ้าของ ความรู้สึกรับผิดชอบ ความพึงพอใจและแรงจูงใจ

2) การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มและขบวนการ ที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและ โครงสร้างภายในหน่วยให้เป็นขบวนการ ที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะนี้ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ผู้ตาม และการบริหารจัดการของประสิทธิภาพ

3) การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบันในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างทางอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคมในการกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การบริหารสถานะและอำนาจในสังคม

4) การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการ ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิคความรู้ และการกระจายอำนาจสู่ประชาชนซึ่งเป็นการเชื่อมโยงที่กระหว่างประชาชนกับรัฐ

5) การมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบาย ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม แล้วนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายและแผนงานระดับชาติเพื่อเป็นการประกันความมั่นคงในเรื่องของการให้การสนับสนุนและยอมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปของสถาบัน โครงการ กฎหมาย และอุดมการณ์แนวคิดใหม่ ๆ

(รัชวาล เอื้อสุวรรณ ,2544:28) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับมือและรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หรือชุมชน โดยประชาชนที่เข้าร่วมสามารถวิเคราะห์และร่วมตัดสินใจในการกำหนดบทบาทต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองตามขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมปฏิบัติการของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มคนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ร่วมในการปฏิบัติ ร่วมในการตัดสินใจ และร่วมในการตรวจสอบในเรื่องต่าง ๆ ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดคุ้มค่าและยั่งยืน

2.4.2 การให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่นมีส่วนร่วม

องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ อบต. ประสบความสำเร็จประการหนึ่ง ก็คือ การที่ประชาชน กลุ่มต่างๆ และองค์กรอื่นๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ อบต. ควรมีแนวทางในการเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมดังนี้

2.4.2.1 การสำรวจศักยภาพของประชาชน กลุ่ม และองค์กร

องค์การบริหารส่วนตำบล ทำการสำรวจแล้วสรุปและจัดทำเป็นรายงานฉบับหนึ่งที่จะให้เห็นสภาพและความพร้อมของประชาชน กลุ่ม องค์กร โดยจัดรวมรายชื่อดังกล่าวพร้อมที่อยู่ตามประเภทของความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รายงานนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อประกอบการนำมาประชาชน กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งใช้ในการกำหนดแนวทางและวิธีการในการเข้ามามีส่วนร่วมดังกล่าว

2.4.2.2 การทบทวนทุกยุคและการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจ

ประธานกรรมการบริหาร สมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลหรือสมาชิกสภาตำบลควรออกไปพบปะและพูดคุยกับประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประกอบการจัดการ ตลอดจนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อรวบรวมไว้เป็นข้อมูลเบื้องต้น นอกจากนี้การทบทวนทุกยุคยังเป็นการเริ่มต้นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลกับบุคคลต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทร่วมจัดการการท่องเที่ยวกับ

องค์การบริหารส่วนตำบลอีกด้วย หากเป็นไปได้องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและสนใจการท่องเที่ยวในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยอาจกำหนดหัวข้อการประชุมเกี่ยวกับบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการการท่องเที่ยวและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้สนใจเข้ามามีส่วนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการ

2.4.2.3 การจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

เพื่อเป็นการเสริมสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยว และก่อให้เกิดความตื่นตัวด้านการท่องเที่ยวในท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดกิจกรรมสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยแบ่งออกเป็น 2 กิจกรรม ได้แก่

1) กิจกรรมส่วนบุคคล เป็นกิจกรรมที่แต่ละคนจัดขึ้นเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ การจัดแสดงการเล่นพื้นเมือง การแสดงโบราณวัตถุ/เครื่องมือ เครื่องใช้ในครัวเรือนดั้งเดิม หรือการจัดสวนและบริเวณบ้าน / สถานที่ประกอบการให้สวยงาม เป็นต้น

2) กิจกรรมส่วนรวม เป็นกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันจัดให้มีขึ้น อาทิ การรื้อฟื้นประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดกิจกรรมตามประเพณีท้องถิ่น (เช่น การแข่งเรือ การแข่งวัว การดักบาศกรเทโว เป็นต้น) การร่วมกันจัดพิพิธภัณฑ์ชุมชน โดยอาจใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล วัด โรงเรียน หรืออาจต้องสร้างพิพิธภัณฑ์ขึ้นใหม่ โดยชาวบ้านนำของเก่าแก่วัตถุเครื่องใช้ในท้องถิ่น และรูปภาพเก่า ๆ ในอดีตมาจัดแสดง

2.4.2.4 การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกัน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานร่วมกันสามารถดำเนินการได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1) การใช้สื่อต่าง ๆ ในการเสนอข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน การนำเสนอข้อมูล ข่าวสารดังกล่าวควรเป็นไปในลักษณะที่ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลชุมชน ประชาชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และผู้สนใจได้มีโอกาสในการเสนอข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย โดยไม่ควรเป็นเพียงการนำเสนองานจากองค์การบริหารส่วนตำบล ฝ่ายเดียว ประชาชนและชุมชนจะมีความรู้ดีกว่า เสียงของเขาได้รับการรับฟังเพียงพอที่จะเข้าร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวด้วยกัน

2) นำกระบวนการกิจกรรมกลุ่มเข้ามาใช้ กิจกรรมกลุ่มจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกันในขณะที่ได้เข้ามาทำงานร่วมกัน อาทิ การจัดให้มีการรณรงค์รักษาความสะอาดและความสวยงามของชุมชน โดยรวมร่วมกันการศึกษาดูงานในท้องถิ่นอื่น การบูรณะและก่อสร้าง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว

3) การจัดอาสาสมัคร องค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดให้มีกลุ่มอาสาสมัครการท่องเที่ยวในท้องถิ่นขึ้น เพื่อให้ผู้มีความตื่นตัวและกระตือรือร้นเหล่านี้ได้มีช่องทางเข้ามาเป็นอาสาสมัคร โดยอาจมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้อาสาสมัครดำเนินการ อาทิ การเป็นมัคคุเทศก์ให้กับ

นักท่องเที่ยวนและการดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น
เป็นต้น

4) การปลูกฝังเยาวชนด้านการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยว
ในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปอย่างยั่งยืน องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดให้มีการ
ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมตลอดจน
ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป โดยอาจจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน
หรือนอกโรงเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

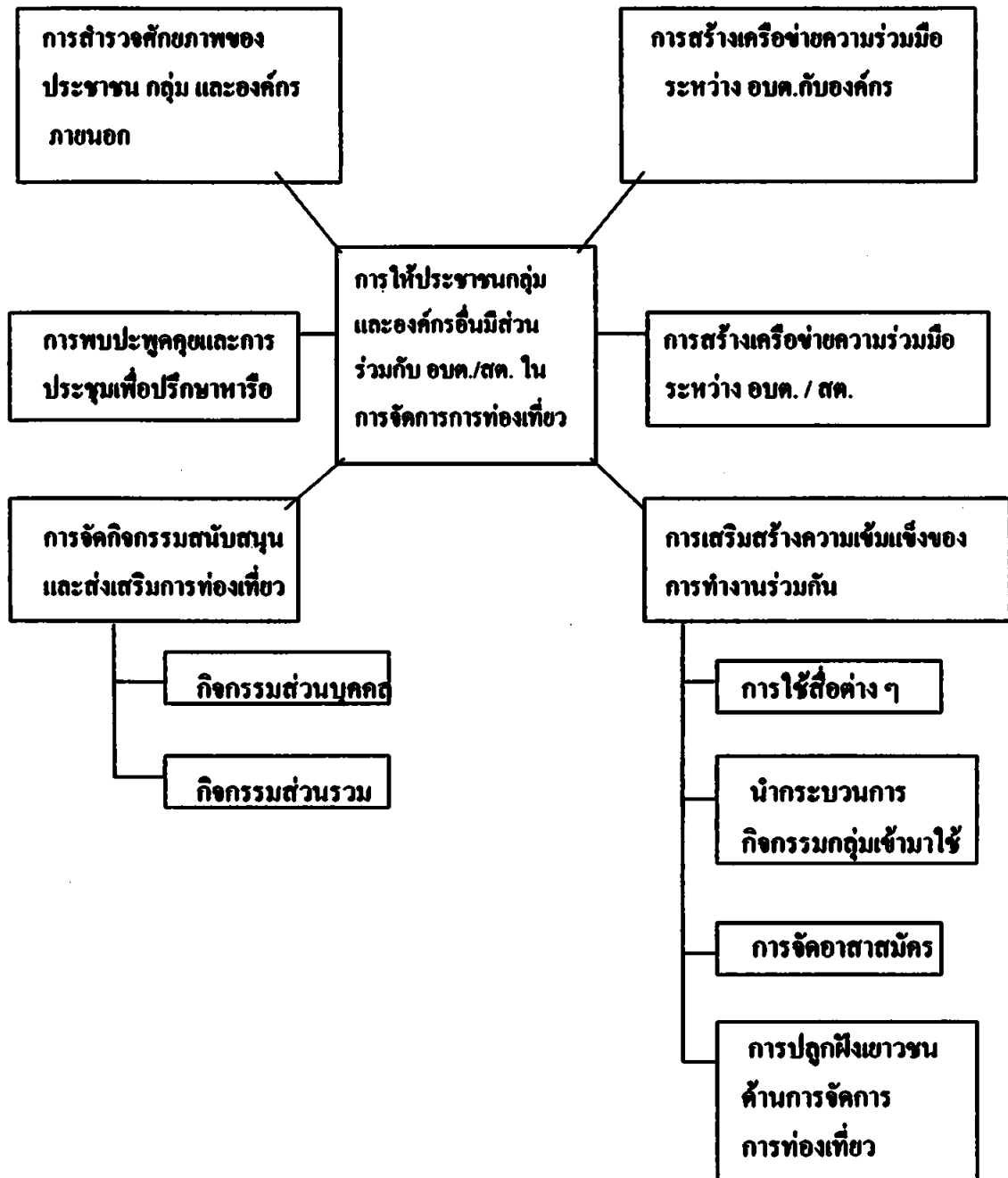
2.4.2.5 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล

การจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จำเป็นอย่างยิ่งที่
จะต้องประสานความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลที่มีพื้นที่ต่อเนื่องใกล้ชิดกัน
เนื่องจากโดยทั่วไปแล้วแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล เหล่านี้มักอยู่ในพื้นที่ที่มี
ความคาบเกี่ยวกันระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเชื่อมโยง
สัมพันธ์กัน หรือเป็นพื้นที่ที่มีประเพณีวัฒนธรรมร่วมกัน ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวของ
องค์การบริหารส่วนตำบล จึงต้องมีการประสานงานและมีความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหาร
ส่วนตำบลใกล้เคียง

2.4.2.6 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล กับองค์กร ภายนอก

นอกเหนือจากการประสานความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบล กับ
สื่อมวลชนทั้งในท้องถิ่นและส่วนกลาง บริษัทหรือธุรกิจที่จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการ
ท่องเที่ยวชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และมูลนิธิที่ดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
และการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล ควรทำเป็น (ทำเนียบ) บัญชี
รายชื่อองค์กร บุคคล สถานที่ติดต่อพร้อมเลขหมายโทรศัพท์ และความเชี่ยวชาญหรือบทบาทของ
องค์กรหรือบุคคลนั้น ๆ เมื่อต้องการความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนใด ๆ ก็สามารถใช้เป็น
แหล่งข้อมูลสนับสนุน เพื่อประสานความร่วมมือและการสนับสนุนการท่องเที่ยวให้กับองค์การ
บริหารส่วนตำบลได้

การเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม

ภาพที่ 3 การเปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม และองค์กรอื่น ๆ เข้ามามีส่วนร่วม

ที่มา : คู่มือแนวทางบริหารและจัดการการท่องเที่ยว 2543:46

2.4.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (สุวิภา ไพรทินาศ, 2546:17-22)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research -PAR) เป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่งที่มีการปรับปรุงตัวจากงานพัฒนาและงานวิจัยที่ผ่านมา โดยมีเป้าหมายในการทำวิจัยให้เกิดปฏิบัติการในชุมชน โดยชุมชนในการแก้ไขปัญหา และเมื่อสิ้นสุดการวิจัย ชุมชนยังมีกระบวนการเพื่อการแก้ปัญหของตนเองดำรงอยู่ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ให้คนในชุมชนมีโอกาสดะทอนที่ได้เรียนรู้ การสะท้อนถึงสิ่งที่ปรารถนาหรือสิ่งที่ปัญหา จากนั้นนำไปสู่การหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาโดยคนในชุมชน ในขั้นตอนของการวิจัยอาศัยกระบวนการพบปะแลกเปลี่ยน ความคิดและวิถีคิดของคนในชุมชนและคนนอกชุมชนที่เป็นเจ้าหน้าที่ที่เป็นนักพัฒนาและนักวิชาการ ภายใต้การยอมรับข้อจำกัดและการมองผลประโยชน์ร่วมกัน

การวิจัยในชุมชน โดยทั่วไปที่ผ่านมา คนในชุมชนหรือชาวบ้านจะมีบทบาทเพียงผู้ให้ข้อมูลตามคำถามที่ผู้วิจัยมีความสนใจเท่านั้น และเมื่อการวิจัยสิ้นสุดผู้วิจัยเท่านั้นที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาแต่ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทุกคนที่เกี่ยวข้องมีฐานะเป็นผู้วิจัยหมด เริ่มตั้งแต่คนในชุมชนที่ชาวบ้าน คนนอกชุมชนคือเจ้าหน้าที่ โดยทุกคนจะมีส่วนร่วมตั้งแต่วันที่การวิจัยเริ่มต้น และเมื่อการวิจัยสิ้นสุดทุกคนที่เกี่ยวข้องได้มีการเรียนรู้และได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ในการวิจัยแบบ PAR ทุกคนมีความรู้ดีเท่า ๆ กัน แต่อาจจะคนละแง่ละมุมตามโลกทัศน์ โดยในส่วนของวิชาการเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีการวิจัยที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชน แต่ไม่ได้มีโอกาสทำงานในชุมชน ซึ่งเรียกว่านักวิจัย และในส่วนที่เจ้าหน้าที่ที่ได้ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับชุมชนมีลักษณะที่สามารถจะสื่อสารและมีความเข้าใจในชุมชนตามทัศนคติตนเอง แต่อาจขาดในส่วนการจัดระบบความคิด ในส่วนของชุมชนมีทั้งผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่มีความเข้าใจในสภาพการดำเนินชีวิตของชุมชนอีกทั้งในชุมชนยังอาจมีผู้ทรงความรู้ แต่ยังอาจขาดการแลกเปลี่ยนความคิดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันหากทั้ง 3 กลุ่มมาร่วมดำเนินการวิจัยร่วมกันจะทำให้สามารถถ่ายทอดในส่วนที่ต่างฝ่ายต่างขาดและสามารถมองหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาได้ ในการวิจัยชนิดนี้ถือว่าคนในชุมชนเป็นผู้ที่รู้ดีเท่า ๆ กับเจ้าหน้าที่ในการกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางในการปฏิบัติใด ๆ ก็ตามที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตจะเห็นว่าเป็น 3 กลุ่มจะมีบทบาทเท่าเทียมในการดำเนินการวิจัย การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และความต้องการกับความรอบรู้ของคนในชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการรวมแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วมมาผสมผสานกัน ซึ่งอมรมา พงศาพิชญ์ (2539 : 20) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะแตกต่างจากการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การวิจัยแบบมีส่วนร่วม

เป็นการวิจัยเพื่อเก็บข้อมูล แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะมีการประยุกต์หาวิธีแก้ปัญหาไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือมีการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาและทรัพยากรที่ผู้ถูกวิจัยมีอยู่เพื่อใช้ช่วยแก้ไข้ปัญหา

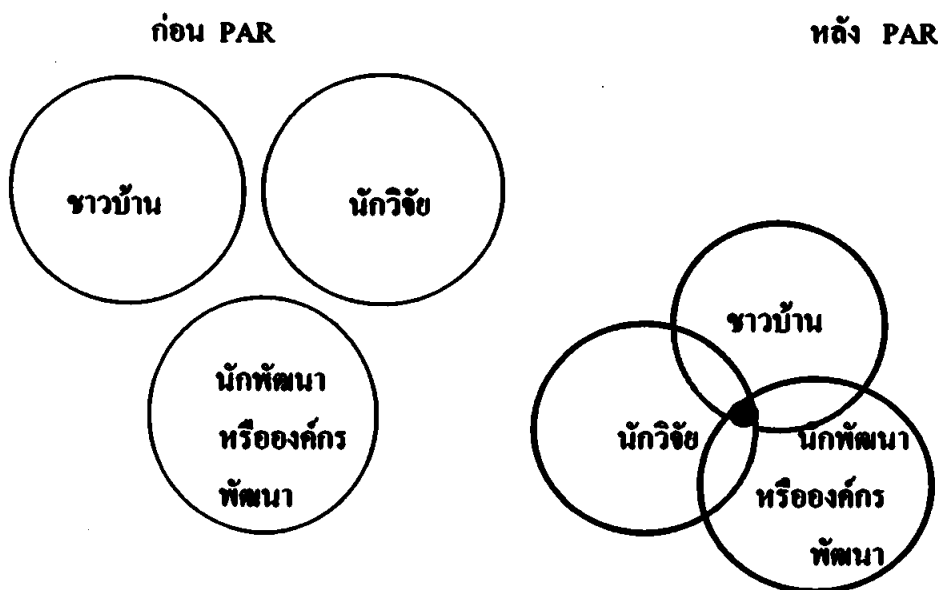
อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมักจะประกอบด้วยบุคคล 3 ฝ่าย คือ

1) บุคคลเป้าหมาย อาจเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลเป้าหมายหรือชุมชนที่จะทำการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นคนในชุมชนหรือกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนของตนเองมากที่สุด

2) นักวิจัยเป็นผู้แทนของนักวิชาการที่มีสนใจในการวิจัยและการพัฒนาซึ่งเป็นคนนอก

3) นักพัฒนา ที่เป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรพัฒนา ซึ่งแม้ว่าเป็นคนนอก แต่ก็นับว่าเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกับบุคคลเป้าหมายมากที่สุด ซึ่งบางครั้งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยและนักพัฒนาอาจเป็นบุคคลเดียวกันก็ได้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีระเบียบวิธีของนักวิจัยและวัตถุประสงค์ของนักวิจัย นักพัฒนา ประกอบความต้องการกับความรอบรู้และประสบการณ์ของผู้ถูกวิจัย ดังนั้นผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรจะเป็นการผสมผสานแนวคิดดังภาพที่ปรากฏข้างล่างนี้

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน นักวิจัย นักพัฒนา หรือองค์กรพัฒนา ก่อนและหลัง

ที่มา : จากการวิจัยแบบ PAR (สุภางค์ จันทวานิช, 2531 :31)

จากภาพดังกล่าว วงกลมแต่ละวง คือ โลกทัศน์ หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่ เกี่ยวข้องกับการวิจัย วิธีการมองปัญหาของแต่ละฝ่ายจะแตกต่างกันไป ตามกรอบแนวคิดที่คน ชีคคือ ซึ่งหลังจากมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้ว คนทั้ง 3 กลุ่ม จะมีความเข้าใจถึง ปัญหาและความเข้าใจร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการ พัฒนาเป็นจุดเริ่มต้นโครงการต่าง ๆ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.3.1 กระบวนการและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการเช่นเดียวกับการวิจัยเชิงคุณภาพเป็น ส่วนใหญ่ เริ่มตั้งแต่การเข้าสนามและการสร้างความสัมพันธ์ การสังเกต และการวิเคราะห์ ซึ่งจะ เน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน แต่ขั้นตอนมากกว่าการวิจัยเชิงคุณภาพเพราะต้องมีการปฏิบัติหรือ กิจกรรมเพิ่มเข้ามา ตลอดจนการติดตามและปรับปรุงแก้ไขกิจกรรม โดยชาติ จุฑนาการบัณฑิต และ กมลลาภรณ์ เสรชาติ (2536: ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวไว้ใน กระบวนการวิจัย : แนวทางการทำวิจัย สำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) คือกระบวนการวิจัยและมีการพัฒนาพร้อม ๆ กันไปด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยมีส่วนร่วมใน กระบวนการนั้นก็คือ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา หาทางแก้ไขปัญหาของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการดำเนินการกับเจ้าหน้าที่และสุดท้ายคือมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ด้วย โดยเจ้าหน้าที่จะเป็นเพียงที่เลี้ยงหรือการให้การสนับสนุนเท่านั้น และความหมายของการมี ส่วนร่วมคือ การที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ควบคุมการใช้และการ กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะ สมาชิกสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการ ตัดสินใจการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นตัวของตัวเอง ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นทางเลือกของการพัฒนา อันเป็นคุณภาพใหม่ทางยุทธศาสตร์อีกขั้นหนึ่ง

สำหรับสุภางค์ จันทวานิช (2531 : 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัย (ชาวบ้าน) เข้ามามีส่วนร่วมวิจัยเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดย อาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการ ดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาก็หรือส่งเสริม กิจกรรมนั้น ๆ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็น ผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาสู่ทางในการแก้ไขปัญหาคณะกรรมาธิการวิจัยดำเนินไปใน ลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ กระบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปเป็นเชิงภาษาวี (dialectic) ชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วย วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้าน

ตลอดจนมีศักยภาพ ความต้องการและแบบแผนการดำเนินชีวิตของเขา ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นวิธีการสนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้การหาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหารวมถึงการแก้ไขปัญหาค่าตั้งประสพอยู่โดยการร่วมกันวางแผนและกำหนดแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาค่าตั้งโครงการหรือ กิจกรรมใด ๆ ในสิ่งที่คนคิดว่าสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาค่าตั้งได้ถูกต้องตรงความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและ (สุริยา วีรวงศ์, 2538 : 89อ้างอิงมาจากอุทัย คุณเกษม, ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า) กล่าวถึง การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วมว่าเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนเคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกลับบทบาทเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย สำหรับ ชนิษฐา กาญจนสินนท์(2536:ไม่มีเลขหน้า) ได้กล่าวโดยสรุปไว้ใน โครงสร้างและการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบในชนบทว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหาศึกษาแนวทางวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหาค่าตั้ง ปฏิบัติตามแผนและดำเนินการประเมินผล โดยทุกขั้นตอนมีสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วยและเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งสามารถแยกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

- 1) เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาของคนและเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาค่าตั้งของตนเองและของชุมชน
- 2) เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาค่าตั้ง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ
- 3) เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาค่าตั้งและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

(สุริยา วีรวงศ์ , 2538: ไม่มีเลขหน้า) ได้เสนอว่า การทำวิจัยแบบ “PAR” มีขั้นตอนสำคัญ ๆ ในการดำเนินการอยู่ 2 ขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นตอนการเตรียมการ
 - (1) การคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน
 - (2) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
- 2) ขั้นตอนการวิจัยเพื่อการวางแผนพัฒนาตามแผนและการติดตามประเมินผล
 - (1) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน
 - (2) การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ

(3) การกำหนดแผน โครงการและการจัดการ

(4) การปฏิบัติตามโครงการ

(5) การติดตามประเมินผล

รายละเอียด มีดังนี้

1) ขั้นตอนการเตรียมการ (pre-research phase)

(1) การคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน (selecting and entering community)

ข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจเลือกพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลทุกด้าน สำหรับแหล่งข้อมูลในตอนนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานราชการ อาทิเช่น กขร. 2ก. จปร. และข้อมูลองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องหรือนักวิจัยจะดำเนินการเก็บเองโดยการสำรวจชุมชน (survey) มีการติดต่อกับผู้นำและบุคคลสำคัญในชุมชนเป็นเบื้องต้น

(2) การสร้างความสัมพันธ์ (build-up rapport) วิธีสร้างความสัมพันธ์ขั้นต้นที่ดี

ที่สุดประเด็นสำคัญ คือ การปฏิบัติตนของนักวิจัยต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้นักวิจัยเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้าน ได้ดีขึ้น

2) ขั้นตอนการวิจัย (research phase)

(1) การศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (problem identification and diagnosis)

ในขั้นนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (community education participation - CEP) โดยเน้นกระบวนการการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ วิธีการจะเป็นการอภิปรายถกปัญหา (dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่ม เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (need assessment) พร้อมกันไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (resource assessment) ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อที่จะนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อจัดทำโครงการต่อไป

(2) การพิจารณาความเหมาะสมกับความเป็นไปได้ของโครงการ (project appraisal and identification)

เมื่อมีการวิเคราะห์โดยการประเมินความต้องการของชุมชน การหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ในความเป็นจริงจะมีหลายแนวทาง ชาวบ้านและนักวิจัยจึงจำเป็นต้องพิจารณา ร่วมกันว่า วิธีแก้ไขปัญหาใดที่เหมาะสมกับพื้นที่ หรือมีความเป็นไปได้ โดยชาวบ้านควรมีบทบาท เป็นตัวหลักในการเลือกกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาและกำหนด โครงการหรือกิจกรรม พัฒนาที่จะทำ

(3) กำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (planning phase) กิจกรรมในช่วงนี้จะ เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการดังนั้น เพื่อ ความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือกเป็นโครงการที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุก ขั้นตอน ดังนั้นหลังจากที่มีการดำเนินการผ่านขั้นตอน 2.1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องมีวิธีที่จะกระตุ้น ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนและช่วยเหลือจากนักวิชาการ นักปฏิบัติที่ เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาที่กำหนดในโครงการเพื่อนำไปสู่การนำโครงการไปสู่การปฏิบัติได้ โดยมี การตอบคำถามร่วมกันของกลุ่มดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันว่า โครงการนั้นเป็นโครงการที่ มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นผู้ทำและทำอย่างไร ซึ่งในขั้นตอนนี้ควรให้ชาวบ้านเป็นแกนนำเป็นกลุ่ม ทำงานหรือองค์กรเพื่อรองรับการทำโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนา

(4) การนำแผนไปปฏิบัติ (implementation phase) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีก ขั้นตอนหนึ่ง คำถามที่ผู้วิจัยจะต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินการในขั้นนี้ คือ ทำอะไร ที่ไหน ใครทำ ทำเมื่อไร และทำอย่างไร

(5) การติดตามประเมินผลโครงการ (monitoring and evaluation phase) เป็นงาน สำคัญในการวัดผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งหากโครงการไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องก็ อาจเป็นข้อพิสูจน์ถึงความไม่ประสบความสำเร็จของโครงการและเป็นการแสดงให้เห็นถึงความย่อ หย่อนด้านความสามารถของชุมชนหรือองค์กรชุมชนในการสานต่อโครงการวิจัยและพัฒนาซึ่ง เป็น การแสดงถึงการไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย จุดประสงค์การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีความ เข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

จากที่กล่าวมานี้เห็นได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกระบวนการ เรียนรู้ในชุมชนเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยการ ระดมพลังชาวบ้านมาช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน หาคำตอบและตัดสินใจในการ แก้ไขปัญหาของชุมชน

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็วของโลก ได้ก่อให้เกิด ปัญหาในการปรับตัวของคนในทุก ๆ ด้าน สำหรับประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน และ เพื่อให้เกิดการปรับตัวที่ทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงนี้ การพัฒนาจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคน ด้วยการส่งเสริมสนับสนุน โดยเฉพาะคนที่อยู่ในชนบท ซึ่งถือเป็นหัวใจและเป็นคนส่วนใหญ่ของ ประเทศ เพื่อให้ก้าวทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ด้วยการเพิ่มทักษะและส่งเสริมศักยภาพใน การคิดการวิเคราะห์สถานการณ์ไปจนถึงการแก้ไขปัญหาของคนและชุมชน โดยการอาศัยการมี ส่วนร่วมของคนในชุมชน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

หลักการกระจายอำนาจปกครองท้องถิ่น

(ประหยัค หงษ์ทองคำ, การปกครองท้องถิ่นไทย, 2526:4) ให้ความหมายหลักการกระจายอำนาจ คือ การที่รัฐได้มอบอำนาจปกครองบางอย่างให้แก่องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น จัดทำการบริหารสาธารณะต่าง ๆ เพื่อบริการประชาชนในการนี้องค์กรปกครองท้องถิ่นจะมีอำนาจอิสระ (autonomy) ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างพอเพียง การกระจายอำนาจนั้นนอกจากจะเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาลกลาง โดยมอบให้องค์กรปกครองท้องถิ่นไปจัดทำแล้ว ยังเป็นการลดอำนาจของรัฐบาลกลางในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ได้มอบหมายให้องค์กรปกครองท้องถิ่นรับไปจัดทำด้วย ทั้งนี้เพราะเมื่อรัฐบาลกลางได้มอบหน้าที่ให้องค์กรปกครองท้องถิ่นไปจัดทำแล้ว เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่นได้ผลดีรัฐบาลกลางจะต้องมอบอำนาจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่นั้นๆ ให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับท้องถิ่นดังนี้ มาตรา 78 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาท้องถิ่นเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น มาตรา 282 รัฐต้องให้ความสำคัญแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น มาตรา 283 ท้องถิ่นใดมีลักษณะที่จะปกครองตนเองได้ย่อมมีสิทธิได้รับจัดตั้งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องทำเท่าที่จำเป็นตามมีกฎหมายบัญญัติ แต่ต้องเป็นไปเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ จะกระทบถึงสาระสำคัญแห่งหลักการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือนอกเหนือจากที่กฎหมายบัญญัติไว้มิได้ มาตรา 284 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลายย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงิน และการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะการกำหนดอำนาจและหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยคำนึงถึงการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ซึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

(1) การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง

(2) การจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเองเป็นสำคัญ

(3) การจัดให้มีคณะกรรมการการขึ้นคณะหนึ่งทำหน้าที่ตาม (1) และ (2) ประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยมีจำนวนเท่ากัน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งได้ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด
2. เทศบาล
3. องค์การบริหารส่วนตำบล
4. เมืองพัทยา
5. กรุงเทพมหานคร
6. ท้องถิ่นรูปแบบอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

2.5.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับชุมชน ได้แก่ เทศบาล เมืองพัทยาและองค์การบริหารส่วนตำบล กฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวได้กำหนดอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง
2. การจัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ทางน้ำ และทางระบายน้ำ
3. การจัดให้มีและควบคุมตลาดท่าเทียบเรือ ท่าข้าม และที่จอดรถ
4. การสาธารณสุขูปโภคและการก่อสร้างอื่น ๆ
5. การสาธารณสุข
6. การส่งเสริม การฝึก และประกอบอาชีพ
7. การพาณิชย์ และการส่งเสริมการลงทุน
8. การส่งเสริมการท่องเที่ยว
9. การจัดการศึกษา
10. การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชราและผู้ด้อยโอกาส
11. การบำรุงรักษาคิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

12. การปรับปรุงแหล่งชุมชนแออัดและการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย
13. การจัดให้มีและบำรุงรักษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
14. การส่งเสริมกีฬา
15. การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
16. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
17. การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเอง
18. การกำจัดมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และน้ำเสีย
19. การสาธารณสุข การอนามัยครอบครัว และการรักษาพยาบาล
20. การจัดให้มีและควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
21. การควบคุมการเลี้ยงสัตว์
22. การจัดให้มีและควบคุมการฆ่าสัตว์
23. การรักษาความปลอดภัย ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการอนามัย โรงมหรสพ และสาธารณสถานอื่น ๆ
24. การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้
25. ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
26. การผังเมือง
27. การขนส่งและการวิศวกรรมจราจร
28. การดูแลรักษาที่สาธารณะ
29. การควบคุมอาคาร
30. การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
31. การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมและสนับสนุนการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
32. กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

2.5.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด (สรุปผลงานในรอบปี ประจำปี 2542-2546.องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น.2547 :12-17)

กำเนิดองค์การบริหารส่วนจังหวัด

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้จัดทำหนังสือผลงานของ องค์การบริหารส่วนจังหวัดในรอบปี 2542 -2546 พิมพ์เผยแพร่ในปี 2547 ในหน้า 12-17 ได้กล่าวถึงกำเนิด องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีสาระสำคัญที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ในช่วงปี พ.ศ. 2497 จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีโอกาสไปเยือนประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป อาทิ ฝรั่งเศส และอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศแม่แบบระบอบประชาธิปไตย ได้ไปเห็นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นของเขา โดยเฉพาะในประเทศฝรั่งเศสซึ่งมีการปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัด จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับปรุงสภาพจังหวัดให้มีอำนาจรายได้และมีอิสระที่จะดำเนินการกิจการบางประการเองได้ โดยในปี พ.ศ. 2498 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.2498 ขึ้น โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า โดยที่พระราชบัญญัติสภาพจังหวัด พ.ศ.2481 และที่แก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ.2485 และ พ.ศ.2487 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้สภาพจังหวัดเป็นเพียงสภาพที่ปรึกษาของผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ขาดอำนาจหน้าที่และกำลังเงินที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

หลักการตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.2498 มีสาระสำคัญดังนี้

(1) "จังหวัด" กฎหมายฉบับนี้ให้ค่านิยามไว้ว่า คือ "องค์การบริหารส่วนจังหวัด" และเป็นนิติบุคคล มีสมาชิกสภาพจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นการรับรองฐานะของจังหวัดอีกฐานะหนึ่งว่าเป็นหน่วยปกครองแยกออกไปจากระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อให้ดำเนินการส่วนจังหวัด คือกิจการที่แยกเป็นส่วนต่างหากจากราชการแผ่นดินส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค

(2) "ผู้ว่าราชการจังหวัด" เมื่อกฎหมายฉบับนี้ประกาศใช้ ทำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมี 2 ฐานะ คือ เป็นตัวแทนราชการส่วนกลางในการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งมีอำนาจหน้าที่บริหารตามกฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ในราชการส่วนภูมิภาค ทั้งเป็นหัวหน้าผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการพลเรือนของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ซึ่งประจำอยู่ที่จังหวัดด้วย ส่วนฐานะที่สอง คือ เป็นตัวแทนของประชาชนและเป็นผู้ดำเนินการส่วนจังหวัด (กิจการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด) ควบคู่ไปกับสภาพจังหวัด

(3) "สภาพจังหวัด" เป็นองค์การผู้แทนประชาชน เป็นฝ่ายที่จะร่วมดำเนินการส่วนจังหวัด ควบคุมดูแลการปฏิบัติของฝ่ายผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้อนุมัติให้ความเห็นชอบในข้อบัญญัติจังหวัด และงบประมาณรายจ่ายรายได้ของจังหวัด

(4) "กิจการส่วนจังหวัด" ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการท้องถิ่นหลายประการ ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้กำหนดไว้ถึง 20 ข้อ มีทั้งการรักษาความสงบ

เรียขรือย การศึษา การบำรุงศาสนา การสาธารณูปการ การป้องกันรักษาโรค การกำจัดขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล การจัดให้มีน้ำสะอาด การทำมาหากินของราษฎร เป็นต้น

(5) “ข้าราชการส่วนจังหวัด” เมื่อกำหนดให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นองค์การปกครองท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลแล้ว จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือปฏิบัติการส่วนจังหวัด โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ช่วยเหลือปฏิบัติการส่วนจังหวัด โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมีอำนาจบรรจุ แต่งตั้งอัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้น เลื่อนระดับตลอดจนการบริหารบุคคลต่าง ๆ แต่ในระยะเริ่มต้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดยังไม่มีรายได้เพียงพอ หากนารายได้ที่มีอยู่มาเป็นเงินเดือน ข้าราชการส่วนจังหวัดก็จะไม่มีเงินไปทำนุบำรุงท้องถิ่น กฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ในบทเฉพาะการว่าถ้ายังมีได้กำหนดชั้น และตำแหน่งใดเป็นข้าราชการส่วนจังหวัด ให้ข้าราชการส่วนภูมิภาคในจังหวัดที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจการนั้นดำเนินกิจการ ไปพลางก่อน และถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้ว่าราชการจังหวัดจะให้หัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบก็ได้ คณะกรรมการข้าราชการส่วนจังหวัด (ก.จ.) เป็นผู้มีอำนาจออกกฎ ก.จ. เพื่อให้มีตำแหน่งข้าราชการส่วนจังหวัดต่าง ๆ แต่ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ. 2498 ได้กำหนดตำแหน่งปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด เลขานุการจังหวัด และหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดไว้แล้ว แต่ยังไม่ได้กำหนดอัตราเงินเดือน ซึ่งเป็นอำนาจ ก.จ. ที่จะกำหนดเลขที่ตำแหน่งชั้นระดับ อัตราเงินเดือน คุณสมบัติของผู้สมัครสอบคัดเลือกเข้ามาบรรจุแต่งตั้ง เนื่องจากในระยะแรกยังมีงบประมาณไม่เพียงพอ ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงแต่งตั้งปลัดจังหวัด เป็นปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้ตรวจการส่วนท้องถิ่น เป็นเลขานุการจังหวัด เสมียนตราจังหวัด เป็นหัวหน้าส่วนการคลัง

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ตาม พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 เป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่ครอบคลุมเขตจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ตามรายละเอียด สภา อบจ.(มาตรา 9) ประกอบด้วยสมาชิก อบจ. ชื่อราษฎรเลือกตั้งโดยตรงตามจำนวนราษฎรแต่ละจังหวัดดังนี้

-	ราษฎรไม่เกินห้าแสนคน	= 24 คน
-	ราษฎรไม่เกินห้าแสนคนแต่ไม่เกินหนึ่งล้านคน	= 30 คน
-	ราษฎรไม่เกินหนึ่งล้านคนแต่ไม่เกินหนึ่งล้านห้าแสนคน	= 36 คน
-	ราษฎรไม่เกินหนึ่งล้านห้าแสนคนแต่ไม่เกินสองล้านคน	= 42 คน
-	ราษฎรเกินสองล้านคนขึ้นไป	= 48 คน

ประชาชนในเขต อบจ.

1. ได้รับการพัฒนาความเป็นอยู่และการบริการสาธารณะจากอบจ. ตามอำนาจหน้าที่ของ อบจ.
2. มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภา อบจ.
3. มีสิทธิเข้าชื่อร่วมกันเสนอให้ออกข้อบัญญัติ อบจ.
4. มีสิทธิขอข้อมูลข่าวสารจาก อบจ.
5. มีหน้าที่ไปเลือกตั้งสมาชิก อบจ.
6. มีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบัญญัติของ อบจ.
7. มีหน้าที่เสียภาษีให้แก่ อบจ. อย่างถูกต้อง
8. สนับสนุนการดำเนินงานโดยทั่วไปของ อบจ.
9. ร่วมกันเสริมสร้างชุมชน และประชาคมอำเภอ ประชาคมจังหวัดให้เข้มแข็ง
10. ร่วมกับ อบจ. พิจารณาข้อดี ข้อเสียโครงการ ของรัฐตามกระบวนการประชาพิจารณ์ ด้วยเหตุผลของตนเองอย่างบริสุทธิ์ใจและอย่างสันติ
11. ตรวจสอบ ควบคุม แนะนำการทำงาน ของ อบจ. ในเรื่องต่างๆ เช่น พฤติกรรมของ สมาชิกสภา อบจ. นายก อบจ. และรองนายก อบจ. ประกาศต่างๆ ของ อบจ. แผนพัฒนาของ อบจ. งบประมาณรายจ่ายประจำปีและเพิ่มเติมของ อบจ. การก่อสร้าง โครงการดำเนินงานต่างๆ และการใช้จ่ายงบประมาณของ อบจ. ว่าถูกต้อง โปร่งใส และเป็นประโยชน์แก่ประชาชนหรือไม่
12. หากพบเห็นการทำงาน ของ อบจ. ไม่ถูกต้อง โปร่งใส ให้แจ้งประธานสภา อบจ. หรือ สมาชิกสภา อบจ. เพื่อคัดค้านหาก อบจ. เพิกเฉยให้ร้องเรียน ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดทันที
13. เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
14. ลงคะแนนเสียงถอดถอนสมาชิกสภา อบจ. หรือผู้บริหาร อบจ. หากเห็นว่าผู้นั้นไม่สมควรดำรงตำแหน่งต่อไป
15. กรณีผู้บริหาร อบจ.หรือข้าราชการ อบจ.ทำให้ประชาชนได้รับความเสียหายสามารถฟ้อง ศาลได้

อำนาจหน้าที่ของ อบจ.

อำนาจหน้าที่ตาม พรบ. อบจ. พ.ศ. 2540 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2542

1. มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการภายในเขต อบจ. ความมาตรา 45 ดังต่อไปนี้

(1) คราข้อบัญญัติโดยไม่ขัดหรือแย้งต่อกฎหมาย

(2) จัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด

ตามระเบียบ ที่คณะรัฐมนตรีกำหนด

(3) สนับสนุนสภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น

(4) ประสานและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสภาตำบลและราชการส่วน

ท้องถิ่นอื่น

(5) แบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมายจะต้องแบ่งให้แก่สภาตำบลและราชการส่วนท้องถิ่นอื่น

(6) อำนาจหน้าที่ของจังหวัดตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนจังหวัด พ.ศ.

2498 เฉพาะภายในเขตสภาตำบล

(7) คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (7ทวิ) บำรุงรักษา ศิลปะ จารีต ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

(8) จัดทำกิจกรรมใด ๆ อันเป็นอำนาจหน้าที่ของราชการส่วนท้องถิ่นอื่น ที่อยู่ในเขต องค์การบริหารส่วนจังหวัด และกิจการนั้นเป็นการสมควรให้ราชการส่วนท้องถิ่นอื่น ร่วมกัน ดำเนินการหรือให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(9) จัดทำกิจกรรมอื่นใด ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้ เป็นอำนาจหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัด บรรดาอำนาจหน้าที่ใดซึ่งเป็นของราชการส่วนกลาง หรือ ราชการส่วนภูมิภาค อาจมอบให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดปฏิบัติได้ ทั้งนี้ตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง กิจการดังต่อไปนี้ เป็นกิจการที่ราชการส่วนท้องถิ่นอื่นสมควรให้ อบจ. ร่วม ดำเนินการหรือให้ อบจ. จัดทำ ตามกฎกระทรวง (พ.ศ. 2541) ลงวันที่ 15 กันยายน 2541 คือ

(1) จัดให้มีน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร

(2) กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

(3) บำบัดน้ำเสีย

(4) บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(5) วางผังเมือง

(6) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางบก ต้องเป็นทางหลวงตามกฎหมายว่าด้วยทางหลวง

(7) จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำ

(8) จัดให้มีท่าเทียบเรือ ท่าข้าม ที่จอดรถ และตลาด

(9) ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

(10) รักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

(11) จัดการศึกษา ทำนุบำรุงศาสนา และบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิ

ปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของประชาชน

(12) จัดให้มี และบำรุงสถานที่สำหรับการกีฬา สถานพักผ่อนหย่อนใจ สวน

สาธารณะ และสวนสัตว์ ตลอดจนสถานที่ประชุมอบรมสำหรับราษฎร

(13) จัดให้มีการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสุขการ

(14) ป้องกันและบำบัดรักษาโรค

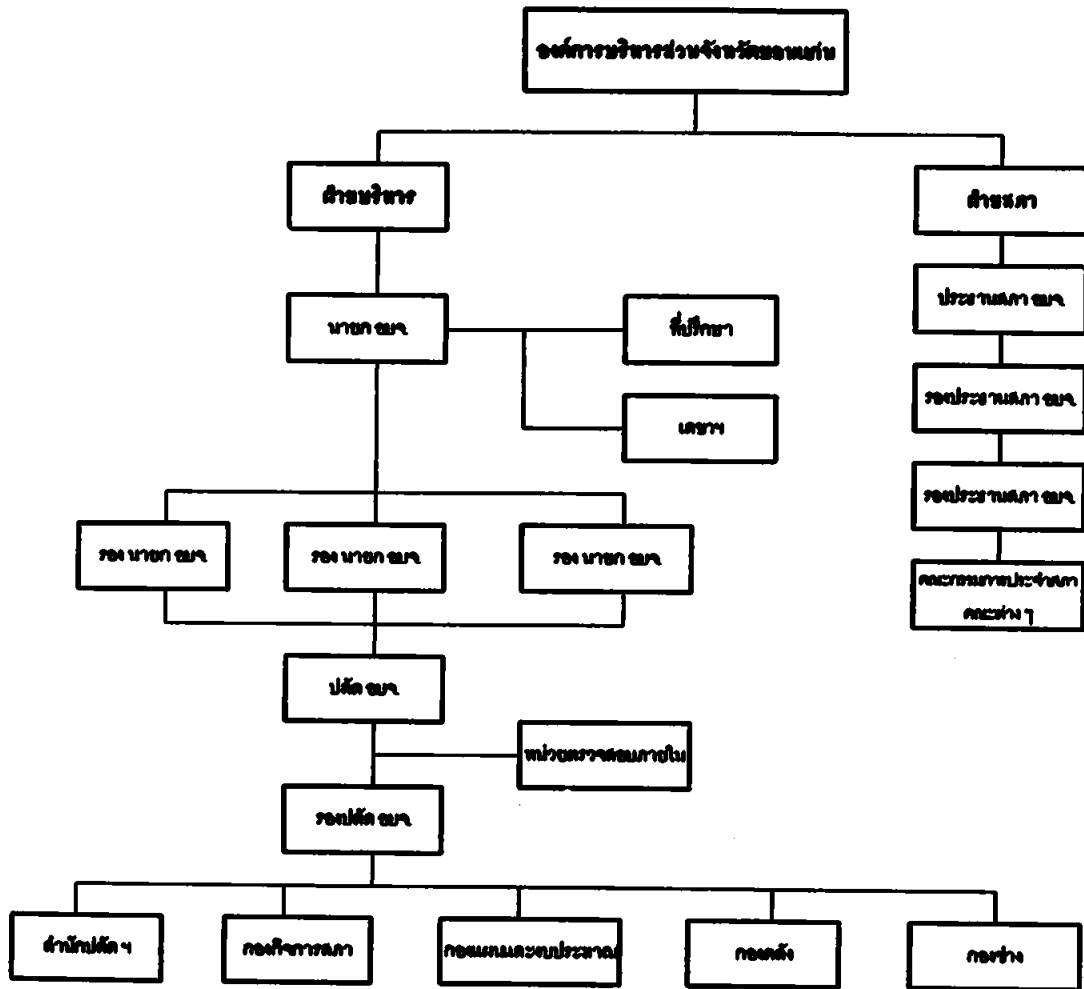
- (15) จัดตั้งและบำรุงสถานพยาบาล
- (16) ส่งเสริมการท่องเที่ยว
- (17) ส่งเสริมและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพ
- (18) กิจการที่ได้มีการกำหนดไว้ ในแผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนา อบจ.

อำนาจหน้าที่ ตาม พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 อบจ. มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชน ในท้องถิ่นของตนเอง ตามมาตรา 17 ดังนี้

- (1) การจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง และประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ตามระเบียบที่คณะรัฐมนตรีกำหนด
- (2) การสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น
- (3) การประสานและให้ความร่วมมือ ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (4) การแบ่งสรรเงินซึ่งตามกฎหมาย จะต้องแบ่งให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (5) การคุ้มครองดูแลและบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- (6) การจัดการศึกษา
- (7) การส่งเสริมประชาธิปไตย ความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (8) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น
- (9) การส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม
- (10) การจัดและดูแลระบบบำบัดน้ำเสียรวม
- (11) การกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม
- (12) การจัดการสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่างๆ
- (13) การจัดการและดูแลสถานีขนส่งทั้งทางบก และทางน้ำ
- (14) การส่งเสริมการท่องเที่ยว
- (15) การพาณิชย์ การส่งเสริมการลงทุน และการทำกิจการ ไม่ว่าจะดำเนินการเองหรือร่วมกับบุคคลอื่นๆหรือจากสหการ
- (16) การสร้าง และบำรุงรักษาทางบก และทางน้ำที่เชื่อมต่อระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (17) การจัดตั้งและดูแลตลาดกลาง
- (18) การส่งเสริมการศึกษา วิชาชีพประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
- (19) การจัดให้มีโรงพยาบาลจังหวัด การรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุม

โรคติดต่อ

- (20) การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ
- (21) การขนส่งมวลชนและการวิศวกรรมจราจร
- (22) การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
- (23) การจัดให้มีระบบรักษาความสงบเรียบร้อยในจังหวัด
- (24) จัดทำกิจการใดอันเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อื่นที่อยู่
ในเขต และกิจการนั้น เป็นการสมควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ร่วมกันดำเนินการหรือให้
องค์กรบริหารส่วนจังหวัดจัดทำ ทั้งนี้ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด
- (25) สนับสนุนหรือช่วยเหลือส่วนราชการ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นใน
การพัฒนาท้องถิ่น
- (26) การให้บริการแก่เอกชน ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น
- (27) การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และ
ผู้ด้อยโอกาส
- (28) จัดทำกิจกรรมอื่นใดตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น
กำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนจังหวัด
- (29) กิจการอื่นใดที่เป็นผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามที่คณะกรรมการ
ประกาศกำหนด

ภาพที่ 5 โครงสร้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ผู้ศึกษาได้ค้นคว้างานวิจัยต่างๆ และพบว่าม้งงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนน้อยมาก จึงได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรชุมชนต่างๆ ที่มีต่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ หรือการจัดการป่าชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว เฉพาะที่เห็นว่างานวิจัยเหล่านั้นแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมปฏิบัติการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว สามารถมาเทียบเคียงหรือนำผลการศึกษาดังๆ มาเป็นแนวทาง ดังต่อไปนี้

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ (2532) ได้วิจัยเรื่องบทบาทขององค์กรในท้องถิ่นที่มีต่อการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่าองค์กรภายในท้องถิ่นส่วนใหญ่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจและลงมือปฏิบัติงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่าเดิม ในเวลาเดียวกันองค์กรท้องถิ่นต้องการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ส่วนบทบาทของหน่วยงานภาครัฐ พบว่า หน่วยงานของกรมป่าไม้ได้เข้ามามีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ส่วนหนึ่ง งานเอกชนพบว่าหน่วยงานของ CARE เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรแหล่งนี้ และในส่วนของบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากที่สุด คือ พระ และครู นอกจากนี้ยังพบว่า เพศชายมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมากมีอายุเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 40 ปี

บัวพันธ์ พรรคทิง และคณะ (2532) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาชนบท การเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน” ผลการวิจัยพบว่า (1) พฤติกรรมการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้านนั้น ปรากฏว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาในระดับปานกลางและต่ำ ทั้งในโครงการของรัฐ และ โครงการของชาวบ้าน พฤติกรรมการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาของรัฐนั้น ชาวบ้าน โดยทั่วไปจะเข้าร่วมเพียงบางขั้นตอน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่รู้สึกว่า โครงการต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นความรับผิดชอบทางราชการ ในกรณีการเข้าร่วมของชาวบ้าน ในโครงการของชาวบ้านนั้น จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมของชาวบ้านเองก็มีขอบเขตค่อนข้างจำกัดเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนน้อย รวมทั้งการถูกจำกัดโดยปัจจัยสนับสนุนด้านอื่น ๆ เช่น งบประมาณ เป็นต้น (2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนา จากการศึกษาพบว่า ลักษณะทางด้านบุคคลหลายอย่างมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ซึ่ง ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และความคิดเห็นต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ตัวแปรทางภววิสัย คือ ระดับการพัฒนาของ ชุมชนระดับรายได้ และแบบแผนการถือครองที่ดินมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน และตัวแปรทางอัตวิสัยของชาวบ้านซึ่ง ได้แก่ ความหวังในการดำรงชีวิต ความรู้สึกมีอิทธิพล ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาในแทบทุกด้าน

ขงยุทธ บุราสิทธิ์ (2534) ได้วิจัยเรื่อง การดำเนินงานของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกรณีบ้านซำใต้ บ้านโศกน้อย และบ้านโนนกระโดน อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของกลุ่มมีสาเหตุมาจากการเข้ามาเป็นลูกจ้างของบริษัททำไม้และการแสวงหาที่ดินทำกินจนกระทั่งได้ประกาศเป็นเขตอุทยานแห่งชาติในการก่อตั้งกลุ่มชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดจากความกลัวว่ารัฐจะดำเนินการยึดที่ดินคืน จึงได้รวมตัวกันเพื่อแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านก็มีความสามารถในการดูแลรักษาป่าร่วมกับเจ้าหน้าที่

ของรัฐได้ จนกระทั่งต่อมามีสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน(PDA) และหน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนมีการขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านข้างเคียง คุณลักษณะสำคัญในการอนุรักษ์ของชมรมจะมีกิจกรรมด้านการพัฒนาอาชีพทางด้านการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่ไม่ต้องพึ่งพาป่าไม้มากนัก โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งรัฐและเอกชน สำหรับกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ สมาชิกกลุ่มมีความคาดหวังที่จะดูแลรักษาร่วมกันในเกณฑ์สูง โดยการกำหนดระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันไม่เคยมีสมาชิกละเมิดข้อสัญญาจึงทำให้สมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้นทุกปี

ดูดิ ไวทยะ โชติ (2535) ได้วิจัยเรื่องความรู้และทัศนคติต่อทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในเขตห้วยป่า เขตป่าสงวนแห่งชาติ 5 ป่า ท้องที่อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับความรู้และทัศนคติของผู้นำกับชาวบ้านเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน โดยการสัมภาษณ์ประชาชนใน 6 หมู่บ้าน 6 ตำบล ของอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นจำนวน 232 ราย จำแนกเป็นผู้นำ 91 ราย และชาวบ้านทั่วไป 232 ราย ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำมีความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรป่าไม้ดีกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เป็นทัศนคติเกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ที่ผู้นำให้ความสำคัญมากกว่าประชาชนทั่วไปจึงทำให้ผู้นำมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าประชาชนทั่วไป ในขณะที่ประชาชนทั่วไปมีทัศนคติที่ค่อนข้างไม่เห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ จึงส่งผลให้ไม่เกิดความตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และผลกระทบอันเกิดจากทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวสำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน โดยเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ระดับการศึกษา จำนวนแหล่งข้อมูลที่ได้รับข่าวสาร และการพึ่งพิงป่า ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติ เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน คือ จำนวนแหล่งข้อมูลที่ได้รับข่าวสาร ระดับการศึกษา และการพึ่งพิงป่า

สิทธิชัย เสรีสงแสง (2535) ได้วิจัยเรื่องทัศนคติและแรงจูงใจของครูและราษฎรต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน ในหมู่บ้านวังจาน และหมู่บ้านทุ่งแค ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของครูและราษฎรในพื้นที่ 2) ทัศนคติและแรงจูงใจของครูและราษฎรต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมกับทัศนคติและแรงจูงใจต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน และ 4) ศึกษาหาแนว ทางในการส่งเสริมงานด้านวนศาสตร์ชุมชนโดยการสอบถามจากครู จำนวน 23 คน และราษฎรจำนวน 158 คน รวมทั้งสิ้น 181 คน ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่า ชุมชนเช่นกัน ยกเว้นเรื่องการนำที่ดินสาธารณะประโยชน์มาปลูกป่าชุมชน ซึ่งราษฎรเห็นว่าทำให้สูญเสียพื้นที่ทำกิน ส่วน

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์พบว่าผู้มีเพศเป็นชาย ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมผู้มีรายได้ต่ำ ผู้ที่มีที่ดินไม่เพียงพอและที่ขาดแคลนไม้ใช้สอย จะมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมพบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ผู้มีรายได้ต่ำและผู้ที่ได้รับข่าวสาร ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการพัฒนาป่าชุมชน จะมีแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้ประกอบอาชีพอื่น รวมทั้งที่มีรายได้สูงกว่าและผู้ที่ไม่ค่อยจะได้รับข่าวสาร

เขาวัดถ้ำ อภินิหารวิไล และคณะ (2533) ได้วิจัยเรื่องกลุ่มสังคมในชุมชนป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการจัดตั้งอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานของรัฐ มีสมาชิกหรือกรรมการที่ได้มาจากการเสนอแนะของผู้นำหรือหน่วยงานที่ดำเนินการจัดตั้ง มีโครงสร้างการดำเนินงานที่แน่นอน แต่มักพบว่ากลุ่มเหล่านี้มีกิจกรรมร่วมกันเพียงชั่วระยะเวลาอันสั้น เมื่อไม่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกกลุ่มก็จะสลายตัวไป ซึ่งมีกลุ่มเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สร้างขึ้นเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนกลุ่มไม่เป็นทางการส่วนใหญ่เกิดจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การอาชีพ และการสังคม โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มสังคมในชุมชนป่าไม้ มักจะมีความสนใจที่จะพัฒนากิจกรรมวนศาสตร์ในหมู่บ้านของตน หากกิจกรรมนั้นให้ผลประโยชน์ตอบแทนและเป็นที่น่าสนใจ ในด้านทัศนคติในการปลูกต้นไม้ทุกกลุ่มในชุมชนมีความเห็นตรงกันในเรื่องของพันธุ์ไม้ คือ ควรปลูกไม้ผลที่กินได้ และปลูกในพื้นที่สาธารณะหรือบางส่วนในที่ทำกิน แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าในชุมชนของตนไม่มีความเห็นชอบที่จะร่วมกันปลูกป่าชุมชนเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์กันได้ แต่ถ้าหากกลุ่มได้รับการสนับสนุนหรือได้รับแรงกระตุ้นจากภายนอกก็จะช่วยเพิ่มความสามัคคี และทำให้กลุ่มมีความเห็นชอบทางสังคมมากขึ้น

สมชาติ จิวพัฒนารักษ์ (2535) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยด้าน อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และการถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) เพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบทและความคิดเห็นของกำนัน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และนำผลไปหาความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 424 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉลี่ยร้อยละ 30 โดยเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์มากที่สุด ร้อยละ 38.2 และเข้าร่วมกิจกรรมในเรื่องป่าไม้น้อยที่สุด ร้อยละ 20.4 เกี่ยวกับการอนุรักษ์น้ำ กิจกรรมที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การป้อนไถ่

ซีเมนต์และกิจกรรมที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การกำจัดน้ำเสีย เกี่ยวกับการอนุรักษ์ดิน กิจกรรมที่กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การป้องกันตัดไม้ทำลายป่าและกิจกรรมที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การปลูกป่า เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมชุมชนในชนบท กิจกรรมที่มีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การส่งเสริมการสร้างถังขยะแห้งกำจัดขยะและกิจกรรมที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การวางผังหมู่บ้าน ตำบล ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชนบท จากผลการศึกษา พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดแคลนน้ำใช้ในการเกษตร รองลงมาคือ ดินเสื่อมคุณภาพ สำหรับปัญหาน้ำนํ้าพบเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับความคิดเห็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบทนั้นส่วนใหญ่มีความเข้าใจและความคิดเห็นในทางบวกโดยเฉพาะอย่างยิ่งเห็นควร ได้มีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนด้วย และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่า มีความแตกต่างกัน ไม่มาก จะมีเพียงบางกิจกรรม คือ อายุ มีผลต่อกิจกรรมสร้างสาธารณสถานรายได้ มีผลต่อการ ปั่น โอง์ การทำทางระบายน้ำ และการปลูกพืช ผักสวนครัว ระดับการศึกษา มีผลต่อการปลูก พืชผักสวนครัว การถือครองที่ดิน มีผลต่อกิจกรรมทำทางระบายน้ำ นอกจากนั้นความคิดเห็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในชนบทด้วย

คุณหญิง อรุณรัตน์ และคณะ (2535) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในงานวนศาสตร์ชุมชนกรณีชุมชนห้วยม่วง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการในการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาของหมู่บ้านส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำชุมชนมีบทบาทเป็นแกนสำคัญ โดยประชาชนมิได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมมากนัก กิจกรรมส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานของรัฐ สำหรับปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานวนศาสตร์ชุมชน ได้แก่ โครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านเกิดประโยชน์และสร้างความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ตนเองและครอบครัว ส่วนผู้ที่จะมีส่วนร่วมจะต้องมีความพร้อมในเรื่องของสถานภาพพอสมควร

เพ็ญศรี รัตนะ (2536) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมของกรมการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนและปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม ของกรมการพัฒนาชุมชน ศึกษาจากประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีการดำเนินงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำ โดยใช้วิธีเลือกสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่ว่าต้องเป็นหมู่บ้านที่มีกิจกรรมดำเนินการเหมือนกันทุกโครงการ และมักมีกิจกรรมมากที่สุด ซึ่งจำนวน 2 หมู่บ้าน รวม 440 ตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่าประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากมีอายุระหว่าง 24-25 ปี และมีอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุดประชาชนส่วนมากมีการรับรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม

มากแต่มีส่วนร่วมน้อย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงที่ดินสาธารณะประโยชน์มากกว่า ครั้งเพียงกิจกรรมเดียว ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ คือการปรับปรุงทุ่งหญ้าสาธารณะ การปลูกป่าคุ้มบ้าน การฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การเผยแพร่ความรู้เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยกว่าครั้ง สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมพบว่า การยึดครองที่ดิน การเป็นสมาชิกกลุ่ม การเป็นอาสาสมัคร และการรับรู้เกี่ยวกับงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมของประชาชน มีผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันทุกกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการเป็นหนี้สิน การมีคนในครอบครัวไปทำงานต่างถิ่น การเป็นกรรมการหมู่บ้านและการได้รับข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนเกือบทุกกิจกรรม นอกจากนี้พบว่าปัจจัยในเรื่อง อายุ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่อย่างใด

วิยุทธ จำรัสพันธ์ และคณะ (2536) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่นในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการป่าไม้ชุมชน โดยการแยกศึกษาชุมชน 5 แห่ง และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน บ้านหว่าน ตำบลหว่านคำ อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ วัดป่าพรหมประทาน ตำบลโนนชัยศรี อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ครอบครัวนุรักษ์ป่าบ้านหนองหว้า ตำบลข้าวเรียง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น คณะกรรมการหมู่บ้าน ตำบลคงถึง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ และคณะกรรมการหมู่บ้านโคกศิษี ตำบลเหล่า อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าการจัดการป่าชุมชนในชนบทอาจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือประเภทที่หนึ่ง เป็นการจัดการแบบดั้งเดิมโดยอาศัยระบบความเชื่อเรื่องผี และพุทธศาสนาประเภทที่ 2 เป็นการจัดการแบบอาศัยหลักทางองค์การทางสังคม โดยมีกฎระเบียบของชุมชนที่ร่วมกันกำหนดขึ้นเป็นข้อบังคับมีวัตถุประสงค์การจัดการป่า ทั้งในเชิงเพื่อการอนุรักษ์ และ ในเชิงเศรษฐกิจในการดำเนินงานนั้นจะมีหน่วยงานทางสังคม เช่น ครอบครั้ว คณะกรรมการหมู่บ้านวัดและกลุ่มต่าง ๆ ทำหน้าที่เป็นแกนนำในการดำเนินการซึ่งจะพบว่าชุมชนมีความสามารถในการจัดการป่าชุมชนได้ระดับหนึ่ง โดยที่คณะกรรมการหมู่บ้านและสถาบันทางศาสนาจะมีบทบาทเด่นในการเป็นแกนนำในทางจัดการอาศัยทั้งแรงศรัทธาในศาสนาและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดขึ้นเป็นแนวทางและประการสำคัญ ต้องให้ชุมชนได้รับประโยชน์ด้วยจึงจะสามารถระดมความร่วมมือจากชุมชน

มงคล คำนธานินท์ และคณะ (2536) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการขององค์กรชุมชน คือ การริเริ่มองค์กร

ประกอบด้วย 2 ประเภทคือ ประเภทแรก เป็นองค์กรที่ริเริ่มโดยชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อพยายามแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาค้าง ๆ อาจจะอาศัยผู้นำชุมชนเป็นผู้ริเริ่มหรือเกิดจากการกระตุ้นของภายนอกชุมชน ตลอดทั้งเป็นการรวมตัวกันตามความสนใจในสภาพปัญหาหรือความต้องการคล้ายคลึงกัน ประเภทที่สอง คือ องค์กรที่ริเริ่มจากภายนอกชุมชนส่วนมากเกิดจากแผนนโยบายของรัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้ามาดำเนินการก่อตั้งหรือผลักดันนโยบายมาสู่ภาคปฏิบัติ ในพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มโครงสร้างขององค์กรประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นโครงสร้างองค์กรที่เป็นทางการ จะมีตำแหน่งประธานกลุ่ม รองประธานกรรมการ ฝ่ายต่าง ๆ และเลขานุการ เป็นต้น มักจะเป็นองค์กรที่เกิดจากการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยงานภายนอก ลักษณะที่สองเป็นโครงสร้างที่ไม่เป็นทางการมักจะไม่มีการสร้างแน่นอน ผู้นำกลุ่มจะได้รับการยอมรับจากชุมชนและเป็นบุคคลสำคัญขององค์กรอาศัยความคุ้นเคย เพื่อนบ้าน หรือเครือข่าย ติดต่อกันสัมพันธ์กันภายในกลุ่มสำหรับหน้าที่องค์กรประกอบด้วยหน้าที่สำคัญ 4 อย่าง คือ องค์กรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร องค์กรที่ทำหน้าที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม องค์กรด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และองค์กรเพิ่มการต่อสู้ด้านการเมือง กระบวนการปฏิสัมพันธ์ขององค์กรมีลักษณะสำคัญเป็นกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์ภายในองค์กร เช่น การปรึกษาหารือเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน ส่วนมากมักจะติดต่อผ่านผู้นำกลุ่มเป็นสำคัญ โดยที่องค์กรต่าง ๆ เหล่านี้สามารถปรับตัวได้ค่อนข้างดีแต่โครงสร้างอำนาจในชุมชนยังไม่สามารถลงตัวได้คิแผนนโยบายต่าง ๆ ของรัฐหรือหน่วยงานภายนอก ทำให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ของชุมชนและแผนนโยบายนี้ยังเป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดันทิศทางของกลุ่ม ทำให้การรวมตัวกันส่วนใหญ่เพื่อผลประโยชน์เฉพาะหน้ามากกว่าผลประโยชน์ระยะยาว

ทองจันทร์ หอมเนตร (2538) ได้วิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่นกรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพชุมชนในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย 2) ศึกษารูปแบบกระบวนการและปัจจัยทางด้านการเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับของชาวบ้านที่มีต่อการจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่น โดยการศึกษาชุมชนและสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวบ้านจำนวน 181 คนบริเวณ ที่อาศัยอยู่ใน 3 หมู่บ้าน ในเขตลุ่มน้ำห้วยทราย จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพลุ่มน้ำในเขตลุ่มน้ำ ห้วยทราย แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ หมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีอาชีพหลักในการทำไร่และไม่มีการรมสิทธิ์ในที่ดินและหมู่บ้านที่ตั้งอยู่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีอาชีพหลักคือการทำนามีกรรมสิทธิ์มั่นคงในที่ดิน 2) สำหรับการจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่นนั้นมีรูปแบบสำคัญ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งระบบความเชื่อและพิธีกรรมภายในชุมชน เช่น การจัดการป่าชุมชนของกลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มมัคทายกวัด เป็นต้น ประการที่ 2 เกิดจาก

กระบวนการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาส่งเสริม มีการก่อตั้งกลุ่มตั้งคมต่าง ๆ ทำให้ชุมชนตระหนักในปัญหาทรัพยากรป่าไม้ และประการที่ 3 เกิดจากข้อจำกัดของกฎหมาย เช่น การที่รัฐได้ประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทำให้มีผลกระทบต่อชุมชน จึงร่วมมือกันพัฒนาป่าชุมชนขึ้น 3) กระบวนการพัฒนาป่าชุมชนเกิดจากความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อสถาบันศาสนาสืบเนื่องมาจากความร่วมมือกันระหว่างพระภิกษุ มัคทายกวัดและคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ การจัดองค์กรที่เหมาะสมของคณะกรรมการที่รับผิดชอบป่าชุมชน ระดับความสำคัญของป่าชุมชน และการประสานงานของกลุ่มที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าชุมชนระบบการผลิตของชุมชน ความสัมพันธ์ของชุมชนและ 4) ในส่วนของสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ แนวเขตไม่ชัดเจน การไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน การบุกรุกลักลอบตัดไม้ เกิดไฟป่าขาดงบประมาณสนับสนุนและคณะกรรมการขาดความรับผิดชอบต่อ

บัวรส ประไซ โข และคณะ (2538) ได้วิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชน โดยองค์กรท้องถิ่น กรณีศึกษาป่าชุมชน บ้านโศกนาถ ตำบลวังม่วง อำเภอเบ็ญน้อย จังหวัดขอนแก่น เพื่อต้องการรูปแบบและกระบวนการจัดการป่าชุมชนและองค์กรในท้องถิ่น เพื่อให้ทราบสภาพระบบนิเวศป่าไม้ในป่าชุมชนระบบสังคมภายในชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างระบบสังคมกับการจัดการป่าชุมชน ซึ่งทำการศึกษาโดยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือเอกสารและข้อมูลระบบสังคมในภาคสนามทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในระดับบุคคลจากราษฎรผู้รู้ โดยการพูดคุยสนทนา โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกรวมทั้งเก็บข้อมูลระบบพีชพรรณ ได้จากการเก็บข้อมูลจากแปลงทดสอบในภาคสนาม ตลอดจนใช้วิธีการสังเกตภาคสนาม สัมภาษณ์ผู้รู้ประกอบกันเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด ผลจากการวิจัยพบว่าการจัดการป่าชุมชนแห่งนี้อาศัยบทบาทความเป็นผู้นำของผู้อาวุโสและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้กำหนดแนวทางแจ้งการอนุรักษ์ป่าไม้และการจัดการ ใช้ประโยชน์แบบเอนกประสงค์ นอกจากองค์กรของภายในท้องถิ่นแล้ว ยังมีหน่วยงานของทางราชการให้การสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ การศึกษาการป้องกันไฟป่าและยังพบว่าป่าชุมชนแห่งนี้มีระบบนิเวศ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิมมีสภาพเป็นป่าเต็งรังเนื้อที่ 800 ไร่ และอีกประเภทคือสวนป่าที่ปลูกขึ้น เป็นไม้ยูคาลิปตัส มีเนื้อที่ 8 ไร่ วิธีที่ใช้ในการจัดการป่าธรรมชาติใช้วิธีแบบเลือกตัด สำหรับป่าไม้ในสวนป่ายังไม่มีการกำหนดวิธีแต่อย่างใด

โกมล แพรกทอง (2539) ได้วิจัยเรื่ององค์กรท้องถิ่นกับการบริหารและจัดการทรัพยากรป่าไม้ : กรณีสวนป่าชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบวิธีการบริหารและการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากสวนป่าชุมชน ในปี พ.ศ. 2537-2538 รวมทั้งศึกษาศักยภาพของท้องถิ่นในการบริหารจัดการ โดยการสำรวจข้อมูลจากหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาป่าชุมชน โดยกรมป่าไม้ที่ผ่านมาซึ่งเป็นผลการจากการส่งเสริมในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ได้มีหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการจำนวน 1,962 หมู่บ้าน โดยกระจายไปภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ ผลการสำรวจในจำนวน 1,311 หมู่บ้านปรากฏว่า ได้มีองค์กรชุมชนท้องถิ่นเข้ามาบริหารและจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากสวนป่าและนำเงินรายได้ไปใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านแตกต่างกันไปจากความจำเป็นและเหมาะสมส่วนมากจะเน้นการสร้างและบูรณะวัดเป็นรายแรก รองลงมาคือพัฒนากิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างอาคารเอนกประสงค์ จัดทำกองทุนฯ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีพบว่า องค์กรท้องถิ่นยังขาดทักษะในการจัดการสวนป่า ชุมชนที่เหมาะสม

ฟ้ารุ่ง มีอุคร (2539) ได้วิจัยเรื่องบทบาทของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน : กรณีศึกษาประชาชนในองค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทตามอุดมคติ บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่ควรปฏิบัติของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาทนั้น ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 252 ราย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่องค์กรชาวบ้านจำนวน 12 ราย การสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าประชาชนในองค์กรมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติตามบทบาท พบว่า เพศ การมีตำแหน่งในองค์กรฯ การมีตำแหน่งอื่น ๆ ในชุมชน การรับรู้ข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมการใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมชุมชนจะก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สำหรับการมีประสบการณ์ในการจัดการและความรู้ในการจัดการฯ ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบด้วยปัญหาสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนที่เสื่อมโทรม ได้แก่ คินเสื่อมคุณภาพและการขาดแคลนที่คินทำกิน การขาดแคลนน้ำ การปนเปื้อนของสารเคมีในน้ำ การขาดแคลนป่าชุมชน ประการต่อมาคือ ปัญหาในการจัดการ ได้แก่ ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน การที่ประชาชนไม่มีบทบาทในการกำหนดแผนปฏิบัติการในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สตรียังไม่มียบทบาทและไม่มีส่วนร่วมในองค์กรฯ เท่าที่ควร และประชาชนทั่วไปยังขาดความรู้ และการสนับสนุนให้เกิดความมั่นใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในองค์กรฯ อย่างแท้จริง

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเดชะ (2540) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติแม่โถ 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากรที่ต่างกันกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ผลการวิจัยพบว่า อายุ ระดับการศึกษา และความแตกต่างของชาติพันธุ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ สถานภาพในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ไม่ว่าจะเป็นทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือจากการที่เคยได้เข้าร่วมประชุมอบรมสัมมนา ที่กระตุ้นให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ บทบาท กระบวนการ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านใน 4 ขั้นตอน พบว่าในภาพรวมแล้วชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนผลการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนปรากฏดังนี้ ขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน และขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติ มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ส่วนขั้นตอนการติดตามและประเมินผล ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับต่ำ

เลิศ จันทร์ภาพและคณะ (2540) ได้วิจัยแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพจัดการป่าไม้ให้ผู้นำชุมชนตำบลขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ป่าชุมชน อำเภอด่านขุนทด เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2539 ปลูกในวัดบ้านไร่ประมาณ 7 ไร่ (10,000 ต้น) ปลูกริมถนน 3 สาย จำนวน 21,556 ต้น และแจกจ่ายกล้าไม้สำหรับให้ประชาชนที่สนใจนำไปปลูกในพื้นที่ส่วนตัวหรือที่สาธารณะ ประโยชน์ในหมู่บ้านรวมกล้าไม้ที่ปลูกและแจกจ่ายไปทั้งสิ้น 52,156 ต้น เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้จัดให้ผู้นำชุมชนตำบลขุนทดเข้ารับการฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการจัดการป่าชุมชนในภาคเหนือปรากฏว่าผู้นำชุมชนให้ความสนใจมาก และได้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานไปประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับทราบ และเริ่มจัดตั้งองค์กรชุมชนเป็นการชั่วคราวขึ้นมาจากผลดังกล่าว เพื่อให้องค์กรชุมชนสามารถดำเนินการได้ดียิ่งขึ้นกรมป่าไม้ จึงจัดโครงการเพิ่มประสิทธิภาพจัดการป่าไม้โดยผู้นำชุมชนตำบลขุนทดอีก 2 ครั้ง ๆ ละ 50 คน จากการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบแสดงความคิดเห็นของผู้นำชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพส่งผลดีต่อการดำเนินการป่าชุมชนหลายประเด็นคือทำให้มีความสนใจและเข้าใจในแนวทางการดำเนินงานด้านป่าชุมชนมากขึ้น และมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การดำเนินงานด้านป่าชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจะอิงอาศัยการจัดการ โดยองค์กรที่เข้มแข็งองค์กรที่มีประชาชนมีส่วนร่วม หลังจากผ่านการเพิ่มประสิทธิภาพในครั้งนี้ ผู้นำชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการจัดตั้ง

คณะกรรมการเครือข่ายเพื่อชีวิตใหม่อำเภอคำม่วนทศขึ้น เพื่อพัฒนาป่าชุมชนและดูแลให้ยั่งยืนตลอดไป

สุพจน์ ศิริสุนทร (2540) ได้วิจัยเรื่องบทบาทสภาพคำบลในการพัฒนาป่าชุมชนกรณีศึกษาสภาพคำบลสวนหม่อน อำเภอเมืองจัตวารี จังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่และวิธีการของสภาพคำบลในการพัฒนาป่าชุมชน 2) เพื่อศึกษาผลการพัฒนาป่าชุมชนของสภาพคำบล และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครัวเรือนที่อยู่ใกล้เขตป่าชุมชน ต่อแนวทางพัฒนาป่าชุมชนของสภาพคำบลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บข้อมูลภาคสนามกว่า 1 ปี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินงานร่วมกับองค์กรชุมชนและการวิจัยเชิงประมาถด้วยการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนจำนวน 7 หมู่บ้าน 259 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่า คำบลสวนหม่อนประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน มีครัวเรือน 1,480 ครัวเรือน ประชากร 6,681 คน มีพื้นที่ป่าชุมชน 12,000 ไร่ และได้กันออกจากป่าสงวนแห่งชาติโคกหลวงมีทั้งป่าธรรมชาติและป่าเศรษฐกิจ (ยูคาลิปตัส) อยู่ในความรับผิดชอบของสภาพคำบล ในการดำเนินงานได้อาศัยวิธีที่สำคัญคือการกำหนดเขตป่าชุมชนพร้อมรังวัดขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง มีการอนุรักษ์และบำรุงรักษาป่า การกำหนดกฎระเบียบ การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการขายไม้เศรษฐกิจเพื่อเป็นกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน โดยให้ครัวเรือนในเขตคำบลได้กู้ยืมเงินลงทุนในอัตราดอกเบี้ยต่ำการให้เงินช่วยเหลือกลุ่มแม่บ้านและการสร้างตั้งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ส่วนการจัดความขัดแย้งในท้องถิ่น สภาพคำบลได้เจรจาประนีประนอมกับกลุ่มผู้บุกรุกป่าชุมชน ถ้าหากรายใดมีปัญหาาก็ขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐช่วยดำเนินการจากแนวทางดังกล่าวทำให้เกิดผลที่ตามมาคือ การมีส่วนร่วมของครัวเรือนมีมากขึ้น เช่น การไม่บุกรุกและตัดไม้ การช่วยสอดส่องและสำรวจปัญหาแล้วรายงานต่อคณะกรรมการการร่วมปลูกป่ามีการปฏิบัติตามกฎระเบียบการเพิ่มรายได้ มีการยอมรับการปลูกป่าเศรษฐกิจ การไม่นำฝูงสัตว์เลี้ยงเข้าไปเลี้ยงในพื้นที่ป่า เป็นต้น ส่วนความคิดเห็นต่อความสามารถในการพัฒนาป่าชุมชนของสภาพคำบลนั้นอยู่ในระดับมาก และมีความเห็นว่ารัฐควรออกกฎหมายรองรับการจัดการป่าชุมชน

สุวีรัตน์ กฤษณะรังสรรค์ (2540) ได้วิจัยเรื่องการจัดการป่าขององค์กรชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติศึกษากรณี หมู่บ้านก้อทุ่ง คำบลก้อ อำเภอถ้ำ จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการในการจัดการป่าของชุมชน 2) เพื่อศึกษาลักษณะของการจัดการป่าขององค์กรชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติที่เกิดจากการจัดการร่วมกันระหว่างรัฐกับชุมชน 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าของชุมชน โดยศึกษาจากกลุ่มประชากรในหมู่บ้านก้อทุ่งที่เป็นผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติแม่ปิงตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการในการจัดการป่าของหมู่บ้านก้อทุ่งนั้น เริ่มจากการเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับป่าเศรษฐกิจในสิ่งเหนือธรรมชาติ จากนั้นจึงกลายมาเป็นถูกจ้างรับจ้างตัดและตัด

ตราไม้ในสมัยที่มีการเปิดสัมปทานป่าไม้ แล้วเกิดการตัดไม้ทำลายป่าอย่างมากทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว จนต้องมีการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเพื่อรักษาสภาพป่าที่เหลืออยู่ในการประกาศแนวเขตอุทยานฯ ได้มีการกันอาณาเขตของหมู่บ้านเป็นเขตจัดการพิเศษรับรองสิทธิชุมชนให้อยู่เป็นการชั่วคราว ในระยะแรกพบว่ายังประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับคนในชุมชนแต่ความขัดแย้งได้คลี่คลายลงเมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านมากขึ้น เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนมีการร่วมกันกับอาณาเขตป่าชุมชน และมีการจัดการดูแลจากคนในชุมชนเองโดยการ สนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การศึกษาในครั้งนี้มีข้อเสนอแนะ 2 ประการ คือ ประการแรกอุทยานแห่งชาติแม่ปิงควรกันพื้นที่ป่าส่วนหนึ่งเป็นเขตป่ากันชนและให้การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ แก่ชุมชนในการดูแลรักษาป่า ประการที่สองควรมีการปรับโครงสร้างของคณะกรรมการหมู่บ้านให้มีความเหมาะสม ในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ เช่น การสร้างกฎระเบียบการดูแลรักษาป่าชุมชนรวมทั้งการแก้ไขปัญหาคความยากจนภายในชุมชนด้วย

พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น (2541) ได้วิจัยเรื่องศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศึกษาเฉพาะกรณี : เส้นทางสายลำน้ำกก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์รวมถึงสภาพปัญหาและข้อเสนอแนะของชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จากกลุ่มตัวอย่าง 141 คน ผลการวิจัยพบว่าชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพอยู่ในระดับปานกลางโดยมีศักยภาพในด้านการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการกระจายรายได้ตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้น ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยมาเป็นชุมชนและปัจจัยด้านสถานการณ์แวดล้อมพบว่า การได้รับอนุญาตให้ประกอบธุรกิจนำเที่ยว การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนและการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐมีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ได้แก่ การรับรู้ข่าวสารด้านการท่องเที่ยว การฝึกอบรมสมรรถนะของชุมชนในการรับรองการท่องเที่ยวด้านกายภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนในชุมชนการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น และพฤติกรรมกรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่เมื่อทดสอบกับระดับศักยภาพของชุมชน ในแต่ละ ด้าน พบว่า 1) การได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยวสมรรถนะของชุมชนในการรับรองทางการท่องเที่ยวด้านกายภาพ การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 2) การได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว การฝึกอบรม การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับ

ศักยภาพในการกระจายรายได้ 3) การได้รับอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว การติดต่อประสานงานระหว่างชุมชน มีความสัมพันธ์กับระดับศักยภาพในการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว ความลำดับ ส่วนสภาพปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเห็นว่า สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานการบริการข้อมูลข่าวสารและการจัดการดูแลนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยว เกิดปัญหาที่สำคัญ คือ ความไม่เป็นระเบียบและการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยว มีข้อเสนอแนะว่า ควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มความร่วมมือประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเพิ่มมาตรการในการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

วรรณพร วณิชานุกร และคณะ (2541) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง 6 กลุ่ม เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของจังหวัด ผู้ประกอบการผู้นำชุมชน ประชาชน นักท่องเที่ยวและต่างชาติ โดยทำการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหลักการและกรอบแนวทางปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของท้องถิ่น และการมาเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อของ นักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่รัฐสอดคล้องกับแนวคิด หลักการและกรอบการดำเนินงานของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ในทางตรงกันข้ามเจ้าหน้าที่รัฐบางคนกล่าวว่ายังไม่มียุทธศาสตร์ชัดเจนในปัจจุบันนี้ ส่วนความคิดเห็นของผู้ประกอบ การ นั้นแตกต่างไปจากเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ก็ได้มีบางคนได้พยายามแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมและมีความต้องการเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหามากขึ้น ผู้นำชุมชนและประชาชนจำนวนไม่น้อยที่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวได้ให้ชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น ถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ผู้นำชุมชนและประชาชนส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยผู้นำชุมชนมีความต้องการเข้าร่วมการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาที่มีมากกว่ากลุ่มประชาชน แต่ต้องการให้บริการเรื่องที่พักและอาหารแก่นักท่องเที่ยวไม่น้อยกว่ากลุ่มประชาชน ในส่วนนักท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวต่างชาติได้มีการเตรียมตัวเพื่อมาและใช้บริการมัคคุเทศก์ อีกทั้งต้องการพบปะและพักกับชาวบ้านในการมาเที่ยวครั้งต่อไปมากกว่านักท่องเที่ยวไทย ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่ของทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นว่านักท่องเที่ยวควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม แต่นักท่องเที่ยวไทยเห็นการทำลายสภาพแวดล้อมมากกว่า และยินดีจะบริจาคเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติในการเรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 กลุ่ม มีความต้องการคู่มือการเดินทางและแผนที่ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกและไม่ควรปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก รองลงไป นักท่องเที่ยวต่างชาติต้องการมีมัคคุเทศก์มีอาชีพก่อนจ้างมากกว่าชาวไทย

สุวิภา ไพริพินาส (2546) ได้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการ

ร่วมกันดำเนินการระหว่าง “คนใน” ชุมชน และ “คนนอก” ที่มีทั้งนักวิจัยและนักพัฒนา เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และมีการทำงานอย่างเป็นระบบแบบแผน โดยผ่านวิธีการการเสวนาประชุมปรึกษาหารือ การศึกษาฐานการสัมมนาและอบรมซึ่งการดำเนินการมีการคัดเลือกผู้ร่วมดำเนินการจากองค์กรต่าง ๆ ภายในชุมชนแล้วนำไปสู่กระบวนการสร้างเสริมองค์ความรู้ จากการศึกษาฐานในพื้นที่ที่มีความเหมือนในด้านศักยภาพของภูมิประเทศที่มีป่าที่อุดมสมบูรณ์และประสบความสำเร็จในการจัดการชุมชนในการบริหารจัดการป่าไม้ที่ชุมชน โลกใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ในเบื้องต้นเมื่อได้ศึกษาฐานแล้วพบว่าผู้ร่วมดำเนินการต่างได้เริ่มตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของคนที่พึงปฏิบัติในการอนุรักษ์ป่าของชุมชน และยังวิเคราะห์สถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่อง “ทรัพยากรป่าไม้” จนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าว และการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีองค์กรเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่มีการวางแผนและแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

- 1) ได้เกิดการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่นในชื่อ คณะกรรมการป่าชุมชน ตำบลนาบอน ทำหน้าที่บริหารจัดการป่าไม้และได้มีการขยายฐานการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้มากขึ้น
- 2) มีประสบการณ์ในการทำงานอย่างมีระบบ โดยเฉพาะการร่วมกันจัดทำแผนในการพัฒนาชุมชนของตนเอง
- 3) มีองค์กรในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่มีแนวคิดในการทำงานอย่างมีระบบโดยมีแผนงานและการปฏิบัติงานที่ชัดเจน
- 4) ได้รับการรับรู้และการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการสนับสนุนให้ความรู้ตามความต้องการของชุมชนมากขึ้น

ซึ่งผลที่ได้จากการดำเนินงานนี้ได้บรรลุถึงความคาดหวังและแผนที่กำหนดไว้ทั้ง 3 แผน ไม่ว่าจะเป็นแผนพัฒนาป่าชุมชน ในสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไปจนถึงการขอขึ้นทะเบียนอนุรักษ์พื้นที่ป่าตำบลนาบอนและการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์ ด้วยการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะเด็กนักเรียนที่มีการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ น้อยภูพานาบอนและโครงการที่สอนน้องตลอดจนแผนการพัฒนาระบบการจัดการป่าอย่างยั่งยืน ด้วยการปลูกจิตสำนึกป้องกันการทำลายป่า การฟื้นฟูป่าโดยการร่วมกันปลูกป่าบริเวณพื้นที่เสื่อมโทรมเนื่องในโอกาสต่าง ๆ และการใช้ประโยชน์จากป่าเช่นการเก็บของป่า หรือ หน่อไม้ที่ให้มีการเหล็อดันต่อเค็มเพื่อการแพร่พันธุ์ ต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (participatory action research -PAR) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มองค์กรในท้องถิ่นบ้านฟ้าเหลือง เช่น กลุ่มผู้ประกอบการแหล่ง ร้านอาหาร กลุ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนครั้งนี้ได้เลือกตัวอย่างแบบเจาะจง มีกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเข้าร่วมในการดำเนินการประกอบด้วยกลุ่มและองค์กร ดังนี้

1. กลุ่มภายในท้องถิ่น (บ้านฟ้าเหลือง)

- 1.1 กลุ่มผู้ประกอบการแหล่ง 1 คน เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้เสีย
- 1.2 กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 คน เป็นกลุ่มที่มีกิจกรรมอยู่ในพื้นที่เดียวกัน
- 1.3 กลุ่มแม่บ้าน 1 คน เป็นกลุ่มที่มีส่วนได้เสีย
- 1.4 กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง 22 คน เป็นกลุ่มตัวแทนของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม

2. กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 2.1 องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น 1 คน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโครงการ
- 2.2 องค์กรบริหารส่วนตำบลหนองเรือ 1 คน เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

3. กลุ่มส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 อำเภอหนองเรือ 1 คน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการปกครองท้องที่
- 3.2 อนามัยตำบลหนองเรือ 1 คน เป็นหน่วยงานที่ดูแลเกี่ยวกับอนามัยสิ่งแวดล้อม
- 3.3 โรงเรียนบ้านฟ้าเหลือง 1 คน เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในหมู่บ้าน
- 3.4 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเขื่อนอุบลรัตน์ 1 คน เป็นเจ้าของที่ดินเขื่อนน้ำท่วมในเขื่อนอุบลรัตน์

อุบลรัตน์

3.5 ประมงจังหวัดขอนแก่น 1 คน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

3.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 1 คน เป็นหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.7 สำนักงานจังหวัดขอนแก่น 1 คน เป็นหน่วยงานตัวแทนจังหวัดขอนแก่น

3.8 สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาค 10 จังหวัดขอนแก่น 1 คน เป็นหน่วยงานรับผิดชอบด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตการณ์และปฏิบัติการดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นการจดบันทึกบันทึกเสียง บันทึกภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมกับชุมชนทำกิจกรรม ร่วมศึกษา และได้ทำการรวบรวมข้อมูลต่างๆ

3.3 การสร้างเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ชุมชน นักวิจัยและนักพัฒนา วิธีการศึกษาเป็นการสัมภาษณ์ อภิปราย สังเกตการณ์ การร่วมปฏิบัติการสำหรับชุมชนได้ตั้งกลุ่มชื่อกลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง เป็นตัวแทนของชุมชน ส่วนนักวิจัยและนักพัฒนาเป็นบุคคลเดียวกัน โดยการเข้าไปกระตุ้นให้ชุมชนตื่นตัวเข้ามามีส่วนร่วมในทุกๆเรื่อง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีแหล่งข้อมูลที่ประกอบ 2 ลักษณะ ได้แก่

3.4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และที่เกี่ยวข้องงานวิจัยคู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

3.4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการศึกษาภาคสนามโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพการสังเกตและจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

3.5 กระบวนการและขั้นตอนการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระหว่างชุมชน นักวิจัย และนักพัฒนา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยได้กำหนด ขั้นตอนในการค้นหาไว้ ดังนี้

3.5.1 ขั้นตอนการเตรียมการ เป็นขั้นตอนแรกเพื่อคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนรู้วัตถุประสงค์และเป้าหมายในการร่วมกันศึกษาวิจัย

3.5.2 **ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย** เป็นการปฏิบัติการร่วมกันระหว่างชุมชน นักวิจัย และนักพัฒนาทำการศึกษาบริบทชุมชน ศึกษาวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ การประเมินความต้องการของชุมชน การหาแนวทางแก้ไขปัญหา การกำหนดแผนงานและการจัดการ การนำแผนไปปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลโครงการ และการศึกษาวิเคราะห์หารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับชุมชน กระตุ้นการสร้างความรู้ใหม่ๆ ให้เกิดในชุมชน ด้วยการหาประสบการณ์จากสถานการณ์จริง โดยการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน ประชุมปรึกษาหารือ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การค้นหาคำตอบวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปดำเนินการดังกล่าวรวม 19 ครั้ง

3.6 ระยะเวลาการดำเนินการ

การวิจัยการมีส่วนร่วมครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในขั้นเตรียมการตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2546 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2547 โดยการศึกษาข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ชุมชนบ้านฟ้าเหลือง และขั้นตอนดำเนินการวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค หาแนวทางแก้ไขปัญหาคำหนดแผนพัฒนา กำหนดแนวทางบริหารจัดการ ส่วนการประเมินผลและสรุปบทเรียน ดำเนินการในช่วงเดือน มีนาคม 2547 ถึงเดือนมิถุนายน 2547

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเรื่อง “การวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น” ครั้งนี้ ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาอิงทัศนคติใน (emic) และการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพที่เป็นจริงอันเป็นผลจากการรวบรวมผลการดำเนินการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ โดยร่วมกับชุมชนชาวบ้านฟ้าเหลือง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมแสดงความคิดเห็นกับข้อมูลและผลที่ได้รับ และได้เสนอผลการวิจัย เป็นเชิงพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4 ผลวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (participatory action research) ซึ่งเป็นวิธีการทำงานร่วมกันระหว่าง ชุมชน นักพัฒนาและนักวิจัย ร่วมกันศึกษา การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและหารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้า เหลี่ยม ม.6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น โดยได้เข้าไปสร้างความสัมพันธ์ ร่วมกิจกรรม ตามประเพณี ร่วมคิด ร่วมพัฒนา เสมือนคนในชุมชนเดียวกันในช่วงเวลาดำเนินการวิจัย ในบทนี้ จึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. บริบทชุมชนบ้านฟ้าเหลื่อม หมู่ที่ 6
 - 1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน
 - 1.2 สภาพภูมิศาสตร์
 - 1.3 สภาพภูมิประเทศ
 - 1.4 สภาพสังคมและวัฒนธรรม
 - 1.4.1 ประเพณีความเชื่อ
 - 1.4.2 ด้านการศึกษา
 - 1.4.3 ด้านสุขภาพอนามัย
 - 1.4.4 กลุ่มอาชีพและกลุ่มสังคม
 - 1.4.5 สภาพเศรษฐกิจทั่วไป
2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
3. ผลการศึกษาขั้นดำเนินการ เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
 - 3.1 ขั้นตอนการเตรียมการ
 - 3.1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน
 - 3.1.2 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
 - 3.2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย
 - 3.2.1 การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
 - 3.2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์และวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน
 - 3.2.3 การหาแนวทางแก้ไขปัญหา
 - 3.2.4 การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและออกแบบ โครงการ

- 3.2.5 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของ โครงการ
- 3.2.6 การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา
- 3.2.7 การติดตามและประเมินผล
- 3.2.8 การศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

4.1 บริบทชุมชน บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลทั่วไป ทั้งจากข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ (จากภาคสนาม) จึงขอนำเสนอผลการศึกษาเกี่ยวกับบริบทชุมชนบ้านฟ้าเหลือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ดังนี้

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ตั้งมาได้ 102 ปี กล่าวคือ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2445 ชนกลุ่มแรกที่มาตั้งรกราก ปักฐาน ณ บริเวณแห่งนี้เป็นคนพื้นเพจากบ้าน โลกก่อ ตำบล โลกก่อ จังหวัดมหาสารคาม เดินทางอพยพโดยนั่งเกวียนเทียมวัวมาถือครองพื้นที่ทำมาหากิน โดยอีคอาชีพทำนาทำไร่ จนมีประชากรเพิ่มขึ้น สามารถตั้งเป็นหมู่บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 5 ค่อมานายกุด แพงสร้อย ซึ่งอาศัยอยู่ที่ หมู่ 5 ได้มาสร้างบ้านที่หัวไร่ปลายนาที่มีระยะห่างจากบ้านฟ้าเหลือง ม.5 ประมาณ 1 กิโลเมตร เพื่อความสะดวกในการทำมาหากิน ไม่ต้องเดินทางกลับไปนอนที่บ้านทุกวัน ค่อมาก็มีเพื่อนบ้านตามออกมาลักษณะเดียวกันมากขึ้น จนก่อตั้งเป็นบ้านฟ้าเหลือง หมู่ที่ 6 ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองในปัจจุบัน

ความเป็นมาของชื่อบ้าน “ฟ้าเหลือง” จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน

มีหนองน้ำแห่งหนึ่งตั้งอยู่ริมลำน้ำเขินด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติภาษาท้องถิ่นเรียกว่า “กุด” แต่ก่อนมีปลาชุกชุมมาก มีศาล “ปู่ตา” เป็นเทพของหมู่บ้าน สถิตอยู่ ชื่อ หลวงปู่อุปฮาด ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าเป็นเทวดาที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองชาวบ้านให้ปลอดภัยจากภัยพิบัติต่าง ๆ คุ้มครองธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้มีการบุกรุกทำกินในเขตกุดแห่งนี้ ชาวบ้านนับถือมาก จากคำบอกเล่าของชาวบ้านคนหนึ่งเป็นภาษาอีสานว่า “แม้กระทั่งน้ำในกุดแห่งนี้ยังบ่อถ้าเอาดินเหยียบเฉย ถ้าหัวน้ำก็ใช้ใบไม้เฝ้าเป็นกวยคักกินเอา เว้ามาแล้วชนกุด” ครั้งหนึ่งมีพ่อค้านั่งวัวเทียมเกวียนสินค้ามาแวะพักบริเวณแห่งนี้แล้วนำวัวกินน้ำที่กุด พบปลาจำนวนมากจึงได้ทำการวิดน้ำออกจากกุดเพื่อจะจับปลาให้หมด สภาพอากาศขณะนั้นร้อนมีแดดจัดซึ่งเป็นฤดูแล้ง พ่อค้าดังกล่าวได้มองเห็นฝนตกฟ้าห่างบริเวณกุดแห่งนี้แล้วเกิดความกลัวจึงได้วิ่งหนี แต่ในข้อเท็จจริงนั้นชาวบ้านพบเห็นพ่อค้ากำลัง “ว่ายนก” (คลานดำเอาหน้าอกแนบกับพื้นดินใช้มือแหวกว่ายเหมือนว่ายน้ำ) สภาพร่างกายมีแผลดลอกตามร่างกาย ขวัญเสีย ชาวบ้านจึงได้สอบถามข้อเท็จจริงจึงเชื่อว่าคนหาปลาทำผิดหรือลบหลู่ “ปู่ตา” จึงได้พาไปทำพิธี

ขอโทษที่ศาลปฎิภาคนหาปลาจึงได้หายเป็นปกติ หลังจากนั้นชุมชนแห่งนี้ได้ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านจึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านฟ้าเหลือง มาจนถึงปัจจุบัน

4.1.2 สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง หมู่บ้านฟ้าเหลือง มีพื้นที่ 2 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนถนนทางหลวงชนบทเส้นทางบ้านหนองไฮ - เขื่อนอุบลรัตน์ ห่างจากอำเภอหนองเรือเป็นระยะทาง 6.5 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดขอนแก่น 45 กิโลเมตร

อาณาเขต	ด้านทิศเหนือติด	ลำน้ำเงินและแหล่งท่องเที่ยว
	ด้านทิศใต้ติด	พื้นที่การเกษตรและถนนมะลิวัลย์
	ด้านทิศตะวันออกติด	หมู่บ้านหนองกุง
	ด้านทิศตะวันตกติด	หมู่บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 5

การคมนาคม โดยใช้รถสามล้อเครื่อง (สกายแล็บ) มีบริการตลอดทั้งวัน ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้จักรยานยนต์ส่วนตัว

4.1.3 สภาพภูมิประเทศ

พื้นที่ทั่วไปเป็นที่ราบ ด้านทิศเหนือติดลำน้ำเงินและเป็นเขตน้ำท่วมของเขื่อน อุบลรัตน์ ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมถึงหมู่บ้าน หมู่บ้านฟ้าเหลืองจะมีถนนสายบ้านหนองไฮ - เขื่อนอุบลรัตน์ ซึ่งเป็นถนนลาดยางตัดผ่านจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก สภาพดินโดยทั่วไป เป็นดินเหนียวปนทราย

แหล่งน้ำ หมู่บ้านฟ้าเหลืองอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่ทำการขุดเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ ดังนี้

ลำน้ำเงิน เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติมีต้นกำเนิดจากภูเขิว จังหวัดชัยภูมิ ไหลผ่านบ้านฟ้าเหลืองลงสู่เขื่อนอุบลรัตน์ ช่วงผ่านหมู่บ้านชาวบ้านฟ้าเหลืองได้ทำการประมงโดยใช้แหยกขย และกันเป็นเขตอนุรักษ์ปลาระยะทาง 450 เมตร

หนองไผ่ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ หน่วยงานของรัฐได้ทำการขุดเพื่อเก็บกักน้ำไว้อุปโภค บริโภค มีเนื้อที่ 70 ไร่ เป็นแหล่งน้ำคิที่ใช้ผลิตประปาประจำหมู่บ้าน และเป็นที่อนุรักษปลาด้วย

ป่าไผ่ สภาพป่าไผ่เป็นป่าหุ่มในเขตน้ำท่วม ริมลำน้ำเงินในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วม ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำเป็นอย่างดี

ป่าหนองค้อ ตั้งอยู่ริมลำน้ำเงินด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่เป็นเกาะมีเนื้อที่ 300 ไร่ อยู่ในเขตน้ำท่วมเขื่อนอุบลรัตน์ ในฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำเป็นอย่างดี พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ทนน้ำ ฤดูหนาวจะมีนกชนิดต่าง ๆ อพยพมาอาศัยจำนวนมาก

ป่าดงพญาไฟ ตั้งอยู่ริมลำน้ำเงินด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน อยู่ในเขตน้ำท่วม พันธุ์ไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ทนน้ำ ในฤดูน้ำหลากจะเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำ และฤดูหนาว จะมีนกชนิดต่าง ๆ อพยพมาอาศัยเป็นจำนวนมากเช่นกัน

4.1.4 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

4.1.4.1 ประเพณี - ความเชื่อ

ชุมชนอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในภาคอีสานก่อนจะตั้งหลักปักฐาน หรือสร้างบ้านแปงเมือง ได้นำรูปแบบการดำเนินชีวิตรวมทั้งอิทธิพล และความเชื่อในการสร้างบ้านที่เกิดจากการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมจากหลายกลุ่มชน ซึ่งมักจะหลีกเลี่ยงไม่หันความเชื่อเรื่องการนับถือวิญญาณ หรือผี วิญญาณหรือผีที่นับถือนี้คือ “ผีปู่ตา” ผีฟ้าผีแคบ เพราะเหตุนี้ทุกหมู่บ้านจึงมีคอนปู่ตั้งอยู่บริเวณป่าไม้นอกจากหมู่บ้านมีต้นไม้ใหญ่ เป็นป่าทึบไม่มีใครกล้าเข้าไปรบกวนทุกหมู่บ้านมีการตั้งศาลที่เรียกว่า “ตูป” เพื่อเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษสายทางพ่อคือ “ปู่” และสายทางแม่คือ “ตา” จึงรวมกันว่า “ตูปตาปู่” (หรือตูปปู่ตา) และ “ศาลปู่ตา” (หรือศาลตาปู่) เพื่อให้ผีปู่ตาคอยคุ้มครองและจับไล่สิ่งเลวร้ายให้กับชาวบ้านและขนบธรรมเนียมความเชื่ออันค้ำจุนนี้ก็ยังคงสืบทอดต่อกันมาตราบนานทุกวันนี้

(ที่มา: เดิม วิชาเกษตรทฤษฎีใหม่, ประวัติศาสตร์อีสาน / สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม 12/วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดขอนแก่น)

บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ก็มีประเพณีและความเชื่อตามบรรพบุรุษของชาวอีสานเช่นกัน จากการสัมภาษณ์ คุณชายเถื่อน ลาดภูเขียว อายุ 77 ปี ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ชายจ๋า” (ผู้ทำพิธีติดต่อกับปู่ตา) ชายจ๋าจะเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน เป็นบุตรของนายเงิน พานเพ็ง ซึ่งเป็นเจ้าเช่นกัน บ้านฟ้าเหลืองมีเจ้า จำนวน 3 คน ตามลำดับดังนี้ จ้านาม จ้าเงิน และ จ้าเถื่อน

คุณชายเถื่อน เป็นเจ้าตั้งแต่อายุ 25 ปี และได้ทำหน้าที่ จ้า มาตลอดจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ ชายจ๋า พบว่า เดิมศาลปู่ตา ตั้งอยู่ที่ดงพญาไฟด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน อยู่ติดริมลำน้ำเงินบริเวณศาลปู่ตาแห่งนี้เป็นป่าทึบมาก ต่อมาปี พ.ศ. 2504 เชื้อนอุบลรัตน์ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ ทำให้ระดับเก็บกักน้ำสูงท่วมบริเวณศาลปู่ตา บ้านฟ้าเหลือง ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้าน จึงได้ทำการย้ายไปตั้งศาลปู่ตาในที่แห่งใหม่ ก่อนจะทำการย้ายศาลปู่ตานั้นต้องมีพิธีกรรมเสี่ยงทายถามปู่ตาว่าจะไปอยู่แห่งใด ผลการเสี่ยงทาย บอกเป็นภาษาอีสานว่า “ดีไปอยู่โพ้นคันบักขามกับคันบักโค” ปรากฏว่าสถานที่แห่งนี้เป็นเนินอยู่ด้านทิศเหนือของวัดในหมู่บ้านฟ้าเหลือง (วัดสระโสภาวาส) ซึ่งมีคันมะขามและคันตะโกอยู่ที่นี่ จึงได้ทำพิธีเชิญไปอยู่บริเวณดังกล่าว จากคำบอกเล่าของชายจ๋าว่า “ตอนไปเชิญหลวงปู่มาอยู่หม่องใหม่นั้น เห็นดินเป็นรูปห้อง 2 ใบ มีดวงตาจับ

ตายสะพานพร้อม แล้วทำพิธีเอาไม้ดอกหามา มีความรู้ดีกว่านักหลายบาทที่ละ 2 คน เปลี่ยนกันหลายเดือน จนถึงหม่องใหม่แล้วมาตั้งตุงขึ้น 4 หลัง หลังที่ 1 เป็นของพ่อปู่อุปฮาดทองอินทร์ ตุงหลังที่ 2 เป็นของอุกเขย ชื่อขุนรามคำแหง หลังที่ 3 เป็นของอุกชาย ชื่อ หยุเทียน หลังที่ 4 เป็นของอุกสาวกับบริวาร หลายองค์กับมีหลานชื่อ บุพชา ถ้าเป็นวันเข้าพรรษาชายจะแต่งขัน 5 ขัน 8 นิมนต์อันเชิญมาเข้าวัดจำศีล เฉพาะปู่อุปฮาดทองอินทร์ ส่วนอุกให้ดูแลรักษาชาวบ้าน ถึงเวลาออกพรรษาก็แต่งเชิญกลับตุงคือเก่า”

ประเพณีเลี้ยงปู่ตาหรือบุญเลี้ยงบ้านของบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 เป็นการทำบุญเพื่อสักการบูชาปู่ตา ซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ ปี โดยกำหนดในช่วงหลังประเพณีสงกรานต์และก่อนฤดูทำนาปีละ 1 ครั้ง จะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคมและต้องเป็นวันพุธเท่านั้น ผู้ที่กำหนดว่าจะในวันใดนั้น คือจำแลง จะมีชาวบ้านมาร่วมพิธีคือชาวบ้านฟ้าเหลืองหมู่ 5 และหมู่ 6 และบ้านหนองกง หมู่ 4 ต.หนองเรือ ซึ่งเป็นหมู่บ้านข้างเคียงกันและมีความนับถือศาลปู่ตาแห่งนี้ จากคำบอกเล่าของชายจ๋าว่า “ถ้าได้เห็นบุญสักการบูชาปู่ตา แล้วดิฉันให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล ชาวบ้านและสัตว์เลี้ยงชีพปลอดภัยจากฟ้าผ่า ผดผิดทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์” ในการจัดงานบุญเลี้ยงปู่ตาแต่ละครั้ง ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านจะบริจาคเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น ส่วนอาหารถวายพระนั้นชาวบ้านจะนำมาโดยต่างคนต่างถือตะกร้าปิ่น โคมากันเอง เมื่อเลี้ยงพระเสร็จก็รับประทานอาหารร่วมกัน

พิธีกรรม ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีบุญเลี้ยงปู่ตา ได้สังเกตการณ์และได้บันทึกพิธีกรรมเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2547 เวลา 7.00 น. ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านจะมาพร้อมกัน ณ บริเวณคอนปู่ตา ต่างคนต่างถือข้าวปลาอาหารและเครื่องสักการะเทวดา เช่น ดันหญาคาใช้แทนคน และสัตว์ในครอบครัวยุคนหนึ่งคันค่อหนึ่งชีวิต ฝ่ายผูกข้อมือเพื่อเข้าพิธีปลูกเสกแล้วนำไปผูกแขนให้กับคนในครอบครัว ข้าวปลาอาหารผลไม้เลี้ยงปู่ตาและเหล่า (สุราชาว) ชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านที่เดินทางมาพร้อมแห่แห่นพ้อนรำด้วยขบวนกองยาว พร้อมบั้งไฟเดินรอบบริเวณประกอบพิธี 3 รอบ เริ่มพิธีโดย พระสงฆ์จำนวน 9 รูป สวดพระพุทธมนต์ ซึ่งนิมนต์พระมาจากวัดทั้ง 3 หมู่บ้านที่มาร่วมพิธีเสร็จแล้วพระสงฆ์พรมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชาวบ้าน หลังจากเสร็จพิธีของพระสงฆ์แล้ว ทำพิธีบวงสรวงปู่ตา โดยชายจ๋า จะนำฝ้ายที่เตรียมมาผูกข้อมือให้ชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคล ขบวนกลองยาวพร้อมชาวบ้านทำการบรรเลง พ้อนรำต่อหน้าศาลปู่ตา บ้างก็มีนำมาสาดเล่นเหมือนสงกรานต์ บั้งไฟที่ชาวบ้านเตรียมมาจุดบวงสรวงจำนวน 3 บั้ง วัดดูประสงคในการจุดบั้งไฟ เพื่อเป็นการเสี่ยงทายแต่ละบั้งมีความหมาย ดังนี้

บั้งไฟบั้งที่ 1 จุดเพื่อทำนายพยากรณ์ เกี่ยวกับฝนฟ้าจะดีหรือไม่ดี หากคึกก็แสดงถึงพืชผลการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์

บั้งไฟบั้งที่ 2 จุดเพื่อทำนายนพชากรรมเกี่ยวกับคนว่าชุมชนจะมีความสุขหรือไม่ หรือจะมีฟ้าผ่าคนหรือไม่

บั้งไฟบั้งที่ 3 จุดเพื่อทำนายนพชากรรมเกี่ยวกับสัตว์ ว่าสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน จะตายด้วยโรคระบาดหรือจะถูกฟ้าผ่าหรือไม่

หลังจากจุดบั้งไฟที่นำมาเลี้ยงแล้วเป็นอันเสร็จพิธี จากนั้นจะเป็นการแข่งขันจุดบั้งไฟ ที่ชาวบ้านนำมาแข่งขัน โดยจับเวลาว่าบั้งไฟของใครขึ้นอยู่บนท้องฟ้าได้นานกว่าก็จะชนะ รับประทานวัดคามกคึกา บุคคลำนากน้อย แล้วแต่จะตั้ง

ในวันพิธีเลี้ยงปูคานี้ ชาวบ้านจะสนุกสนานกันจะไม่มีการทำงานทุกคนจะหยุดทำ การกิจทุกอย่างมาร่วมกิจกรรม เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับคนในชุมชน โดยยึดเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่มีในชุมชน ที่คนในชุมชนนับถือสักการบูชาในอศิศกาล เป็นแก่นของงาน ประ โยชน์ส่วนหนึ่ง คือทำให้ชุมชน 3 หมู่บ้านมีความสามัคคี มีกิจกรรมร่วมกัน มีความเชื่ออาทรและเป็นพันธมิตรอย่าง เหนียวแน่น โดยยึดถือประเพณีเดียวกันร่วมกันจัดคือว่าเป็นประเพณีของท้องถิ่นที่สืบสานกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษและควรอนุรักษ์ต่อไป

4.1.4.2 ด้านการศึกษา

บ้านฟ้าเหลืองหมู่ 6 มีสถานการศึกษาระดับประถม 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านฟ้า เหลือง ชาวบ้านฟ้าเหลืองมีระดับการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 2 ระดับการศึกษาของชาวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6

ประเภทการศึกษา	จำนวน (คน)
ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา	300
ผู้ที่จบการศึกษาดอนด้นหรือเทียบเท่า	250
ผู้ที่จบการศึกษาดอนปลายหรือเทียบเท่า	8
ผู้ที่จบการศึกษานุปริญญาหรือเทียบเท่า	7
ผู้ที่จบการศึกษานุปริญญาตรี หรือสูงกว่า	5
จำนวนคนในหมู่บ้านที่ได้รับการฝึกอบรมด้านความมั่นคงของชาติ	40
จำนวนคนในหมู่บ้านที่ได้รับการฝึกอบรมด้านสุขภาพอนามัย	20
จำนวนครั้งของการจัดกิจกรรมด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี	10

ที่มา : <http://Local host- administrative Unit,2546>

4.1.4.3 ด้านสุขภาพอนามัย

หมู่บ้านฟ้าเหลือง เป็นสถานที่ตั้งอนามัยตำบลหนองเรือ จึงมีความสะดวกในการรับบริการด้านสุขภาพอนามัย จากสถิติการสำรวจด้านสุขภาพอนามัย มีดังนี้

ตัวชี้วัดสถิติสุขภาพอนามัย	จำนวน (คน)
คนในหมู่บ้านมีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลและการช่วยเหลือจากภาครัฐ	83
คนศึกษาเพศใดที่เป็นเกษตรกรรวม	10

ที่มา : <http://Local host- administrative Unit,2546>

4.1.4.4 กลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มสังคม

การรวมกลุ่มในชุมชนชาวบ้านฟ้าเหลืองมีการรวมกลุ่มกันหลายกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมตามความต้องการและวัตถุประสงค์ของสมาชิก มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการ โดยเจ้าหน้าที่หรือมีผู้มาจัดตั้งให้ และกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เป็นการรวมตัวกันตามความสมัครใจและตกลงกันเองเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บางกลุ่มมีการรวมกันแบบหลวม ๆ การสนับสนุนจากทางราชการขาดความต่อเนื่อง หรือมีน้อยการบริหารจัดการค่อนข้างจำกัด สมาชิกขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ ทำให้ต้องล้มเหลวไปบ้าง ปัจจุบันมีกลุ่มในชุมชนที่มีกิจกรรมชัดเจน และมีการดำเนินการที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่เป็นรูปธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนความสามัคคี ความเอื้ออาทรกัน แล้วตั้งเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

(1) กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอหนองเรือจัดตั้งขึ้นเพื่ออนุรักษ์สัตว์น้ำในเขตที่กำหนดขึ้นในลำน้ำชี ซึ่งมีความยาว 450 เมตร และในสระน้ำหนองไม้ ด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน โดยมีหน้าที่สอดส่องดูแลไม่ให้มีการจับสัตว์น้ำในบริเวณเขตอนุรักษ์

(2) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) จัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนได้รับโอกาสทางด้านเงินทุนประกอบอาชีพหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท บริหารโดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน จัดตั้งโดยพัฒนาการอำเภอ

(3) กลุ่มแม่บ้าน เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารการใช้ปุ๋ยเคมีที่ทางราชการจัดให้ โดยหมุนเวียนกันนำไปใช้และส่งคืน จัดตั้งโดยเกษตรอำเภอ

(4) กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม) เป็นกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อดูแลด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน

(5) กลุ่มโรงสีข้าว เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจระดับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ในการก่อสร้างอาคารและติดตั้งเครื่องสีข้าวขนาด 3 ลูกหิน สมาชิกกลุ่มจากระดับทุนเป็นข้าวเปลือกคนละ 3 ถัง และฝากเงินตั้งจะเดือนละ 10 บาท มีรายได้จากการขายรำและปลายข้าว บริหารโดยคณะกรรมการกลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 1 คน เป็นผู้ควบคุมโรงสี ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเดือนละ 1,000 บาท และได้สิทธิในการเลี้ยงตุกรจำนวน 2 ตัว

(6) กลุ่มออมทรัพย์ มีวัตถุประสงค์ให้สมาชิกออมเงิน ถือหุ้นในกลุ่ม และให้ความช่วยเหลือทางการเงิน โดยการกู้ยืมเงิน แล้วนำดอกเบี๊ยมมาเป็นผลคืนทุก ๆ ปี จัดตั้งโดยชุมชน

(7) กลุ่มเยาวชน เป็นกลุ่มตัวแทนของเยาวชนในหมู่บ้านเพื่อสร้างกิจกรรมที่เกี่ยวกับเยาวชน หมู่สาว เช่น การกีฬา เลี้ยงไก่ โดยการสนับสนุนของผู้ปกครองและชาวบ้าน

(8) กลุ่มเกษตรผลิตเมล็ดพันธุ์ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น โดยการสนับสนุนของบริษัทเอกชน ให้มีการปลูกพืชผัก โดยจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้แก่บริษัทที่สนับสนุน มีจำนวนประมาณ 60 ครัวเรือน

(9) กลุ่มสตรีชาวนาไทย เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อ สนับสนุนเกี่ยวกับสตรีสตรีไทย ร่วมกับองค์กรอื่น ๆ จัดตั้งโดยชุมชน

(10) กลุ่มอนุรักษ์แพดอง จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารจัดการและรักษาสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง โดยชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง

(11) กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ จัดตั้งขึ้นโดยชุมชนเพื่อใช้วัชพืชที่มีอยู่ในชุมชนมาทำเป็นปุ๋ยหมักแล้วแจกจ่ายแก่สมาชิกช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีและจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของสมาชิกกลุ่ม

4.1.4.5 สภาพเศรษฐกิจทั่วไป

บ้านฟ้าเหลืองมีจำนวน 225 ครัวเรือน ประชากร 1,665 คน ชาย 822 คน หญิง 843 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ประมง เลี้ยงสัตว์และรับจ้างทั่วไป

การเพาะปลูก ชาวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรรม มีการเพาะปลูกพืชไร่ แดงโม 80 ไร่ ปลูกข้าว 100 ไร่ ทำสวน 45 ไร่

การประมง ชาวบ้านบางส่วนทำการประมงจับปลาในลำน้ำเงิน โดยใช้แหยกขอ และเครื่องมืออื่น ๆ โดยมีพ่อค้ามารับซื้อปลาที่ทำแพเป็นประจำทุกวัน ในฤดูจับปลามีปลาขึ้นจำหน่ายแก่พ่อค้าคนกลางประมาณวันละ 2-3 ตัน จำนวนผู้ประกอบอาชีพประมง 49 ราย มีรายได้เฉลี่ย 15,000 บาทต่อปี

ด้านแรงงาน ชาวบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 มีอาชีพรับจ้างประมาณ 150 ครัวเรือน โดยเป็นพนักงานโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในจังหวัดขอนแก่นและอำเภอหนองเรือ บางส่วนไปทำงานที่กรุงเทพมหานครมีรายได้เฉลี่ย 40,000 บาท ต่อปี

ด้านอุตสาหกรรม มีการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนประเภทผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมืองทอมือ จำนวน 10 ครัวเรือน รายได้เฉลี่ย 5,000 บาทต่อปี

ตารางที่ 4 สรุปรายได้ของชาวบ้านด้านเศรษฐกิจทั่วไป

ประเภทอาชีพ	รายได้ต่อครัวเรือนต่อปี (บาท)
การทำสวน	2,500 บาทต่อไร่
ประมง	15,000
รับจ้าง-แรงงาน	40,000
อุตสาหกรรมครัวเรือน	5,000

ที่มา : <http://Local host- administrative Unit,2546>

ด้านการปกครอง บ้านฟ้าเหลือง ม.6 ตั้งแต่มีการก่อตั้งหมู่บ้านมาจนถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านรวม 7 คนดังนี้ (1) นายกุล แพงสร้อย (2) นายสา บุญสิมมา (3) นายทฤษ เอกวงศ์ (4) นายเสาร์ ทินช่วย (5) นายเหลา ห่าอำนาจ (6) นายพล ชัยอาจ และ (7) นายสุริยนต์ พานเพ็ง

4.2 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

บริเวณที่ท่องเที่ยว สภาพก่อนการพัฒนาเป็นไร่นาของชาวบ้านห่างจากหมู่บ้านฟ้าเหลือง ไปทางทิศเหนือระยะทาง 800 เมตร เป็นท่าเทียบเรือขนวัสดุ เช่น หิน ทราย ในอดีต บริเวณแห่งนี้เรียกว่า “ท่าเรือบ้านฟ้าเหลือง” และเป็นแหล่งน้ำใช้อุปโภคและบริโภค เมื่อปี พ.ศ. 2538 มีการขุดหนองใหม่เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ จึงได้นำดินมาถมบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ แต่ยังไม่ฟื้นระดับเขตน้ำท่วม ในปี พ.ศ. 2540 มีชาวบ้าน (นายเจริญ แสงวงษ์ นายสมพงษ์ ทินน้อย และพวก) ทำการเลี้ยงปลากระชังในลำน้ำเขินช่วงบริเวณท่าเรือแห่งนี้ ในฤดูแล้งน้ำจะลดลงทำให้ดินทำให้ปลาในกระชังตาย ชาวบ้านที่เลี้ยงปลาในกระชังจึงเลิกกิจการนี้ไป นายเจริญ แสงวงษ์ ได้สังเกตเห็นว่าพื้นที่แห่งนี้สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จึงได้ประชุมกับชาวบ้านเพื่อเปลี่ยนอาชีพจากการเลี้ยงปลาในกระชังมาทำแพล่อง เพื่อบริการนักท่องเที่ยวและมีการจำหน่ายอาหารในแพด้วย จึงพาคณะกรรมการหมู่บ้าน ไปดูงานเกี่ยวกับแพล่อง หลาย ๆ แห่ง กลับมาวางแผนจัดสรรที่ดิน ในเขตน้ำท่วมถึงแห่งนี้และได้ขออนุญาตจากการไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์ โดยแบ่งเป็นขนาด

กว้าง 4 เมตร ยาว 6 เมตร จำนวน 18 แปลง กำหนดค่าเช่า 200 บาทต่อปี และให้ค่อสัญญาปีต่อปีซึ่งช่วงแรก ๆ ไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 มีการจัดงานแข่งเรือยาว 5 มีพาท มีการละเล่นต่าง ๆ เช่น มวยทะเล มวยคาบอดและหมอลำซึ่ง จนมาถึงปี พ.ศ. 2546 องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้ขออนุญาตใช้พื้นที่จากการไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์โดยก่อสร้างถนนลาดยางจากหมู่บ้านถึงแหล่งท่องเที่ยว ถมดินยกระดับให้อยู่เหนือระดับน้ำท่วม ก่อสร้างถนน คอนกรีตเสริมเหล็ก(คสล.)และลานจอดรถ ก่อสร้างห้องน้ำเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ก่อสร้างศาลาพักผ่อนจำนวน 2 หลัง ก่อสร้างอาคารบริการนักท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2547 ปลูกต้นไม้ ก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าของกลุ่มแม่บ้าน ก่อสร้างซุ้มประตู ขยายเขตประปาและป้ายประชาสัมพันธ์ ลักษณะการท่องเที่ยวเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ โดยนักท่องเที่ยวเช่าแพล่องรับประทานอาหาร ร้องเพลงคาราโอเกะ หรือประชุมเป็นกลุ่ม ชมธรรมชาติสองฝั่งของลำน้ำเงินที่ไหลลงสู่แหล่งน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ ชมวิถีชีวิตชาวประมง ที่สร้างเป็นแพยกของขนาดใหญ่ อาศัยจับปลาเป็นอาชีพซึ่งมีจำนวนมากในลำน้ำเงิน ในฤดูน้ำหลากระดับน้ำขึ้นสูงท่วมพื้นที่สองฝั่งในลำน้ำปลาที่อยู่ในเขื่อนจะขึ้นมากินอาหารซึ่งถือว่าเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำตามธรรมชาติที่สมบูรณ์ ในฤดูหนาวจะมีนกอพยพมาอาศัยอยู่ที่กุคฟ้าเหลืองและกุคค้ำ บริเวณท่าแพในลำน้ำเงินระยะทาง 450 เมตร เป็นเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำมีปลาอาศัยจำนวนมาก

แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ชมธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวประมง ระยะทางห่างจากอำเภอหนองเรือ 6.5 กิโลเมตร และห่างจาก อำเภอเมือง 45 กิโลเมตร เส้นทางเดินทางเป็นถนนลาดยางตลอดจนถึงแหล่งท่องเที่ยว มีสถานที่สำคัญที่อยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยวดังนี้

กุคฟ้าเหลือง ซึ่งเป็นที่ตั้งศาลปู่ตาในอดีต ชาวบ้านเกรงกลัวไม่กล้าเข้าใกล้ยกเว้นวันทำบุญเลี้ยงปู่ตาเท่านั้น สภาพเป็นป่ารกที่บอยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน

กุคค้ำ เป็นเกาะมีลำน้ำเงินไหลผ่านรอบเกาะ อยู่ด้านทิศเหนือตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยว มีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ สภาพป่าเป็นไม้พุ่มและไม้ยืนต้น ชนิดทนน้ำท่วมได้นาน ๆ สภาพพื้นที่เป็นทั้งที่ดอนและแอ่งน้ำ เนื่องจากเป็นพื้นที่ในเขตนํ้าท่วมของเขื่อนอุบลรัตน์ ฤดูน้ำหลากน้ำจะท่วมบริเวณเกาะแห่งนี้ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งอาหารสัตว์น้ำเป็นอย่างดี แต่ในฤดูแล้งจะเห็นเป็นสภาพเกาะสามารถเข้าไปศึกษาสภาพป่าหรือพักผ่อนได้

หนองไผ่ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ มีพื้นที่ 70 ไร่ ตั้งอยู่ริมลำน้ำเงินด้านทิศตะวันออกของแหล่งท่องเที่ยว เมื่อปี พ.ศ. 2538 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ได้ทำการขุดสระเพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคและบริโภค

4.3 ผลการวิจัย เจริญปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ก่อนจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน โคร์ขอนำเสนอเกี่ยวกับขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดังนี้

4.3.1 ขั้นตอนการเตรียมการ (pre research phase)

4.3.1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน (selecting and entering community)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น (อบจ.) ดำเนินโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6 ต.หนองเรือ จ.ขอนแก่น ในปีงบประมาณ 2546 โดยทั่วไปวิธีการทำงานที่ผ่านมา เมื่อ อบจ.ขอนแก่นดำเนินโครงการพัฒนาต่างๆ แล้วเสร็จจะส่งมอบโครงการให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่นเช่นองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เจ้าของพื้นที่รับผิดชอบดูแลบำรุงรักษาต่อไป กรณีโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยว บ้านฟ้าเหลืองเช่นเดียวกันนักวิจัยและนักพัฒนาซึ่งเป็นคนเดียวกันและเป็นเจ้าหน้าที่ของ อบจ.ขอนแก่นคิดว่า เมื่อ อบจ.ขอนแก่นดำเนินโครงการแล้วเสร็จ โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ซึ่งจะต้องมีความต่อเนื่องทั้งทางด้านการพัฒนาและการบริหารจัดการที่ดี ควรจะสร้างองค์กรขึ้นมาดำเนินการบริหารจัดการแทนหน่วยงานของตนเอง เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้เต็มที่ จึงได้ทำการวิจัยโดยเลือกบ้านฟ้าเหลืองเป็นชุมชนในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งถือว่าเป็นโครงการตัวอย่างหรือโครงการนำร่องในการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน ผลการศึกษาครั้งนี้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั่วประเทศสามารถนำผลการศึกษาไปดำเนินการหรือปรับปรุงโครงการที่เหมือนหรือคล้ายกันได้ จึงได้เลือกชุมชนบ้านฟ้าเหลือง หมู่ที่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้

4.3.1.2 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (build-up rapport)

สำหรับสุภางค์ จันทวานิช (2531 : 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัย (ชาวบ้าน) เข้ามามีส่วนร่วมวิจัยเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาช่องทางในการแก้ไขปัญหากระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ

ผู้วิจัยได้เข้าพื้นที่บ้านฟ้าเหลืองทำการสอบถามสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของชุมชนจากหลายคนตลอดจนผู้นำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยมีการแนะนำตนเองต่อคณะกรรมการหมู่บ้านว่าจะมาทำวิจัยในการหารูปแบบพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดผลดีต่อชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติการ และติดตามผลร่วมกัน จึงได้นัดหมายกันประชุมกลุ่มในวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 ณ บริเวณ ท่าแพซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้า

เหลือม มีผู้เข้าร่วมประชุมที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 7 คน ผลการประชุมในครั้งนี้พบว่า ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นอยากจะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ โดยสังเกตได้จากคำพูดของผู้ใหญ่บ้าน (นายสุริยงค์ พานเพ็ง) เป็นภาษาอีสานว่า “แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ พวกผมสวมกันคิด สวมกันสร้างมาจนเป็นที่รู้จักของคนมากมาย เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน แล้วคิดว่ามันดีเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน จึงอยากจะมีส่วนสวมทุกเรื่อง และมีความยินดีที่ทาง องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น มองเห็นความสำคัญของเรา” จากคำพูดดังกล่าว ทำให้เห็นความพร้อมของชุมชน และความตั้งใจที่จะทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและนักพัฒนา จึงมีการเสนอให้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อร่วมทำการวิจัย โดยครั้งแรกตั้งชื่อกลุ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อกลุ่ม “อนุรักษ์แหล่ง บ้านฟ้าเหลือง” หลังจากได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนแล้วได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เก็บข้อมูลทั่วไป รวม 19 ครั้ง ซึ่งบางครั้งก็ไม่ได้ข้อมูลมากนักแต่ได้ความคุ้นเคย ได้ความเป็นกันเองไว้วางใจทำให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ดียิ่งขึ้น บางครั้งถ้าพบสมาชิกกลุ่มจำนวนมากจะมีการประชุมก็จะ ได้ข้อมูลเป็นอย่างดีเกิดผลจากการมีส่วนร่วม (ปรากฏในตารางที่ 9)

จากการศึกษาชุมชนบ้านฟ้าเหลือง พบว่าชุมชนมีความรักสามัคคีพร้อมใจกัน มีความรักหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้านเป็นอย่างมากและแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้จนถึงปัจจุบันนี้เกิดจากภูมิปัญญาน้ำพริกน้ำแรงของชาวบ้านที่แท้จริงกระทั่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้น นายสุริยงค์ พานเพ็ง ผู้ใหญ่บ้าน เล่าให้ฟังเป็นภาษาพื้นบ้านอีสานว่า “แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้พวกผมกับชาวบ้านเฝ้ามาด้วยมือจนมีชื่อเสียงมีคนมาท่องเที่ยวต่อแถมจำนวนหลาย รายการโทรทัศน์ช่อง 3 เกาะเสม็ดสารคดีจนมีชื่อเสียงพวกผมภูมิปัญญาแล้วยังเป็นโอท็อป ด้านบริการอันดับหนึ่งของอำเภอหนองเรือ นำ นายอำเภอหนองเรือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และอีกหลาย ๆ คนกะมาเบิ่ง”

การที่มีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้น ในชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านที่คืออยากจะทำให้ชุมชนเป็นที่พึงพอใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ผ่านไปมา ผู้ใหญ่บ้านเล่าให้ฟังว่า “ผมในฐานะผู้นำหมู่บ้านอยากดีให้ชาวบ้านมีงานทำขอให้ไปเสียดงานหม่องอื่น อยากดีพาชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้านให้สวยงาม อยากให้ทางรัฐบาลมาสนับสนุนงบประมาณปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ แล้วพวกผมคงมีส่วนร่วมทำให้การบริหารจัดการแต่ละยังขาดความรู้ทางด้านนี้ แล้วอยากให้ส่งเสริมอาชีพกลุ่มแม่บ้านให้มีอาชีพผลิตสินค้ามาขายให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้มีรายได้เสริมกับครอบครัวอีกทางหนึ่ง หากเป็นไปได้กะบ่ออยากให้คนหนุ่มสาวไปเสียดงานในกรุงเทพฯ ให้ทำมาหากินกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้”

จากการศึกษาแนวคิดของชุมชนพบว่าชุมชนมีความรักหวงแหนทรัพยากรบริเวณแห่งนี้มาก มีแนวคิดที่อยากเห็นความสำเร็จของแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการมาก ๆ ซึ่งทำให้ชาวบ้านสามารถมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยที่ชุมชนบ้านเหลือมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการดูแลความเรียบร้อยทุกอย่างภายในหมู่บ้าน

4.3.2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย (research phase)

4.3.2.1 การศึกษาวิเคราะห์ปัญหาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในขั้นนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม โดยร่วมศึกษาปัญหาที่ชุมชนประสบอยู่ ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางโครงการร่วมปฏิบัติการ ร่วมติดตามผล ร่วมบำรุงรักษาและร่วมบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองเกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านมีการดำเนินการและพัฒนาแบบมีข้อจำกัดมากมาย จนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในระดับหนึ่งต่อมาได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากรัฐบาลโดยจัดสรรงบประมาณผ่านทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น(องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น) ตามกฎหมายกระจายอำนาจ โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการเสนอโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวผ่านไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้ไม่สามารถดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ให้แล้วเสร็จภายในปีงบประมาณเดียวได้ ส่วนที่ได้ดำเนินการคราวนี้เป็นเพียงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางอย่างเท่านั้น ถ้าจะให้โครงการเสร็จสมบูรณ์จะต้องใช้งบประมาณเพิ่มอีก 2 เท่า(ประมาณ 12 ล้านบาท) แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในการลงทุนและให้เกิดประโยชน์เป็นรูปธรรม ในการบริหารบ้านเมืองที่คืนันได้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองก็เช่นกันต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้รับจัดสรรงบประมาณจำนวนหนึ่งจากรัฐบาลในการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง โดยทำการถมดินบริเวณพื้นที่ 5 ไร่ ก่อสร้างถนนลาดยางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในพร้อมทางเท้าและลานจอดรถ ก่อสร้างศาลาพักผ่อนจำนวน 2 หลัง ก่อสร้างห้องส้วม และปลูกต้นไม้จำนวนหนึ่ง เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จโดยทั่วไปจะส่งมอบงานบำรุงรักษาให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นต่อไปเพราะไม่มีบุคลากรที่ไปเฝ้าดูแลอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้มีระยะทางห่างจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด 45 กิโลเมตร ในขณะที่ทำการศึกษาวิจัยอยู่นี้ก็กำลังทำการก่อสร้างปรับปรุงภูมิทัศน์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR)โดยมีนักวิจัย นักพัฒนา และชุมชนร่วมกันปฏิบัติการวิจัย โดยกลุ่มอนุรักษ์แพรงบ้านฟ้าเหลืองซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนมีสมาชิกกลุ่ม 22 รายเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาที่ชุมชนประสบในปัจจุบัน ในช่วงระหว่างที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นทำการปรับปรุงภูมิทัศน์อยู่นั้น ชุมชนได้แต่คอยดูว่าผลการปรับปรุงจะเป็นอย่างไร ชุมชนจะมีส่วนร่วมหรือไม่หรือมากน้อยขนาดไหน จากการสัมภาษณ์นายสุริยันต์ ทานเทิง ผู้ใหญ่บ้านเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการ โดยได้แสดงข้อคิดเห็นเป็นภาษาอีสานว่า"ได้ยินว่าโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์แล้วเสร็จองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ ธิเป็นผู้มาดำเนินการบริหารเองแต่ันบ่อ พวกผมคุยกับชาวบ้านแล้วว่า ถ้าหากชาวบ้านบ่อมีส่วนร่วม พวกผมบ่อยอม" ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการของชุมชนอยากจะมีส่วนร่วมในการบริหาร

จัดการแหล่งท่องเที่ยว มีความรักและหวงแหนในทรัพยากรของชุมชน แต่ยังคงขาดความรู้ในเรื่อง การบริหารจัดการ ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คังคำกล่าวของคณะกรรมการที่ให้ความเห็น เป็นภาษาอีสานว่า “พวกผมมีความสามัคคีกันดีคิดว่าสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวได้ และคิดว่าสิ่งแวดล้อมได้ดี นำ แต่ขาดความรู้เกี่ยวกับเรื่องการบริหาร หากได้รับการฝึกอบรมดูงานแล้วคิดว่าสามารถทำได้”

4.3.2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์และวิเคราะห์ปัญหาชุมชน

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์และวิเคราะห์ปัญหา โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ สาเหตุ ที่มาของปัญหาและแนวทางแก้ไข สรุปได้ดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สถานการณ์และวิเคราะห์ ปัญหาชุมชน เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม โดยการประชุม อภิปราย ศึกษาความเป็นไปได้ของสภาพ ชุมชน และทางกายภาพของพื้นที่ นักวิจัยและนักพัฒนาเป็นคนให้ข้อคิด แนะนำในการพัฒนา เกี่ยวกับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในปัจจุบันในบริเวณ สถานที่แหล่งท่องเที่ยวยังคงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่างเช่น น้ำประปา ไฟฟ้า อาคาร ต่างๆ การตกแต่งบริเวณให้สวยงาม ลักษณะของแพให้บริการนักท่องเที่ยวยังไม่ได้มาตรฐาน ความปลอดภัยและยังไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย สภาพแวดล้อมในชุมชนซึ่งเป็นด่านแรกที่ นักท่องเที่ยวจะต้องพบเห็นยังไม่ดีเท่าที่ควรเช่นความสะอาดสวยงามของหมู่บ้าน

ด้านบุคลากร การท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชนจะก่อให้เกิด ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งชุมชนจะต้องเตรียมรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น จะต้องรู้ทันกับปัญหาและเตรียมความพร้อม นักวิจัยและนักพัฒนาได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับ องค์ประกอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวทำให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้คือ ขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการแหล่ง ท่องเที่ยว การบริหารจัดการกลุ่ม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทำบัญชี วิชาการสร้างเครือข่าย และแพยังไม่ถูกกฎหมาย

4.3.2.3 การหาแนวทางแก้ไขปัญหา

จากการวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและในชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วมในการ วิเคราะห์หาแนวทางแก้ปัญหา ทำให้มองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงต้องมีการวางแผน เตรียมการป้องกัน แก้ไข และสร้างความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต ด้าน สภาพแวดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากในการแก้ปัญหาจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคน ในชุมชนช่วยกันคิด วางแผน ปฏิบัติ และติดตามผล สำหรับปัญหาที่เกิดจากการกระทำของบุคคล ใดก็ให้บุคคลนั้นแก้ไขเช่นการสร้างแพไม่ได้มาตรฐานหรือยังไม่ได้รับอนุญาตตามระเบียบกฎหมาย ผู้ประกอบการแพท่องเที่ยวจะต้องแก้ไขอย่างไรเพราะมีเจ้าหน้าที่จากกรมเจ้าท่ามาแนะนำแล้ว แต่ต้องให้เวลากับผู้ประกอบการเพราะต้องใช้เวลาในการปรับปรุงแพใหม่เป็นมูลค่าสูง ในเบื้องต้น ผู้ประกอบการได้จัดหาเรือชูชีพประจำแพไว้ โดยชุมชนช่วยกันติดตามตรวจสอบ สำหรับการ แก้ปัญหาด้านบุคลากร คนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีแผน

ในการฝึกอบรมดูงานเพื่อสร้างทักษะและหาประสบการณ์ ส่วนประชาชนในชุมชนจะต้องให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของที่ดี ด้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยความยิ้มแย้มเสมือนญาติ มีการดูแลรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน โดยให้ความรู้ทางเสียงตามสายภายในหมู่บ้านเป็น ดัน และจะเป็นการสร้างเสน่ห์แก่แหล่งท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

4.3.2.4 การมีส่วนร่วมในกำหนดแผนงาน โครงการและการจัดการ กิจกรรมในช่วงนี้จะ เป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการ และกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ เพื่อความ มั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือกเป็น โครงการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2546 ณ ศาลาประชาคมหมู่บ้านฟ้าเหลี่ยม เวลา 10.00 น. มีการจัดประชุมให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อศึกษาปัญหา กำหนดนโยบายและวาง โครงการใน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลี่ยมให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน โดยวิธีการอภิปราย การอภิปราย (discussion) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวบ้านเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยน ระดับบุคคลและระดับกลุ่ม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนครั้งนี้ได้สืบประวัติความเป็นมาของ หมู่บ้านฟ้าเหลี่ยม โดยผู้สูงอายุหลายคนมาเรียบเรียงความเป็นมาจากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษใน อดีต ดังปรากฏในประวัติของหมู่บ้านและได้วิเคราะห์กำหนดนโยบายวางโครงการพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยว โดยกำหนดกรอบเป็นการพัฒนาด้านสภาพสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านสิ่งปลูกสร้าง อาคาร การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านบุคลากร และการ จัดเก็บรายได้ ต่อมาในวันที่ 26 สิงหาคม 2546 หลังจากที่ชุมชนได้วิเคราะห์สภาพปัญหาและ ความเป็นไปได้ของโครงการแล้ว ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้รับฟังคำชี้แนะเพิ่มเติม ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ นักปฏิบัติที่เชี่ยวชาญ เฉพาะด้าน โดยนำโครงการหรือแผนพัฒนาที่ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์เข้าเสนอต่อที่ประชุม เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้ โดยมีวิธีการอภิปรายร่วมกันในที่ประชุม ซึ่งชาวบ้านเป็นแกนนำในการ เสนอโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาเพื่อให้เกิดแนวคิดที่หลากหลาย และครอบคลุมทุก ประเด็นที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามีส่วนร่วม ดังนี้

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ
3. อำเภอหนองเรือ
4. สำนักงานการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 จังหวัดขอนแก่น
5. ออมัยตำบลหนองเรือ
6. กลุ่มชาวบ้านฟ้าเหลี่ยม ม.6
7. ประมงจังหวัดขอนแก่น
8. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเขื่อนอุบลรัตน์
9. ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว

10. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 10 จังหวัดขอนแก่น
11. ค่ายวชิราวุธอำเภอหนองเรือ
12. โรงเรียนบ้านฟ้าเหลือง
13. ประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น
14. สำนักงานจังหวัดขอนแก่น
15. สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเขต อำเภอหนองเรือ

การประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2546 ณ วัดสระโสภาวาส บ้านฟ้าเหลือง ม.6 มีผู้เข้าร่วมประชุม 60 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแผนพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ที่ยั่งยืนและเพื่อหาวิธีบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องของวิธีการดำเนินการ เป็นการรับฟังความคิดเห็น โครงการและแผนงานที่ชาวบ้านได้วิเคราะห์ปัญหาเบื้องต้นเสนอแผนให้ที่ประชุม วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในเชิงวิชาการและระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมต่อไป

ผลการวิเคราะห์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมปรากฏดังนี้

การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน ความสะอาด ความเป็นระเบียบสวยงาม สิ่งอำนวยความสะดวกทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทำให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ สะดวกปลอดภัย ได้พบเห็นแต่สิ่งสวยงาม ได้สัมผัสกับอากาศที่บริสุทธิ์ ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมให้ข้อคิดเห็นเป็นภาษาอีสานว่า "ผมคิดว่าอำนาจกำหนดให้วัว-ควายเข้าไปอีกทางหนึ่งเพื่อไม่ให้มันขึ้นไถ่ถนนหนทางนำอิฐินะ" สำหรับ นายสุนทร แดงชัยภูมิ ผู้แทนกรไฟฟ้าฝ่ายผลิตเขื่อนอุบลรัตน์ได้แสดงความเป็นห่วงว่า "ขอให้ชุมชนดูเรื่องมลภาวะที่จะมีผลกระทบต่อน้ำที่จะไหลลงเขื่อนอุบลรัตน์" นางสาวอัญมณี ชำกรม ปลัดอำเภอหนองเรือได้แสดงความคิดเห็นว่า "ดิฉันขอฝากในเรื่องการจัดการเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สำหรับเรื่องการเก็บขยะให้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือเข้ามาดำเนินการ" ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ชุมชนได้เสนอให้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ให้มีความน่าอยู่เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว โดยการรักษาความสะอาดตามถนนภายในหมู่บ้าน ตกแต่งแนวรั้วให้สวยงามโดยให้ชาวบ้านรับผิดชอบดูแลหน้าบ้านของตนเอง หรือปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณหน้าบ้าน กำหนดเส้นทางเฉพาะสัตว์เลื้อยขนาดใหญ่ (เช่น วัว ควาย เป็นต้น) ไม่ให้ผ่านเส้นทางทางท่องเที่ยวเพราะสัตว์เลื้อยขนาดใหญ่ถ่ายมูลลงไปทำให้สภาพแวดล้อมไม่สวยงามส่งกลิ่นเหม็น ตกแต่งบริเวณริมคลอง โดยการทำแนวป้องกันกักตักเขาดำน้ำเงินและปลูกต้นไม้จัดสวนหย่อมให้สวยงาม

การพัฒนาด้านสิ่งปลูกสร้างอาคาร เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองยังคงอยู่ ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ เป็นการเสริมความสามารถในการเพิ่มรายได้แก่สถานที่ท่องเที่ยว ทำให้ทัศนียภาพแหล่งท่องเที่ยวมีความสวยงาม มีองค์ประกอบที่ให้ความสะดวกสบายอย่างเหมาะสมกับสถานที่ โดยชุมชนมีส่วนร่วมประชุม ได้เสนอความคิดเห็นควรมีการติดตั้งระบบไฟฟ้า ขยายเขตประปาเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ เพื่อบริการนักท่องเที่ยว ในการจัดการประชุมสัมมนา จัดงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยให้มีการเก็บค่าเช่าเป็นรายได้ในการบริหารจัดการ ก่อสร้างซุ้ม หรือศาลาพักผ่อน ก่อสร้างอาคารให้พ่อค้าเช่าเพื่อรับซื้อปลาจากชาวประมง ก่อสร้างป้ายแนะนำต่าง ๆ ก่อสร้างปฏิมากรรม นายอำเภอ ศึกษากิจ ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างรูปปั้นว่า "แต่ก่อนบริเวณแถบนี้มีปลากำหนดใหญ่จำนวนมากแต่ในปัจจุบันนี้ลดเหลือน้อยมากและหายาก จึงควรจัดให้มีการปั้นรูปปลากำหนดขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์ต่อไปและ รูปปั้นชาวประมงเพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านแถบนี้ได้ยึดอาชีพการประมงซึ่งสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวมาเป็นเวลาช้านาน" ส่วนนางฉนิษฐา อ่วมพิทยา ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "สำหรับการสร้างปฏิมากรรมขอให้คิดดีๆ ลองมองหาวะไรที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเช่น สันติธรรมชาติ เอกฉัตรณ์ ผ้าพื้นเมืองเป็นต้นเพื่อนำมาเป็นจุดขายของแหล่งท่องเที่ยว"

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บริเวณแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองมีทรัพยากรธรรมชาติโดยรอบหลายแห่งที่สามารถนำมาฟื้นฟูเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่แหล่งท่องเที่ยว ให้เกิดความหลากหลาย สร้างความคุ้มค่าในการท่องเที่ยว และสร้างความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว เป็นจุดขายเพิ่มจากที่มีอยู่เดิม ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่นี้ยังไม่ได้รับการพัฒนา ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยว นายคง ละพรหมา ราษฎรบ้านฟ้าเหลือง ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องนี้เป็นภาษาอีสานว่า "บ้านเฮาอะมีภูคฟ้าเหลืองที่เป็นป่ามีนกอพยพมาตามฤดู แอ้วกะมีความเป็นมาคือแต่ก่อนเป็นคอนปู่-ตา เป็นค่านานของซื้อหมู่บ้านฟ้าเหลือง มีภูคค้าอยู่ฟากท่าเรือ นำดีพัฒนาขึ้นมาให้สวยงาม กับหนองไผ่เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ที่เฮาอนุรักษ์ปลาไว้ เอ็ดทางให้เชื่อมโยงหากันได้ ดีเอ็ดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นได้ โดยให้มีการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ เพื่อให้การท่องเที่ยวให้สอดคล้องเชื่อมโยงกัน ให้เกิดความหลากหลายและเกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยให้มีการพัฒนาบริเวณภูคฟ้าเหลืองที่อยู่ติดกับแหล่งท่องเที่ยว ให้สามารถเก็บกักน้ำได้ในฤดูแล้ง เพื่อให้เป็นที่พักผ่อนสามารถเล่นน้ำได้ ทำแนวป้องกันการบุกรุกป่าภูคฟ้าเหลือง เพื่อให้เป็นแหล่งอาศัยของนกที่อพยพ และสร้างเส้นทางให้เชื่อมโยงระหว่างภูคฟ้าเหลือง ท่าเรือ และหนองไผ่ กำหนดเขตอนุรักษ์ปลาให้ชัดเจนและให้มีมาตรการในการป้องกันอย่างเข้มงวด และกำหนดเขตอนุรักษ์นกโดยจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ห้าม

ทำดาบ” ชุมชนจึงมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าควรรีฟฟู กุคฟ้าเหลื่อม กุคกล้า และหนองไผ่ ซึ่งเป็นที่สาธารณะให้เป็นที่พักผ่อนท่องเที่ยว โดยสร้างเส้นทางให้สามารถเชื่อมโยงกัน

การพัฒนาด้านบุคลากร แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลื่อมซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น โครงการ และจะต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและยังสามารถตอบสนองนักท่องเที่ยวด้วยความพึงพอใจ ดังนั้นบุคลากรหรือกลุ่มของชุมชนที่มารับผิดชอบจำเป็นต้องมีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ชาวบ้านในชุมชนยังไม่มีความรู้ทักษะในเรื่องดังกล่าว คำพูดของนายไพบุณย์ มณีเชียร เป็นภาษาอีสานว่า”พวกผมอยากดิฉันเข้าไปบริหารแหล่งท่องเที่ยวเองเพราะที่ผ่านมามีคนจะมาดูแต่เอื้อมแค่เอื้อมแบบปะสาวชาวบ้าน บ่มีความรู้ทางวิชาการหากได้รับการฝึกอบรมงานคิดว่าเอื้อมได้จับ”จึงได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาบุคลากร โดยให้มีการฝึกอบรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพัฒนาอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ทำให้สามารถผลิตสินค้าจากวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น เพื่อนำไปจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว เช่น สินค้าผลิตภัณฑ์จากปลาหรือของที่ระลึก เป็นต้น

แผนการจัดเก็บรายได้และบริหารจัดการผลประโยชน์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลื่อม เมื่อมีการพัฒนาในระดับหนึ่งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ชุมชนก็จะมีรายได้ในขณะเดียวกันก็ จะทำให้เกิดรายจ่ายเกี่ยวกับการดูแลรักษาความสะอาด ความสงบเรียบร้อยและอื่น ๆ อีกมากมาย แล้วรายจ่ายจะนำมาจากไหนโดยไม่ต้องใช้งบประมาณของทางราชการ เมื่อมีรายได้เกิดขึ้นใครได้ผลประโยชน์บ้าง แล้วจะจัดสรรอย่างไร ชุมชนได้มีส่วนร่วมประชุม ได้ช่วยกันคิดแลกเปลี่ยน มีการอภิปรายแล้ว

จากการอภิปรายของผู้ใหญ่บ้านเป็นภาษาอีสานว่า”ตั้งแต่เดิมเป็นแหล่งท่องเที่ยวก่อนอบจ.ดิฉันมาพัฒนาพวกผมเก็บค่าเช่าที่บริเวณโดยรอบชื้อกให้พ่อค้าคนชำได้ปีละ 3,000 บาท แล้วก็นำเงินไปพัฒนาหมู่บ้านซ่อมถนนหรือวางท่อระบายน้ำ หากงบประมาณจากทางราชการกะบ่ทันการ เงินที่ได้พวกผมกะบ่เอาไปใส กะฉีนาไปใช้สาธารณประโยชน์” ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์แหล่งรายได้จากการท่องเที่ยวแห่งนี้โดยจัดเก็บเป็นค่าธรรมเนียมจากผู้ที่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงสรุปว่า ให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมการล่องแพ จัดระเบียบการจอดแพ จัดแบ่งพื้นที่ดินให้เช่า เก็บค่าธรรมเนียมจากพ่อค้ารับซื้อปลา และกำหนดอัตราแบ่งผลประโยชน์ให้แก่ผู้เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ โดยมอบหมายให้คณะกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ดำเนินการ

จากการประชุมครั้งนี้ทำให้เกิดแผนพัฒนาต่าง ๆ โดยที่ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมช่วยกันคิด วิเคราะห์สภาพปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนศักยภาพที่มีอยู่ โดยกำหนดเป็นแผนงานและผู้รับผิดชอบดังนี้ (ตารางที่ 5)

**ตารางที่ 5 แผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหนือ หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น**

แผนงาน / โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
1. แผนพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม	
1.1 ปรับปรุงดูแลความสะอาดตกแต่งแนวรั้วปลูก ไม้ดอกไม้ประดับภายในหมู่บ้าน	คณะกรรมการหมู่บ้านและชาวบ้าน
1.2 ขยายเขตน้ำประปาสู่แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานหน่วยงาน อบจ.ขอนแก่น
1.3 ขยายเขตไฟฟ้า สู่แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานหน่วยงาน อบจ.ขอนแก่น
1.4 กำหนดเส้นทาง วิว - ทัศนียภาพ	คณะกรรมการหมู่บ้าน
1.5 ตกแต่งบริเวณริมคลองทำแพ	กลุ่มอนุรักษ์ ประสาน อบจ.ขอนแก่น
1.6 จัดสวนหย่อมบริเวณแหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์ ประสาน อบจ.ขอนแก่น
2. แผนพัฒนาเชิงปลูกสร้างอาคาร	
2.1 ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์	กลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ขอรับ สนับสนุนจากหน่วยงานอื่น
2.2 ก่อสร้างซุ้มประตูทางเข้าและป้ายแนะนำ	
2.3 ก่อสร้างศาลาพักผ่อน	
2.4 ก่อสร้างร้านรับซื้อปลาจากชาวประมง	
2.5 ก่อสร้างปฏิมากรรม(รูปปั้นชาวประมง, ปลาท่า)	
2.6 ก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง	
3. แผนอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม	
3.1 อนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อม	คณะกรรมการหมู่บ้าน
3.2 กำหนดเขต อนุรักษ์ปลา	
3.3 กำหนดเขต อนุรักษ์นก	
4. แผนพัฒนาบุคลากร	
4.1 จัดฝึกอบรมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานหน่วยงานอื่น ฯ
4.2 จัดฝึกอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม	
4.3 จัดฝึกอบรมฝึกฝนอาชีพกลุ่มแม่บ้าน	

ตารางที่ 5 แผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหนือ หมู่ 6 ตำบลหนองเรือ
อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น (ต่อ)

แผนงาน / โครงการ	ผู้รับผิดชอบ
5. แผนการจัดเก็บรายได้และบริหารจัดการ กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง ผลประโยชน์	
5.1 กำหนดค่าธรรมเนียมท้องถิ่น	
5.2 กำหนดค่าธรรมเนียม พอค้ำรับซื้อปลา	
5.3 กำหนดค่าเช่าที่ดิน	
5.4 กำหนดค่าธรรมเนียมอื่น ๆ	

4.3.2.5 การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (project appraisal and identification) เมื่อมีการวิเคราะห์ปัญหาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชน การหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาในความเป็นจริงจะมีหลายแนวทาง ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนาได้พิจารณาร่วมกันหาวิธีแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่เป็นไปได้ โดยชาวบ้านมีบทบาทเป็นตัวหลักในการเลือกกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาและกำหนด โครงการหรือกิจกรรมพัฒนาที่จะทำ ส่วนนักวิจัยและนักพัฒนาซึ่งเป็นคนเดียวกันนั้น ได้วิเคราะห์ตามหลักวิชาการและระเบียบของทางราชการ โดยเฉพาะการจัดทำโครงการซึ่งต้องสำรวจออกแบบและประมาณราคาเพื่อจะขอรับสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ โดยได้นำแผนพัฒนาที่ชาวบ้านได้ช่วยกันวิเคราะห์ประเมินความต้องการของชุมชนเบื้องต้นมาดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ในแต่ละ โครงการหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งผลของการทำ PAR ได้เกิด โครงการพัฒนาต่างที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวดังนี้

โครงการปรับปรุงดูแลความสะอาดคอกแพ่ง ปูถุไม้คอกไม้ประดับตามแนวรั้วภายในหมู่บ้านสามารถดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ โดยมีการกระตุ้นให้ชาวบ้านมองเห็นภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ซึ่งสภาพแวดล้อมทั่วไปมีความสะอาดสวยงามเป็นส่วนหนึ่งที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยว และจะสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และเป็นการแสดงถึงความพร้อมของชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างอบอุ่นประทับใจ โดยการประกาศกระตุ้นประชาสัมพันธ์ในเสียงตามสายที่มีอยู่ในหมู่บ้านให้เกิดการปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ตลอดจนการไล่ค้อนวัว-ควาย ออกจากคอกไปเลี้ยงนอกหมู่บ้าน ให้เดินในเส้นทางที่กำหนด หรือขอบทาง เพื่อไม่ให้วัว-ควายถ่ายมูลลงบนถนนเส้นทางการเดินทางของนักท่องเที่ยว ขอรับการสนับสนุนโครงการจากศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนอำเภอหนองเรือ

โครงการขยายเขตประปาในหมู่บ้านฟ้าเหนือ หมู่ 6 มีระบบประปาผิวดินอยู่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยว 500 เมตร นักวิจัยและนักพัฒนาได้สำรวจและวิเคราะห์ความเป็นไปได้ทางด้านช่างแล้ว สามารถดำเนินการได้ ปริมาณน้ำและกำลังส่งไปใช้ในแหล่งท่องเที่ยว เพียงพอและสามารถทำได้

โดยทำการขยายท่อเมนจากดั่งสูงของประปาหมู่บ้านแล้วติดตั้งมาตรวัดน้ำไปยังจุดต่างๆ ใช้งบประมาณ 189,000 บาท

โครงการขยายเขตไฟฟ้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เป็นโครงการที่จำเป็นอันดับต้น ๆ ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานในการพัฒนาพื้นที่แห่งนี้ เพื่อใช้ในการประกอบกิจการร้านอาหาร อาคารเอนกประสงค์ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งมีความที่จะใช้พลังงานไฟฟ้า ระบบไฟฟ้าแรงสูงที่อยู่ภายในหมู่บ้านนั้นห่างจากแหล่งท่องเที่ยว 900 เมตร ซึ่งสามารถติดตั้งหม้อแปลงย่อย แล้วปักเสาพาดสายเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ทำการติดตั้งมิเตอร์ย่อยในการใช้แต่ละอาคาร ระบบขยายเขตไฟฟ้าจะต้องให้หน่วยงาน อบจ.ขอนแก่น ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และเป็นผู้ประสานงานกับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขตอำเภอหนองเรือ ดำเนินการออกแบบประมาณราคา เป็นเงิน 500,000 บาท

โครงการตกแต่งบริเวณริมคลองท่าแพ และจัดสวนหย่อมภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว เป็นแนวคิดของชาวบ้านเพื่อให้ภูมิทัศน์บริเวณท่องเที่ยวสวยงาม ตามหลักทางด้านช่างวิเคราะห์แล้วสามารถดำเนินการได้โดยก่อสร้างเป็นหินเรียงขนาแนวหรือหินทิ้งริมฝั่งลำน้ำเงินเพื่อป้องกันการกัดเซาะของคลื่นและเป็นทางลงแพได้อย่างปลอดภัย ใช้งบประมาณ 500,000 บาท

โครงการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ เป็นแนวคิดเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวแบบการประชุม สัมมนาและเป็นการสร้างรายได้จากการเช่าสถานที่ การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มและการบริการอื่น ๆ โดยก่อสร้างอาคารให้สามารถบรรจุคนประมาณ 200 คน มีเวทีจัดงานรื่นเริงได้ สถานที่ดำเนินการมีความเหมาะสมเป็นไปได้ อาคารดังกล่าวสามารถสร้างรายได้โดยการให้เช่าดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชุมสัมมนา ใช้งบประมาณ 500,000 บาท

โครงการก่อสร้างซุ้มประตูทางเข้าและป้ายแนะนำ เป็นแนวคิดที่สื่อให้ได้รับความรู้สึกในการต้อนรับนักท่องเที่ยวและเป็นการประชาสัมพันธ์ ส่วนรูปแบบของซุ้มประตูเป็นการสะท้อนถึงเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องและกลมกลืน เป็นบรรยากาศของการท่องเที่ยวพักผ่อน จากแนวคิดข้างต้น จึงได้รูปแบบของซุ้มประตูเป็นรูป ขาสะอึกขยอ 4 ขา โดยใช้วัสดุก่อสร้างเป็นโครงเหล็กดัดให้เกิดความแข็งแรง พร้อมป้ายยินดีต้อนรับแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง สะอึกขยอเป็นเครื่องมือจับปลาถ้าหากลองแพไปตามลำน้ำเงินจะพบเห็นแพสดึงจำนวนมาก ใช้งบประมาณ 143,000 บาท

โครงการก่อสร้างศาลาพักผ่อน เนื่องจากสภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบ ยังไม่มีต้นไม้ที่เป็นร่มใหญ่ และโดยธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อเดินทางไกล ๆ หรือพักผ่อนเพื่อดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจจะนั่งหรือนอนพักผ่อนให้หายเหนื่อย ศาลาพักผ่อนจึงควรมีเพื่อตอบสนอง ความต้องการดังกล่าว โดยกำหนดรูปแบบด้านสถาปัตยกรรมเป็นแบบพื้นเมืองอีสาน ส่วนขนาด จำนวนสถานที่ตั้งนั้น ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ใช้งบประมาณ หลักระ 40,000 - 120,000 บาท

โครงการก่อสร้างร้านรับซื้อปลา มีพ่อค้ามารับซื้อปลาจากชาวบ้านทำการประมงทุกวัน จึงเกิดแนวคิดให้มีการก่อสร้างร้านให้พ่อค้าเช่าเพื่อรับซื้อปลาให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เมื่อออกแบบประมาณราคาแล้ววิเคราะห์ผลตอบแทนปรากฏว่าไม่คุ้มกับการลงทุนจึงควรชะลอโครงการนี้ไว้ก่อน

โครงการก่อสร้างรูปปั้นปฏิมากรรม เป็นแนวคิดที่สื่อให้นักท่องเที่ยวเห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เป็นจุดเด่นในแถบนี้คือ อาชีพการประมงเพราะอยู่ติดลำน้ำ เป็นวิถีชีวิตที่เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่ทำการประมงเลี้ยงชีพมาเป็นเวลาช้านาน โดยกำหนดให้เป็นรูปชาวบ้านหรือคนถือเครื่องมือจับปลาหรือกำลังจับปลา และรูปปั้นปลา(ปลากำ) เพื่อสะท้อนภาพให้เห็นว่าแต่ก่อนมีปลากำขนาดใหญ่อาศัยอยู่บริเวณแห่งนี้จำนวนมากแต่ปัจจุบันค่อนข้างหายาก และอาจจะสูญพันธุ์ได้จึงจัดให้มีรูปปั้นปลากำเพื่อกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ต่อไป นางนิศยา อ่วมพิทยา ผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 3 จังหวัดขอนแก่น ได้ให้ข้อสังเกตว่า “แหล่งท่องเที่ยวที่ดีจะต้องมีการจัดการที่ดี การรักษาความสะอาดของสถานที่และอาคาร หาดอะไรที่เป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ดินคำ ธรรมชาติ เอกอัครกษณ์ คำพื้นเมือง เป็นต้น การสร้างปฏิมากรรมนั้นขอให้พิจารณาดีๆ ชุมชนได้พิจารณาแล้วโครงการนี้ควรดำเนินการหลังจากสภาพทั่วไปเรียบร้อยจึงจะเหมาะสม

โครงการก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง โดยทั่วไปการท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวใช้จ่ายซื้อของ โดยเฉพาะสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำแหล่งท่องเที่ยว เช่น อาหาร ของที่ระลึก จากการแสดงความคิดเห็นของนายปิยะ การสาทร “ขอให้มีการส่งเสริมกลุ่มแม่บ้านผลิตภัณฑ์จากปลาเป็นสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เพื่อจำหน่ายในแหล่งท่องเที่ยว” แหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีการดังกล่าว จากการวิเคราะห์ของชาวบ้าน เมื่อมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากควรมีอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง โดยให้ชาวบ้านนำสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นไปจำหน่ายที่ร้านแห่งนี้เพื่อสร้างรายได้แก่ชาวบ้าน ใช้งบประมาณ 158,000 บาท

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูกุศฟ้าเหลือง กุศฟ้าเหลืองเป็นที่ตั้งศาลปู่ดาก่อนที่จะย้ายมาอยู่ ณ ที่ปัจจุบัน ที่เป็นมาของชื่อหมู่บ้านซึ่งเป็นตำนานที่เล่าขานของคนรุ่นเก่าและยังสามารถนำมาฟื้นฟูอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังของชุมชนได้เรียนรู้ อีกทั้งบริเวณดังกล่าวมีนกที่อพยพตามฤดูกาลมาอยู่อาศัย จึงควรแก่การที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพให้เป็นที่ท่องเที่ยวและเชื่อมโยงกับท่าแพ โดยคิดตั้งป้ายแนะนำประวัติความเป็นมาและกำหนดเป็นเขตอนุรักษ์นกชนิดต่าง ๆ และสัตว์อื่น ๆ

ป้ายประชาสัมพันธ์ฟื้นฟูกุศฟ้าเหลือง

แต่ก่อนเป็นที่ตั้ง ศาลปู่ดา มีลักษณะเป็นป่าที่ชาวบ้านแถบนี้ให้ความนับถือและเกรงกลัวมาก ไม่มีใครกล้าบุกรุก แม้กระทั่งน้ำก็ไม่กล้าเหยียบจะกินน้ำก็ใช้ใบไม้ดักกิน ครั้งหนึ่งมีพ่อค้าเดินทางโดยเกวียนบรรทุกสินค้าผ่านมาแวะพักแล้วนำวัวมากินน้ำแห่งนี้ พบปลาจำนวนมากจึงได้วิดน้ำจับปลา เกิดอาเพศคนจับปลาเห็นเหตุการณ์แปลกประหลาดมีฟ้าแลบฟ้าผ่ามากแล้วมากจึงหนี

ดาบ แต่ชาวบ้านพบเป็นว่ายบ (กลานอกแนบพื้น) จึงได้พามาขอชะมาต่อศาลปู่ดา (ทำพิธีขอโทษ) สภาพร่างกายที่เป็นแผลดลอกและจิตที่เสียขวัญก็หาย จึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านฟ้าหล่อม” เมื่อปี พ.ศ.2504 การก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์แล้วเสร็จทำให้น้ำท่วมศาลปู่ดา จึงได้ทำพิธีเสี่ยงทายย้ายไปตั้ง ณ ที่ปัจจุบัน คือด้านทิศเหนือของวัดสระ โองาवास บ้านฟ้าหล่อม ม.6 (ที่มา: จากคำบอกเล่าของ นายจำเลือน ลาดภูเขียว และชาวบ้านฟ้าหล่อม)

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูกุศดำ กุศดำเป็นพื้นที่ในเขตน้ำท่วมอยู่ตรงกันข้ามกับท่าแพ มีพื้นที่ 300 ไร่ ในฤดูแล้งสามารถนั่งเรือข้ามไปชมธรรมชาติซึ่งเป็นป่าทมน้ำ (ป่าชายเลน) เป็นแหล่งอาหารสัตว์น้ำวัยอ่อนในฤดูน้ำหลาก โดยกำหนดให้เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติป่าชายเลน หรือปรับให้เป็นเส้นทางของจักรยานเสือภูเขาก็ได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเดินทางเข้าไปพื้นที่แห่งนี้ จึงไม่ควรจะทำการพัฒนาในช่วงเวลาอันใกล้นี้ ควรนำเข้าแผนพัฒนาขั้นสุดท้ายของโครงการ

โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูหนองไผ่ หนองไผ่เป็นแหล่งน้ำขนาด 70 ไร่ ปัจจุบันใช้เป็นแหล่งน้ำดิบผลิตประปาหมู่บ้าน และเป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์น้ำแต่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว ชาวบ้านมีแนวคิดในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ตกปลา โดยทำเส้นทางเชื่อมระหว่างท่าแพ กับหนองไผ่ ควรนำเข้าแผนระยะ 3 ปี

โครงการอนุรักษ์สัตว์น้ำบริเวณท่าแพ ในปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้มีการกำหนดบริเวณเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ แต่ไม่มีเครื่องหมายหรือป้ายประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน จึงควรที่จะปรับปรุงฟื้นฟู โดยกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนมีป้ายหรือเสาแสดงหลักเขตที่เห็นได้ชัดเจน และมีป้ายห้ามจับปลา และกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืน หรืออาจจะขยายเขตอนุรักษ์ให้มีพื้นที่เพิ่มออกไปอีก

โครงการฝึกอบรมชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งจะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ชนบทธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว เพื่อป้องกันผลกระทบดังกล่าวและเป็นความต้องการของชุมชนที่อยากมีความรู้ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว จึงสมควรจัดการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนตลอดจนการศึกษาดูงานและฝึกอบรมกลุ่มแม่บ้านให้ผลิตสินค้าจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวโดยขอรับการสนับสนุนจาก อบจ.ขอนแก่น นักพัฒนาได้ทำการวิเคราะห์และประมาณการค่าใช้จ่าย ต้องใช้งบประมาณ 50,000 บาท

4.3.2.6 การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา (implementation phase) เป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งซึ่งผู้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชนจะต้องนำแผนไปปฏิบัติให้ชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยให้รู้ว่าทำอะไรที่ไหน ใครทำ ทำเมื่อไร และทำอย่างไร หลังจากได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการกำหนดแผนโครงการและการจัดการ ซึ่งได้ผ่านการแสดงความคิดเห็น จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์อีกครั้งหนึ่ง จึงได้กำหนดเป็นแผนโครงการ เพื่อให้การดำเนินการเป็นรูปธรรม โดยให้ชาวบ้านที่มีความสนใจสมัครเป็นสมาชิก มีหน้าที่ในการ

บริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง จึงมีผู้สนใจสมัครจำนวน 22 ราย เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2547 ณ แหล่งท่องเที่ยวได้มีการประชุมสมาชิก เพื่อจัดระบบบริหารจัดการ โดยตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานฝ่ายต่างๆ และในวันนี้ได้กำหนดชื่อกลุ่มบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวว่า “กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง” เป็นเจ้าภาพในการดำเนินการทุกอย่าง

กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง ได้เสนอแผน โครงการที่ได้กำหนดไว้เพื่อดำเนินการให้เป็นรูปธรรม โดยขอรับสนับสนุนงบประมาณดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

1. ปูลูกต้นไม้ และจัดสวนหย่อมภายในบริเวณ และทางเข้า
2. พัฒนาดนทางเลียยเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้รถบัสเข้าออกได้สะดวก
3. ก่อสร้างฝายกั้นน้ำด้านทิศตะวันตกเพื่อเก็บกักน้ำ
4. ตกแต่งริมฝั่งน้ำบริเวณท่าแพ
5. ขยายเขตไฟฟ้าจากหมู่บ้านเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว
6. ติดตั้งระบบประปาเข้าสู่ แหล่งท่องเที่ยว
7. ก่อสร้างอาคารประกอบ เช่น อาคารรับซื้อปลา ชุมนักผ่อน อาคาร เอนกประสงค์
8. ป้ายแนะนำทางเข้าและป้ายประชาสัมพันธ์ภายในบริเวณ
9. ฝึกอบรมกลุ่มชุมชนบ้านฟ้าเหลือง เพื่อให้มีความรู้ ดังนี้
 - 9.1 การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
 - 9.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 9.3 การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากปลาน้ำจืด

4.3.2.7 การติดตามประเมินผล (motivating phase) เป็นการวัดผลสำเร็จของโครงการ ซึ่งหากโครงการ ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง อาจเป็นข้อข้อพิพจน์ความไม่ประสพผลสำเร็จของโครงการและเป็นการสานต่อโครงการวิจัย และพัฒนา ซึ่งเป็นการแสดงถึงการไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย จุดประสงค์การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้

จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดแผน โครงการและการจัดการ โดยวิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และมีการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมซึ่งโครงการที่กำหนดไว้นั้นจะต้องใช้งบประมาณดำเนินการจำนวนมากและต้องมีการบูรณาการจากหลายหน่วยงานตลอดจนชุมชนดำเนินการช่วยกันจึงจะประสบความสำเร็จ ในการดำเนินการครั้งนี้มีข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะด้านงบประมาณซึ่งต้องใช้เวลาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทุกโครงการ โดยที่ชุมชนไม่สามารถกำหนดด้วยตนเองได้ แต่ทั้งนี้ต้องใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องในการติดตามผลักดัน โครงการต่อไปขณะนี้ผลการดำเนินการตามแผนโครงการที่กำหนดไว้สามารถตรวจสอบและติดตามผล ได้ดังนี้

ตารางที่ 6 ผลการดำเนินการตามแผนโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6

กิจกรรม/โครงการ	ผลการดำเนินการ
1. การพัฒนาถนนภายในหมู่บ้าน	จัดทำโครงการ “บ้านหวาง” เป็นการปลูกต้นไม้กระดาง ขางรถยนต์ภายในหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอหนองเรือ
2. โครงการขยายเขตประปาเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว	ได้รับการสนับสนุนดำเนินการจากอบจ.ขอนแก่น งบประมาณ ปี 2547
3. โครงการก่อสร้างซุ้มประตูและป้ายประชาสัมพันธ์	ได้รับการสนับสนุนดำเนินการจากอบจ.ขอนแก่น งบประมาณ ปี 2547
4. โครงการก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง	ได้รับการสนับสนุนดำเนินการจากอบจ.ขอนแก่น งบประมาณ ปี 2547
5. โครงการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว	ได้รับการสนับสนุนดำเนินการจาก อบจ.ขอนแก่น งบประมาณปี 2547
6. โครงการพัฒนาบุคลากรฝึกอบรมและดูงาน	ได้รับการสนับสนุนดำเนินการจาก อบจ.ขอนแก่น งบประมาณปี 2547
7. โครงการขยายเขตไฟฟ้าเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค อำเภอหนองเรือ กำลังทำการ ประมาณการค่าใช้จ่าย อบจ.ขอนแก่น จะเป็น ผู้ดำเนินการให้ในปี 2548
8. โครงการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์	อบจ.ขอนแก่นออกแบบแล้ว นำเข้าแผน ปี 2549
9. โครงการก่อสร้างแนวป้องกันกักเซาะตลิ่งถ้ำน้ำเงิน	อบจ.ขอนแก่นออกแบบแล้ว นำเข้าแผน ปี 2549
10. โครงการก่อสร้างฝายน้ำล้นด้านทิศตะวันตก	อบจ.ขอนแก่นออกแบบแล้ว นำเข้าแผน ปี 2549
11. โครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มแม่บ้าน	ได้แจ้งขอรับสนับสนุนจากประมงจังหวัดขอนแก่น ปี 2548
12. โครงการพัฒนาทางเลียงเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว	เนื่องจากต้องใช้งบประมาณและมีปัญหาเรื่องที่ดินจึงได้ชะลอการดำเนินการไว้ก่อน หน่วยงานที่สนับสนุน คือ อบต.หนองเรือ
13. โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูคูกฟ้าเหลือง	จัดทำป้ายแนะนำประวัติ โดย อบจ.ขอนแก่น งบประมาณ 2550
14. โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูคูกกล้า	เข้าแผนระยะยาว 3 ปี
15. โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูหนองไผ่	เข้าแผนระยะยาว 3 ปี
16. โครงการอนุรักษ์สัตว์น้ำบริเวณท่าแพ	เข้าแผนระยะยาว 3 ปี
17. โครงการก่อสร้างปฏิมากรรมรูปปั้น	เข้าแผนระยะยาว 3 ปี
18. การจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการ	ตั้งกลุ่ม ชื่อ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งด้านฟ้าเหลือง
19. ออกระเบียบข้อบังคับกลุ่ม	มีข้อบังคับกลุ่มและระเบียบอื่นๆ

สรุปผลการประเมินผล นักวิจัย นักพัฒนาและชุมชนได้ร่วมกันประเมินผลการปฏิบัติสรุปได้ว่าโครงการที่วางแผนไว้ดำเนินการแล้วครั้งนี้คือ การพัฒนาถนนภายในหมู่บ้านทำให้เกิดสภาพการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นทำให้เกิดความสะอาดเรียบร้อยมีสภาพแวดล้อมที่ดี โครงการขยายเขตประปาเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทำให้มีน้ำสะอาดใช้ในห้องน้ำและใช้ในการอุปโภค โครงการก่อสร้างซุ้มประตูและป้ายประชาสัมพันธ์เป็นการแสดงการต้อนรับนักท่องเที่ยวและเพื่อให้ได้รับรู้ข้อมูลภายในได้ดีขึ้น โครงการก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองเป็นสถานที่ที่ให้ชุมชนนำสินค้าที่ผลิตในชุมชนมาจำหน่ายและเป็นที่ตั้งของกลุ่มอนุรักษ์แหล่งด้วย โครงการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นน่าพักผ่อน โครงการพัฒนาบุคลากรฝึกอบรมและดูงานทำให้สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารกลุ่ม มีเครือข่ายการท่องเที่ยวร่วมกับหมู่บ้านตำบลอำเภอจังหวัดและแหล่งท่องเที่ยวรอบๆ เชื่อมอุปถัมภ์ การจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการและออกกระเปาะขีบบังคับกลุ่มเพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์กรอื่นๆ และโครงการขยายเขตไฟฟ้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นพลังงานใช้ในกิจกรรมอื่นๆ ส่วนที่ยังไม่ได้ดำเนินการซึ่งจะต้องคิดคามและผลักดันให้เป็นรูปธรรมซึ่งต้องใช้งบประมาณและเวลา คือ โครงการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ โครงการก่อสร้างแนวป้องกันการกัดเซาะคลื่นถ้ำน้ำเขิน โครงการก่อสร้างฝายน้ำล้นด้านทิศตะวันตก โครงการฝึกอบรมอาชีพกลุ่มแม่บ้าน โครงการพัฒนาทางเลี้ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูหนองไผ่ โครงการก่อสร้างปติมากรรมรูปปั้นอื่นๆ

4.3.2.8 การศึกษารูปแบบในการบริการการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบของทรัพยากรการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุคิบ และวิธีการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวบ้านพื้นหลือมในขณะนี้ม้องค์ประกอบด้าน คน เงิน วัสดุคิบ ในระดับหนึ่งแต่ยังขาดวิธีการจัดการในการบริหารเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่งฮิน และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างคุ่มค่านและพึงพอใจ ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบส่วนร่วมครั้งนี้วัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือการศึกษาหารูปแบบในการบริหารจัดการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งตัวแทนของชุมชนคือ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งร่วมกันทำการวิจัยกับนักวิจัยและนักพัฒนา โดยวิธีการค้นหาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ ช่งฮิน และกำหนดแนวทางบริหารจัดการที่คิเหมาะสมกับสภาพความพร้อมของชุมชน โดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ฝึกอบรมศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการ

การศึกษารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าล้อม ใช้กระบวนการ
ทรัพยากรการบริหารมาใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ สำหรับกระบวนการบริหารที่ทันสมัย นิยมใช้ใน
ปัจจุบันและเหมาะกับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้คือ กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ โดยพิจารณา
จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว มาวิเคราะห์

จุดอ่อน สมาชิกกลุ่มขาดความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ การอนุรักษ์
ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จุดแข็ง มีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนา กลุ่มในชุมชนมีความเข้มแข็งชุมชนมี
แนวคิดเดียวกันที่อยากจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์

โอกาส ได้เข้ามีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และนักการเมืองทุกระดับได้ให้
ความสำคัญกับกิจกรรม

อุปสรรค ด้านงบประมาณที่ใช้ในการพัฒนาและบริหารจัดการ จากสถานการณ์ปัจจุบันของ
ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ผู้ร่วมวิจัยได้ใช้กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ทำการวิเคราะห์จุดอ่อน
จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค มาพิจารณาแล้วได้แนวทางการบริหารจัดการดังนี้

วิสัยทัศน์ (vision) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน จัดการโดยชุมชนปลูกจิตสำนึกให้
คนในชุมชนรู้จัก รับผิดชอบร่วมกัน ทั้งการบริการและบริหารจัดการที่ดี

พันธกิจ (mission) บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม เป็นศูนย์ประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวรอบเขื่อนอุบลรัตน์เป็นตัวแทนชุมชนประสาน
ความร่วมมือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยอนุรักษ์ด้านการท่องเที่ยวของตำบล
หนองเรือ

กลยุทธ์การบริหาร

1. กลยุทธ์ด้านการบริการและบริหารจัดการที่ดี

- 1.1 จัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการและอนุรักษ์
- 1.2 กำหนดข้อบังคับกลุ่ม
- 1.3 กำหนดโครงสร้างหน้าที่ และผู้รับผิดชอบ
- 1.4 กำหนดกติกาหรือระเบียบการใช้พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

2. กลยุทธ์การสร้างจิตสำนึกให้รู้จัก รับผิดชอบร่วมกันของคนในชุมชน

2.1 จัดอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 จัดการให้ความรู้แก่ชุมชน

3. กลยุทธ์ด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

3.1 วางแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การกำหนดแผนปฏิบัติการตามกฤษฎีกา ดำเนินการดังนี้

1. กฤษฎีกาด้านการบริการและบริหารจัดการที่ดี

1.1 แผนการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการและอนุรักษ์

ชุมชนได้พิจารณาจัดตั้งกลุ่มเพื่อเป็นตัวแทนในการดำเนินการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์แพดองบ้านฟ้าเหลือง”

1.2 แผนกำหนดข้อบังคับกลุ่ม

ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มเพื่อบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวขึ้นแล้ว เพื่อให้กลุ่มดำเนินไปอย่างมีทิศทาง มีความมั่นคงและยั่งยืนจำเป็นต้องมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อเป็นธรรมนูญของกลุ่มให้ถือปฏิบัติอย่างชัดเจน ไม่สับสนหรือได้แย้งกันภายหลัง จึงได้ร่วมกันกำหนดข้อบังคับของกลุ่มดังนี้

บททั่วไป

ข้อ 1 กลุ่มนี้ใช้ชื่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์แพดองบ้านฟ้าเหลือง”

ข้อ 2 สถานที่ตั้งกลุ่ม ตั้งอยู่ แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ข้อ 3 นิยาม ระเบียบข้อบังคับ

3.1 สมาชิก หมายถึง ราษฎร ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิก กลุ่มอนุรักษ์แพดอง

ข้อ 4 วัตถุประสงค์กลุ่ม มีดังนี้

4.1 อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านฟ้าเหลือง

4.2 บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

4.3 เป็นศูนย์กลางประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวรอบเขื่อนอุบลรัตน์

4.4 ประสานร่วมมือ ด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

4.5 เป็นตัวแทนของชาวบ้านฟ้าเหลือง ด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

4.6 เป็นหน่วยอนุรักษ์ด้านการท่องเที่ยวของตำบลหนองเรือ

4.7 เป็นจุดประชาสัมพันธ์ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับตำบลหนองเรือ

สมาชิก

ข้อ 5 ผู้ที่มีความประสงค์จะเป็นสมาชิก ต้องเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาใน ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น และมีคุณสมบัติตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

ข้อ 6 สมาชิกมีหน้าที่ดังนี้

6.1 เข้าร่วมประชุม แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม

6.2 เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อม

6.3 เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

6.4 ร่วมกิจกรรมของกลุ่ม

6.5 ดูแล รักษา สิ่งแวดล้อม

ข้อ 7 สมาชิกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งต้องประชุมเพื่อแต่งตั้ง คณะทำงานดังนี้

7.1 ประธานกลุ่ม จำนวน 1 คน

7.2 รองประธานกลุ่ม จำนวน 2 คน

7.3 เลขากลุ่ม จำนวน 1 คน

7.4 เภรัญญิก จำนวน 1 คน

7.5 คณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

7.6 คณะที่ปรึกษา

7.7 กำหนดบทบาท หน้าที่ ของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย

7.8 พิจารณาให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ

ข้อ 8 สมาชิกสันสภภาพ กรณีดังนี้

8.1 ดาข

8.2 ลาออก

8.3 สมาชิก 3 ใน 4 ลงความเห็นให้ออก

การประชุม

ข้อ 9 ให้มีการประชุมใหญ่สามัญประจำปีอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยแจ้งให้สมาชิกทราบไม่น้อยกว่า 3 วัน

ข้อ 10 การประชุมวิสามัญ ดำเนินการดังนี้

10.1 ประธานกลุ่มเรียกประชุม โดยสมาชิกไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง

10.2 สมาชิกไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 เสนอต่อประธานขอเปิดประชุม

ข้อ 11 มติที่ประชุมให้ถือคะแนนเสียงข้างมาก หากคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานเป็นผู้ชี้ขาด

การเงินและบัญชี

ข้อ 12 ให้เปิดบัญชีเงินฝาก ชื่อบัญชี “กลุ่มอนุรักษ์แพลงตอน บ้านฟ้าเหลือง”

ข้อ 13 กรรมการเบิกเงินในบัญชีไม่น้อยกว่า 2 ใน 3

ข้อ 14 ให้เฝ้าบัญชี จัดทำบัญชีรับจ่ายเงินกลุ่ม และสรุปให้ที่ประชุมทราบทุกครั้ง และแจ้งบัญชีงบดุลต่อที่ประชุม สามัญประจำปี และรายงานการเงินทุกเดือน

ข้อ 15 ออกระเบียบว่าด้วยการรับ – จ่ายเงินของกลุ่ม

1.3 แผนกำหนดโครงสร้างและหน้าที่

ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพจะต้องกำหนดบทบาท ภารกิจ และแนวทางดำเนินงานร่วมกันขององค์กร ผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน กลุ่มอนุรักษ์ แหล่งได้ร่วมกันพิจารณากำหนดบทบาทหน้าที่ของกลุ่มตามความจำเป็นและเหมาะสมในการบริหารจัดการและเลือกตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบฝ่ายงานต่างแบ่งเป็น 8 ฝ่ายดังนี้

1. คณะกรรมการฝ่ายบริหาร มีหน้าที่ดังนี้

1.1 บริหารจัดการ และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหลื่อม

1.2 ประสานงานกับศูนย์เครือข่ายการท่องเที่ยวรอบเขื่อนอุบลรัตน์

1.3 ประสานความร่วมมือกับส่วนที่เกี่ยวข้อง

1.4 เป็นตัวแทนของชุมชนบ้านป่าเหลื่อมด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายสุริยนต์ พานเพ็ง	ประธานกรรมการ
2. นายสุวรรณ สิงห์สกุล	รองประธาน
3. นายบุญจันทร์ ทองเปี้ย	รองประธาน
4. นายบุญสงค์ โนนสิงห์	เหรัญญิก
5. นายสุรินทร์ ใจเมือง	ผู้ช่วยเหรัญญิก
6. นายทองพูน ทินวัน	กรรมการและเลขานุการ

2. คณะกรรมการฝ่ายปฏิคม มีหน้าที่ดังนี้

2.1 ดือนรับลูกค้า

2.2 บริการอำนวยความสะดวก

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายสุวรรณ สิงห์สกุล	ประธาน
2. นายวีรศักดิ์ คำวันดี	กรรมการ

3. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ดังนี้

3.1 แนะนำและบริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

3.2 แดงผลงานของกลุ่ม

3.3 ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายไพบุลย์ มณเฑียร	กรรมการ

2. นายวีรศักดิ์ คำวันดี กรรมการ

4. คณะกรรมการฝ่ายอาคารสถานที่ มีหน้าที่ดังนี้

4.1 บำรุง ดูแล รักษาอาคารสถานที่

4.2 ดูแลรักษาความสะอาดบริเวณ

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายจำ ศึกษากิจ กรรมการ

2. นายนรสิงห์ แสนท้าว กรรมการ

3. นายทอง สุพรรณ กรรมการ

4. นายคำพันธ์ แก้วก่า กรรมการ

5. คณะกรรมการฝ่ายรักษาความปลอดภัย มีหน้าที่ดังนี้

5.1 รักษาความปลอดภัยอาคารสถานที่ และนักท่องเที่ยว

5.2 เตรียมอุปกรณ์เครื่องรุชีพ และสิ่งจำเป็นด้านสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว

5.3 ให้ความช่วยเหลือ อุบัติเหตุ อุบัติภัย บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายสุรินทร์ ใจเมือง กรรมการ

2. นายเปลื้องพงษ์ ลายศิลา กรรมการ

3. นายอินดา ละพรหมา กรรมการ

4. นายนรสิงห์ แสนท้าว กรรมการ

5. นายโสภา ทายัง เลขานุการ

6. คณะกรรมการฝ่ายกิจกรรมนันทนาการ มีหน้าที่ดังนี้

6.1 สร้างเสริมกิจกรรมด้านบันเทิงแก่นักท่องเที่ยว

6.2 บำรุง ดูแล รักษาเครื่องเสียง อุปกรณ์ สื่อบันเทิงสำหรับนักท่องเที่ยว

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายสมภาร สิงห์สกุล ประธาน

2. นายดวง อดนะกะ กรรมการ

3. นายชวน โคตรพรหม กรรมการ

4. นายสำเนียง กรมน้อย กรรมการ

5. นายประดิษฐ์ คริสองเมือง กรรมการ

6. นายอมร พันธุ์ภูมิ เลขานุการ

7. คณะกรรมการฝ่ายโภชนาการ มีหน้าที่ดังนี้

7.1 จัดทำ ประกอบการด้านอาหาร แก่เด็กท้องเที่ยว

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายบุญสงค์ โนนสิงห์	กรรมการ
2. นายวีระศักดิ์ คำวันดี	กรรมการ
3. นายนรสิงห์ แสนท้าว	กรรมการ
4. นายสุรินทร์ ใจเมือง	กรรมการ
5. นายหนูเทียน โคตรพรหม	กรรมการ
6. นายทอง สุพรรณ	กรรมการ
7. นายจำลอง โพธิ์ศรี	กรรมการ

8. คณะกรรมการที่ปรึกษา แห่งท้องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง มีหน้าที่ดังนี้

1. ให้คำปรึกษา แนะนำแก่กลุ่มฯ

2. ให้ความช่วยเหลือกลุ่ม

คณะกรรมการ มีดังนี้

1. นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	ประธานฯ
2. นายอำเภอหนองเรือ	กรรมการ
3. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ	กรรมการ
4. พัฒนาการอำเภอหนองเรือ	กรรมการ
5. อำนวยตำบลหนองเรือ	กรรมการ
6. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านฟ้าเหลือง	กรรมการ
7. นายทองใบ ใจเมือง	กรรมการ
8. นายคง ตะพรหมา	กรรมการ
9. นายวิวัติ นาคนชม	กรรมการ และเลขานุการ

1.5 แผนกำหนดคกคิกาหรือระเบียบการใช้พื้นที่นที่แห่งท้องเที่ยว

เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัยและเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้พิจารณากำหนดคกคิกาในการท่องเที่ยว โดยคิดค้ป้ายประชาสัมพันธ์ไว้ในที่เห็นได้ชัดเจน รายละเอียดค้ดังนี้

กฎ กติกาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำแพบ้านฟ้าเหลือง

1. นักท่องเที่ยวต้องทิ้งขยะถึงปฏิภาณลงในภาชนะที่รองรับไว้ให้ หากฝ่าฝืนปรับ 500.- บาท
2. ห้ามทะเลาะวิวาทก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น หากฝ่าฝืนปรับ 500.- บาท
3. ห้ามนำสัตว์เข้ามาเลี้ยงในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว หากฝ่าฝืนปรับตัวละ 500.- บาท
4. ห้ามทำลายทรัพย์สินสิ่งแวดล้อมในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว หากฝ่าฝืนปรับ 2 เท่าของราคาทรัพย์สิน
5. ห้ามทำลายไม้ดอกไม้ประดับในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว
6. ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ หากฝ่าฝืนปรับ 10,000.- บาทห้ามลงเล่นน้ำโดยไม่มีเครื่องชูชีพ

ระเบียบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมเช่าสถานที่ประกอบการ

ตามข้อบังคับกลุ่มอนุรักษ์ แหล่งบ้านฟ้าเหลือง ได้กำหนดให้ที่ประชุมสมาชิกได้พิจารณาให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับ เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2547 ณ แพกลุ่มอนุรักษ์ สมาชิกได้พิจารณาให้ความเห็นชอบในการกำหนดระเบียบ ค่าเช่า ค่าบริการ ดังนี้

ตารางที่ 7 อัตราค่าธรรมเนียม ค่าเช่า ค่าบริการ อาคารสถานที่

ที่	รายการค่าธรรมเนียม	ราคาต่อหน่วย	หมายเหตุ
1	ที่ดินขนาดกว้าง 4 เมตรยาว 10 เมตร	ปีละ 500 บาท/แปลง	ทำสัญญาทุกปี
2	จุดแพ	ปีละ 500 บาท/หลัง	
3	ผู้รับซื้อปลา	วันละ 10 บาท	
4	พ่อค้าหาบเร่	รายละ 10 บาท/วัน	

หมายเหตุ ขึ้นคอนวิธีการคัดเลือกผู้เช่าและใช้บริการ คณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้พิจารณา และการเปลี่ยนแปลงอัตราค่าธรรมเนียมต้องได้รับความเห็นชอบจากสมาชิกในที่ประชุมสามัญ

2. กลยุทธ์การสร้างจิตสำนึกให้รู้จัก รักและหวงแหนร่วมกันของคนในชุมชน

2.1 แผนพัฒนาบุคลากร

จากจุดอ่อนของกลุ่มที่ขาดความรู้ในการเข้าไปดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงร่วมกันกำหนดให้มีการพัฒนาบุคลากร โดยให้มีการจัดฝึกอบรมดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ชุมชนเกี่ยวกับการเป็นเจ้าบ้านที่ดี ดือนรับนักท่องเที่ยวด้วยไมตรี ช่วยกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว โดยประกาศออกเสียงความสหายของหมู่บ้านเป็นประจำ

3. กฤษฎีkd้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

3.1 แผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดแผนที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยมองในด้านการพัฒนาสภาพแวดล้อม สิ่งปลูกสร้าง การอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดลอม การพัฒนาบุคลากร และการจัดการรายได้เพื่อใช้ในการมาบริหารจัดการ จึงได้กำหนดแผนในการพัฒนาดังนี้

ตารางที่ 8 แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

	แผนงาน โครงการ	ผู้รับผิดชอบ โครงการ	ช่วงเวลา ดำเนินการ	หน่วยงาน	งบประมาณ	หมายเหตุ
1	แผนพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม					
	1.1 ปรับปรุงดูแลความสะอาดตกแต่งแนวรั้วปลูกไม้ประดับภายในหมู่บ้าน	คณะกรรมการหมู่บ้าน	2547	ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน	10,000.-	
	1.2 ขยายเขตประปาสู่แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2547	อบจ.ขอนแก่น	180,000.-	
	1.3 ขยายเขตไฟฟ้า สู่แหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2548	อบจ.ขอนแก่น	500,000.-	
	1.4 กำหนดเส้นทางวีว – ควาย เคน	คณะกรรมการหมู่บ้าน	2547	อบจ.ขอนแก่น		
	1.5 ตกแต่งบริเวณริมคลองทำแพ	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2548	อบจ.ขอนแก่น	300,000.-	
2	1.6 ปลูกต้นไม้ จัดสวน บริเวณฯ	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2547	อบจ.ขอนแก่น		
	แผนพัฒนาสิ่งปลูกสร้างอาคาร					
	2.1 ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2548	อบจ.ขอนแก่น	700,000.-	
	2.2 ก่อสร้างซุ้มประตูทางเข้าและป้ายขณะต่างๆ	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2547	อบจ.ขอนแก่น	100,000.-	
	2.3 ก่อสร้างศาลาพักผ่อน	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2548	อบจ.ขอนแก่น	200,000.-	
	2.4 ก่อสร้างรูปปั้นปฏิมากรรม		2548	อบจ.ขอนแก่น	200,000.-	
	2.5 ก่อสร้างอาคารจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง		2547	อบจ.ขอนแก่น	120,000.-	

ตารางที่ 8 (ต่อ) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

ที่	แผนงาน โครงการ	ผู้รับผิดชอบโครงการ	ช่วงเวลาดำเนินการ	หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน		หมายเหตุ
				หน่วยงาน	งบประมาณ	
3	แผนอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
	3.1 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูเขาหินเหลือง	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2549			
	3.2 โครงการกำหนดเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2549			
	3.3 โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูหนองไผ่	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2549			
	3.4 โครงการอนุรักษ์กุ๊กคล้า	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2549			
4	แผนพัฒนาบุคลากร					
	4.1 จัดฝึกอบรมหลักสูตรการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2547			
	4.2 จัดฝึกอบรมหลักสูตรหลักสูตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	2547			
	4.3 จัดฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาอาชีพ		2548			

ตารางที่ 8 (ต่อ) แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหนือ

ที่	แผนงาน โครงการ	ผู้รับผิดชอบโครงการ	ช่วงเวลาดำเนินการ	หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน		หมายเหตุ
				หน่วยงาน	งบประมาณ	
5	<p>แผนการจัดเก็บรายได้และบริหารจัดการผลประโยชน์</p> <p>5.1 ออกระเบียบจัดเก็บค่าธรรมเนียมผู้ประกอบการล่องแพ</p> <p>5.2 กำหนดค่าธรรมเนียมเช่าที่ดินประกอบการ</p> <p>5.3 กำหนดค่าธรรมเนียมอื่น ๆ</p>	กลุ่มอนุรักษ์แพล่อง	2547	อบจ. ขอนแก่น		

ตารางที่ 9 กระบวนการจัดการ

ที่	วัน เดือน ปี	ปัจจัยนำเข้า input	กระบวนการดำเนินการ process	ผลลัพธ์ output
1.	30 ก.ค. 46	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การประสานงาน	การมีส่วนร่วมในการวิจัย
2.	23 ส.ค. 46	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การวางแผน	บริบทชุมชนและสภาพปัญหา
3.	26 ส.ค. 46	ชุมชน,นักวิจัย,นักพัฒนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	การวางแผน	แผนพัฒนาและ โครงการ
4.	27 ส.ค. 46	ชุมชน,นักวิจัย,นักพัฒนาและสมาชิกเครือข่ายการท่องเที่ยว	การประสานงาน	การมีส่วนร่วม
5.	31 ส.ค. 46	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การวางแผน	แผนงานและ โครงการ
6	5 ต.ค. 46	นักวิจัย,นักพัฒนาและผู้ประกอบการร้านอาหาร	การประสานงาน	แผนงานและ โครงการ กลยุทธ์การพัฒนา
7.	30 เม.ย. 47	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การวางแผน	- การตั้งกลุ่ม
8..	30 มิ.ย. 47	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การวางแผน	- การกำหนดข้อบังคับ
9.	3 ก.ค. 47	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	การวางแผน	- การกำหนดบทบาทหน้าที่
10.	17 ส.ค. 47	ชุมชน,นักวิจัยและนักพัฒนา	จัดคนเข้าทำงาน	- การกำหนดผู้รับผิดชอบงาน ความรู้ทักษะและประสบการณ์บริหาร จัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรม ชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปผลการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในประเด็นการหารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าล้อม เพื่อให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้นั้น พบว่าชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงทั้งทางบวกและทางลบ โดยเฉพาะชุมชนที่มีความเข้มแข็ง จัดตั้งกลุ่มเป็นตัวแทนของชุมชนโดยมีโครงสร้างหน้าที่ ระเบียบข้อบังคับ เข้ามารับบริหารจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้กลุ่มตัวแทนของชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการและองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นเป็นฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมและติดตามผล มีเครือข่ายการท่องเที่ยวร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียงเพื่อเชื่อมโยงการท่องเที่ยวคือ หมู่บ้านเต่าอำเภอมัญจาคีรี พัทธยา2 หมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย อำเภอกุเวียง โดยตั้งแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าล้อมเป็นศูนย์กลางเครือข่าย และให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยติดตั้งป้ายประกาศกติกาของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกันให้เกิดความยั่งยืน

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเป็นการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research : PAR) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่าง “คนนอก” และ “คนใน” ชุมชน ประกอบด้วย ชาวบ้าน นักวิจัย และนักพัฒนาเป็นการวิจัยสนับสนุนให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมาย ได้มีโอกาสหาความรู้ และมีการตื่นตัวในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมและเป็นการส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาในการรู้จักการวิเคราะห์การคิด และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างมีระบบด้วยการหาประสบการณ์จริงจากการศึกษาดูงาน การระดมความคิด การฝึกอบรมและการประชุมปรึกษาหารือและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเลือกศึกษาที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากยังไม่มีระบบบริหารจัดการมาก่อน ในส่วนนี้เป็นการสรุปประเด็นสำคัญทั้งหมดในการศึกษาวิจัย พร้อมทั้งมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้และการวิจัยต่อเนื่อง มีหัวข้อดังนี้

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

1.2 เพื่อหารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว โดยเน้นการมีส่วนร่วม

5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีการดำเนินการ 2 ส่วน คือ ขั้นเตรียมการ โดยมีการคัดเลือกชุมชน การเข้าสู่ชุมชนและการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลทั่วไปทั้งในด้านปัญหาและศักยภาพของชุมชนทั้งทุติยภูมิและปฐมภูมิทำกิจกรรมร่วมกันกับคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการสำรวจศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการศึกษาสถานการณ์ และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และขั้นดำเนินการ โดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ประกอบด้วย ชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนา โดยได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกระตุ้นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชน ด้วยการร่วมหาประสบการณ์จริงโดยการศึกษาดูงาน การระดมความคิด การฝึกอบรมดูงานและการประชุมปรึกษาหารือ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การค้นหาเพื่อการวิเคราะห์สถานการณ์และการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชนการหาแนวทางในการแก้ปัญหา

การกำหนดแผนและกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนา การปฏิบัติการตามแผนและการประเมินผลการดำเนินการ การหารูปแบบในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยเข้าไปเก็บข้อมูลรวม 19 ครั้ง

5.2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาค้างนี้ คือ กลุ่มองค์กรในท้องถิ่นบ้านฟ้าเหลือง เช่น กลุ่มผู้ประกอบการแพล่อง ร้านค้า กลุ่มพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนครั้งนี้ มีกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเข้าร่วมในการดำเนินการประกอบด้วยกลุ่มและองค์กร ดังนี้

1. กลุ่มภายในท้องถิ่น (บ้านฟ้าเหลือง)

1.5 กลุ่มผู้ประกอบการแพล่อง 1 คน

1.6 กลุ่มอาสาสมัครอนุรักษ์พันธุ์ปลา 1 คน

1.7 กลุ่มแม่บ้าน 1 คน

1.8 กลุ่มอนุรักษ์แพล่อง 22 คน

2. กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.1 องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น 1 คน

2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ 1 คน

3. กลุ่มส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

3.1 อำเภอหนองเรือ 1 คน

3.2 อนามัยตำบลหนองเรือ 1 คน

3.3 โรงเรียนบ้านฟ้าเหลือง 1 คน

3.4 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเขื่อนอุบลรัตน์ 1 คน

3.5 ประมงจังหวัดขอนแก่น 1 คน

3.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 1 คน

3.7 สำนักงานจังหวัดขอนแก่น 1 คน

3.8 สำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาค 10 จังหวัดขอนแก่น 1 คน

5.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตการณ์และปฏิบัติการค้ำนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลใช้แนวทางการสัมภาษณ์และการจดบันทึก การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการศึกษาดูงาน

5.2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีแหล่งข้อมูลที่ประกอบ 2 ลักษณะ ได้แก่

ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและที่เกี่ยวข้องงานวิจัยคู่มือการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) โดยการศึกษาภาคสนามใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพการสัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์ การสังเกตทั้งสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

5.3 สรุปผล

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้กับชุมชน สร้างความคุ้นเคยเป็นกันเอง ร่วมกิจกรรม นอกจากเรื่องการทำวิจัยแล้วยังร่วมในกิจกรรมอื่นๆตาม ประเพณีท้องถิ่น นอนในแพยกยอร่วมกับชาวบ้านที่ทำการประมง จนได้รับความไว้วางใจเป็นกันเอง เสมือนญาติ มีความผูกพันกันดีชุมชนก็มีความสนใจที่มีส่วนร่วม การให้ข้อมูลตลอดจนการแสดงความคิดเห็นต่างๆก็แสดงออกอย่างเปิดเผย ทำให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริง ได้บรรยากาศแห่ง ความร่วมมือเป็นอย่างดี

5.3.1 ข้อมูลทั่วไปของบ้านฟ้าเหลือง

1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

บ้านฟ้าเหลือง ม.6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น เมื่อปี 2545 มีชนกลุ่มแรกได้อพยพมาจากบ้านโคกก่อ ตำบลโคกก่อ จังหวัดมหาสารคาม มาตั้งรกรากทำมาหากินจนสามารถตั้งเป็นหมู่บ้านบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 5 ต่อมามีการสร้างบ้านตามหัวไร่ปลายนานและขยายเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถแยกหมู่บ้านเป็นบ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6 ระยะทางจากอำเภอหนองเรือ 6.5 กม. และจากจังหวัดขอนแก่น 45 กม. สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบ มีลำน้ำเงินไหลผ่านทางทิศเหนือจากหมู่บ้าน 900 ม. มีประเพณีความเชื่อคือประเพณีทำบุญเลี้ยงปู่ตา มีโรงเรียนระดับประถม 1 แห่ง เป็นสถานที่ตั้งสถานีอนามัยตำบลหนองเรือ วัด 1 แห่ง มีกลุ่มอาชีพและกลุ่มทางสังคมรวม 11 กลุ่มสภาพทางด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ประมง และรับจ้างทั่วไป

2) ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่บ้านฟ้าเหลือง เป็นท่าแพที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านสร้างขึ้นโดยอาศัยความเหมาะสมของธรรมชาติ ซึ่งเป็นลำน้ำเงินไหลจากอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ผ่านบริเวณดังกล่าวลงสู่เขื่อนอุบลรัตน์ ชาวบ้านได้เปลี่ยนอาชีพจากการเลี้ยงปลากระชังที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติและสภาวะทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 มาทำอาชีพให้บริการล่องแพแก่นักท่องเที่ยว จน

ได้รับความสนใจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ปี พ.ศ. 2546 องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นได้จัดสรรงบประมาณพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

5.3.2 ผลการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหาศึกษาแนวทาง วางแผนดำเนินการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และดำเนินการประเมินผล โดยทุกชั้นตอนมีสมาชิกชุมชนเข้ามีส่วนร่วมด้วย และเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนแลสังคม

- 1) การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง โดยวิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้กำหนดขั้นตอนการวิจัยคือ การวิเคราะห์สถานการณ์และการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน การกำหนดแนวทางแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงาน การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา และการติดตามประเมินผล

การศึกษาสถานการณ์และวิเคราะห์ปัญหาชุมชน พบว่าชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมีความต้องการพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ด้านสิ่งปลูกสร้างอาคาร ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านบุคลากร และด้านการจัดเก็บรายได้และบริหารจัดการผลประโยชน์

แนวทางแก้ปัญหา พบว่าชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานโครงการ โดยกำหนดผู้รับผิดชอบในการผลักดันติดตามอย่างชัดเจน(ตามตารางที่ 5)

การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์พิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการตลอดข้อเสนอแนะทางรูปแบบสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้าง นักพัฒนานาได้จัดทำประมาณการ โครงการที่ได้กำหนดขึ้นแล้วมาวิเคราะห์ความเหมาะสมอีกครั้ง บางโครงการเช่นอาคารรับซื้อปลาเห็นว่าไม่คุ้มค่าในการลงทุนก็ให้พับไว้ก่อนโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องใช้ทั้งเวลาและงบประมาณสูงก็ให้จัดไว้เป็นแผนระยะยาว

การนำแผนไปปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา ชุมชนได้ร่วมเสนอข้อคิดเห็นให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องสนับสนุนงบประมาณดำเนินการตามแผนโครงการ แต่ไม่ได้รับการสนับสนุนทุกโครงการเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านงบประมาณซึ่งถือเป็นเรื่องปกติ

ฝ่ายที่รับผิดชอบก็ไม่ได้ลดความพยายามที่จะติดตาม ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขเพิ่มขึ้นตลอด

การติดตามประเมินผล ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลว่าแผนที่ได้วางไว้มีการดำเนินการอย่างไร และมีการผลักดันให้มีการดำเนินการตามแผนอย่างต่อเนื่อง มีการประสานทั้งหน่วยงานอื่นๆตลอดจนนักการเมืองระดับชาติ (ส.ส.) และนักการเมืองท้องถิ่น(ส.อบจ.) ให้ช่วยติดตามด้านงบประมาณดำเนินการ (ดูตารางที่ 6)

2) การศึกษาหารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ใช้กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์โดยพิจารณา จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ จึงกำหนดวิสัยทัศน์แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ว่า"เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน จัดการโดยชุมชน ปกป้องจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งการบริหารจัดการและบริการที่ดี" มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นตัวแทนของชุมชน ชื่อ "กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง" มีวัตถุประสงค์ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เป็นศูนย์ประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวรอบเขื่อนอุบลรัตน์ ประสานความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เป็นตัวแทนของชุมชนด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยอนุรักษ์ด้านการท่องเที่ยวของตำบล และเป็นจุดประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับตำบลหนองเรือ โดยมีการกำหนดโครงสร้างหน้าที่และผู้รับผิดชอบ กำหนดข้อบังคับกลุ่มอย่างชัดเจน สมาชิกกลุ่มได้รับการพัฒนาส่งเสริมความรู้ทักษะ โดยการฝึกอบรมงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการบริหารกลุ่มจากการพัฒนาบุคลากรของชุมชน พบว่าชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการบริหารจัดการสูงขึ้น มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สรุปผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ PAR มีดังนี้

1. ทำให้เกิดองค์กรของชุมชนในชื่อ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลืองมีโครงสร้างหน้าที่และรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและเป็นตัวแทนของชุมชนในการประสานกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง หรือองค์กรภายนอก
2. ทำให้องค์กรของชุมชนมีความรู้ทักษะในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. เกิดการกระตุ้นให้ชุมชนมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและเตรียมความพร้อมทั่วเป็น
เจ้าของบ้านที่ดีในการรองรับการท่องเที่ยว

4. ชุมชนมีความเข้มแข็ง สร้างการยอมรับแก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น กระทั่งได้รับ
การพิจารณาให้เป็นผู้ที่บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นคอย
สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบในการบริการการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบของทรัพยากรการบริหาร ได้แก่ คน เงิน วัสดุคิบ และวิธีการจัดการ แหล่ง
ท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองในขณะนี้มียุคประกอบด้าน คน เงิน วัสดุคิบ ในระดับหนึ่งแต่ยังขาดวิธีการ
จัดการในการบริหารเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ชัยยืน และตอบสนองความ
ต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างคุ้มค่าและพึงพอใจ ในการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้
วัตถุประสงค์ประการหนึ่งคือการศึกษาหารูปแบบในการบริหารจัดการ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน
ซึ่งตัวแทนของชุมชนคือ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งร่วมกัน ทำการวิจัยกับนักวิจัยและนักพัฒนา โดยวิธีการ
ค้นหาปัญหาและกำหนดวิธีการแก้ไข วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์ ชัยยืน และกำหนด
แนวทางบริหารจัดการที่ดีเหมาะสมกับสภาพความพร้อมของชุมชน โดยมีมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
มีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ฝึกอบรมศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มความสามารถในการบริหารจัดการ

รูปแบบการบริหารจัดการ

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น(องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น)ในฐานะที่เป็นเจ้าของแหล่ง
ท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ซึ่งได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่จากการไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์ จะต้องดูแล
รับผิดชอบปฏิบัติตามระเบียบของการไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์ แต่ในด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
บ้านฟ้าเหลืองได้เปิด โอกาสให้ชุมชนซึ่งเป็นคนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยให้
ชุมชนจัดทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นในการรับภารกิจการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านฟ้าเหลือง ต่อมาชุมชนจัดทำประชาพิจารณ์และได้เสนอกลุ่มที่เป็นตัวแทนของ
ชุมชนชื่อ กลุ่มอนุรักษ์แหล่งบ้านฟ้าเหลือง เป็นผู้รับสัญญากับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
ในการใช้ในสถานที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มอนุรักษ์แหล่ง คือ

- ก.อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านฟ้าเหลือง
- ข.บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง
- ค.เป็นศูนย์ประสานเครือข่ายการท่องเที่ยวรอบเขื่อนอุบลรัตน์
- ง.ประสานร่วมมือ ด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- จ.เป็นตัวแทนของชาวบ้านฟ้าเหลืองด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- ฉ.เป็นหน่วยอนุรักษ์ด้านการท่องเที่ยวของตำบลหนองเรือ
- ช.เป็นจุดประชาสัมพันธ์ ด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับตำบลหนองเรือ

โดยให้กลุ่มอนุรักษ์แพด่องเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการใช้อาคาร สถานที่และแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง เช่นค่ากระแสไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่ารักษาความสะอาด

กลุ่มอนุรักษ์แพด่องบ้านฟ้าเหลือง เป็นตัวแทนของชุมชนมีสมาชิกรวม 22 คน ได้รับการส่งเสริมจาก อบจ. ให้รับการฝึกอบรมดูงานซึ่งทำให้เกิดทักษะและประสบการณ์ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้มีข้อบังคับซึ่งเป็นธรรมนูญของกลุ่ม มีโครงสร้างหน้าที่แต่ละฝ่าย จัดคนเข้ารับผิดชอบตามโครงสร้างหน้าที่ มีการร่วมกันวางแผนกลยุทธ์โดยกำหนดวิสัยทัศน์คือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน จัดการโดยชุมชน ปกป้องจิตสำนึกให้คนในชุมชนรู้จักรับผิดชอบร่วมกันทั้งการบริการและบริหารจัดการที่ดี แล้วเข้ารับการฝึกในการบริหารจัดการตามสัญญาที่ให้ไว้กับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 10 ภาคที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว (involved parties and their association with tourism)

ที่	องค์การที่เกี่ยวข้อง	ความเกี่ยวข้อง
1	กลุ่มอนุรักษ์แพด่องบ้านฟ้าเหลือง	-เป็นผู้ดูแล บริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
2	กลุ่มร้านค้า,ร้านขายของที่ระลึก	-ได้ประโยชน์จากการขายสินค้าและอาหาร
3.	กลุ่มให้บริการแพด่อง	-ได้ประโยชน์จากการให้บริการ
4.	วัด	-เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม
5.	โรงเรียน	-อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม -ให้บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว
6.	อนามัยตำบลหนองเรือ	-ดูแลความปลอดภัยด้านอาหาร,น้ำอุปโภค
7.	องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น	- เป็นผู้ได้รับการอนุญาตการใช้ประโยชน์ในที่ดิน - ส่งเสริมการท่องเที่ยว - ดูแลด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
8.	องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเรือ	- เป็นเจ้าของพื้นที่ระดับท้องถิ่น - ส่งเสริมการท่องเที่ยว - ดูแลด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม - การรักษาความสะอาด (ขยะ)
9.	การไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์	-แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเขตรับผิดชอบของการไฟฟ้า
10.	กลุ่มเรือเช่าการท่องเที่ยว	-เรือเช่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้,แนะนำ,เชื่อมโยงการท่องเที่ยว

การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในประเด็นการหารูปแบบในการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าล้อม ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้นั้น พบว่าในการบริหารการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง จัดตั้งกลุ่มเป็นตัวแทนของชุมชนเข้ามาบริหารจัดการร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยให้กลุ่มตัวแทนของชุมชนเป็นผู้จัดการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฝ่ายสนับสนุนส่งเสริมและติดตามผล

5.4 อภิปรายผล

ผลที่ได้จากการดำเนินการ PAR นี้ได้บรรลุเกินความคาดหวัง ทำให้เกิดองค์กรของชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีความรู้ทักษะและความตั้งใจที่จะบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นที่ยอมรับขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น โดยได้มอบแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าล้อมให้แก่กลุ่มอนุรักษ์แพล่องเป็นผู้บริหารจัดการและรายได้จากค่าเช่าค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ให้กลุ่มอนุรักษ์แพล่องนำมาเป็นค่าใช้จ่ายและค่าตอบแทนปันผลแก่สมาชิกกลุ่ม บางส่วนให้นำมาใช้ประโยชน์เพื่อส่วนรวมในชุมชน ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในการบริหารจัดการที่รัฐบาลหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ต้องสรรหาบุคลากรและงบประมาณเพื่อดูแลบำรุงรักษาโครงการที่ได้ดำเนินการไว้ โดยทำหน้าที่เพียงแต่เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำแก่กลุ่มเท่านั้นเอง หลังจากมีการปรับปรุงภูมิทัศน์แล้วเสร็จมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น 20 เปอร์เซ็นต์ สำหรับชุมชนมีความภาคภูมิใจที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของตนเอง โดยเฉพาะได้เข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเป็นโอกาสที่จะสร้างรายได้ให้กับชุมชน การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจรายได้ของชุมชนยังไม่เห็นชัดเจน เพราะเพิ่งเริ่มดำเนินการ แต่คาดว่าในอนาคตชุมชนจะมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นแน่นอน ในการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกำหนดกฎกติกาเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนร่วมตลอดจนนักท่องเที่ยวรักษาวินัยปฏิบัติตามข้อบังคับโดยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นส่วนที่จะทำให้เกิดความยั่งยืนส่งผลดีต่อคนรุ่นหลังต่อไป และจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการ PAR

จากขั้นตอนและกระบวนการในการดำเนินการ PAR ร่วมกัน ระหว่าง “คนนอก” และ “คนใน” ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนชุมชนโดยกลุ่มอนุรักษ์แพล่อง องค์กรบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น และผู้วิจัยได้มีการพูดคุยเพื่อร่วมกับสรุปหาข้อขัดข้องซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินการพบว่า มีปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1) การดำเนินงานระหว่าง “คนนอก” และ “คนใน” ซึ่งมีการกิจและความรับผิดชอบที่แตกต่างกันนั้น มีเงื่อนไขเรื่องเวลาที่ไม่ตรงกันทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องในบางครั้ง โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวหรือเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรบางครั้งต้องรับผิดชอบในการทำมาหากิน

ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำครอบครัวที่อยู่ในกลุ่มของชุมชน ซึ่งภารกิจของ “คนใน” จะต้องมีการดำรงชีพ ทำให้ไม่สามารถจัดสรรเวลาเพื่อไปร่วมกิจกรรมได้เต็มที่

2) ระบบราชการที่มีขีดจำกัด โดยเฉพาะเรื่องงบประมาณ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดวางแผนพัฒนา แต่ทางราชการ(อบจ.ขอนแก่น)ไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว เพราะต้องจัดสรรงบประมาณในกิจกรรมอื่น และมีพื้นที่ต้องรับผิดชอบทั้งจังหวัด จึงทำให้การพัฒนาเป็นไปด้วยความล่าช้า

5.5 ข้อเสนอแนะ

5.5.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

ผลจากการดำเนินการ PAR ที่เกิดจากการร่วมกันของ “คนนอก” และ “คนใน” สรุปหาข้อสรุปที่ผ่านมามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มอนุรักษ์แพลงก์ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยได้รับการฝึกอบรม ศึกษา ฐาน ซึ่งเป็นเพียงการเรียนรู้เบื้องต้นเท่านั้น เพื่อให้กลุ่มมีทักษะและความรู้เพิ่มขึ้น และเพื่อให้การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น สนับสนุนส่งเสริม กลุ่มอนุรักษ์แพลงก์อย่างใกล้ชิดทั้งคำปรึกษาแนะนำและงบประมาณ เพื่อให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งและมีกำลังใจ

2) จากผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวจะดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน มีความต่อเนื่องโดยเฉพาะรายได้ที่จะนำมาบริหาร บำรุงรักษาสภาพทั่วไปให้คงอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ควรให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคาร จัดหาอุปกรณ์หรือเครื่องมือให้แก่กลุ่มอนุรักษ์แพลงก์ เพื่อเพิ่มความสามารถให้แก่กลุ่มฯ สร้างรายได้ให้สามารถเลี้ยงตนเองได้โดยไม่อาศัยงบประมาณของราชการในการบริหารจัดการและบำรุงรักษาสถานที่ เช่น ก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์เพื่อเช่าบริการ หรือเครื่องเสียง เดินที่เช่า เป็นต้น

3) จากผลการวิจัยพบว่า ตามแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมได้กำหนดไว้ซึ่งมีสิ่งก่อสร้างหลายรายการและต้องใช้งบประมาณอีกมาก โดยรายได้ของแหล่งท่องเที่ยวในขณะเริ่มต้นนั้นไม่สามารถที่จะนำมาพัฒนาให้เสร็จสมบูรณ์ได้ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ควรจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้อย่างต่อเนื่อง ให้แล้วเสร็จสมบูรณ์ตามแผนที่วางไว้

4) จากผลการวิจัยพบว่า ธรรมชาติของการท่องเที่ยว การบริการจะมีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ สภาพแวดล้อม เทคโนโลยี การแข่งขันทางตลาดและความต้องการของนักท่องเที่ยว จึงขอเสนอแนะให้คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์แพลงก์จะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือปรับปรุงวิธีการบริหารจัดการอยู่ตลอดเพื่อให้ตอบสนองนักท่องเที่ยวให้เกิดความพึงพอใจ

5) จากผลการวิจัยพบว่า สภาพบรรยากาศของการท่องเที่ยว เป็นสิ่งจูงใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสภาพแวดล้อม ความสวยงาม ความสะดวก สะอาด และความปลอดภัย ดังนั้นชุมชนควรพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน เช่นความสะอาดถนน รั้ว การตัดแต่งต้นไม้ จะดึงดูดให้สวยงามโดยการสร้างจิตสำนึกของชุมชนให้มีความรักชุมชน มีความเอื้ออาทรค่อนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

6) ท้องถิ่นมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ควรจัดกิจกรรมเสริมเช่นเป็นประเพณีต่างๆเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวและ เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว

5.5.2 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยต่อไป

1) เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่ท้องถิ่นให้มีความยั่งยืนและมีชีวิตอยู่ตลอด เพิ่มทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยว ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับจุดเด่นหรือศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง เพื่อจะได้ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวและเพิ่มจุดขายให้มากกว่านี้

2) ทรัพยากรธรรมชาติรอบ ๆ แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองถือว่ายังมีความสมบูรณ์พอ ควรมีความหลากหลายทางชีวภาพ มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นป่าชายเลนน้ำจืด ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของสัตว์น้ำในฤดูหลาก เพื่อเป็นการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวแบบศึกษารธรรมชาติเชิงนิเวศส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งนี้

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. 2541. การ
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : Ecotourism. กรุงเทพฯ : กongsส่งเสริมและเผยแพร่
_____. (ม.ป.ป.) สิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญ แปลงแนวคิดสู่ปฏิบัติเอกสารประกอบการสัมมนา
เชิงปฏิบัติการ (ม.ป.ท. : ม.ป.พ.)
- กัลยา วานิชย์บัญชา. 2541. หักสถิติ. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540. โครงการศึกษาเพื่อทบทวนแผนพัฒนาการ
ท่องเที่ยวภาคอีสาน (ม.ป.ท. : ม.ป.พ.)
_____. 2543. คู่มือการบริหารและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วน
ตำบล (อบต.0) และสภาตำบล(สต.) (ม.ป.ท.:ม.ป.พ.)
_____. 2544. ข่าว ททท. ข่าวที่ 26/2544 วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2544
- เกษม จันทร์แก้ว. 2531. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ม.ป.ท. : ม.ป.พ.)
- โกมล แพรททอง. 2539. องค์กรท้องถิ่นกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : กรณีสวนป่า
ชุมชน ใน บุญชู บุญทวี. เอกสารสมทบการประชุมการป่าไม้แห่งชาติ ประจำปี 2536.
กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ
- จูไร ทัพวงษ์. 2536. การจัดการสิ่งแวดล้อม : สิ่งท้าทายมนุษยชาติ เอกสารประกอบการประชุมทาง
วิชาการ เรื่องมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- จักรวาล เอื้อสุวรรณ. 2544. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวศึกษา
เฉพาะกรณี : สวนรุกขชาติน้ำตกธารทอง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ชนพรรธน์ ชิมณะพงศ์. 2535. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพบริเวณ
อุทยานนกน้ำ บึงบรเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
(วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ดวงดาว เศรษฐนาบวร. 2540. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติออบขาน ส่วนอุทยาน
แห่งชาติ สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กรมป่าไม้ กรุงเทพมหานคร
- คุณฤ อายุวัฒน์ และคณะ. 2535. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในงานวนศาสตร์ชุมชน : กรณีชุมชน
ห้วยม่วง โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ศุภา มหาศุขานนท์ 2545. หลักการจัดการ หลักการบริหาร. กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์.

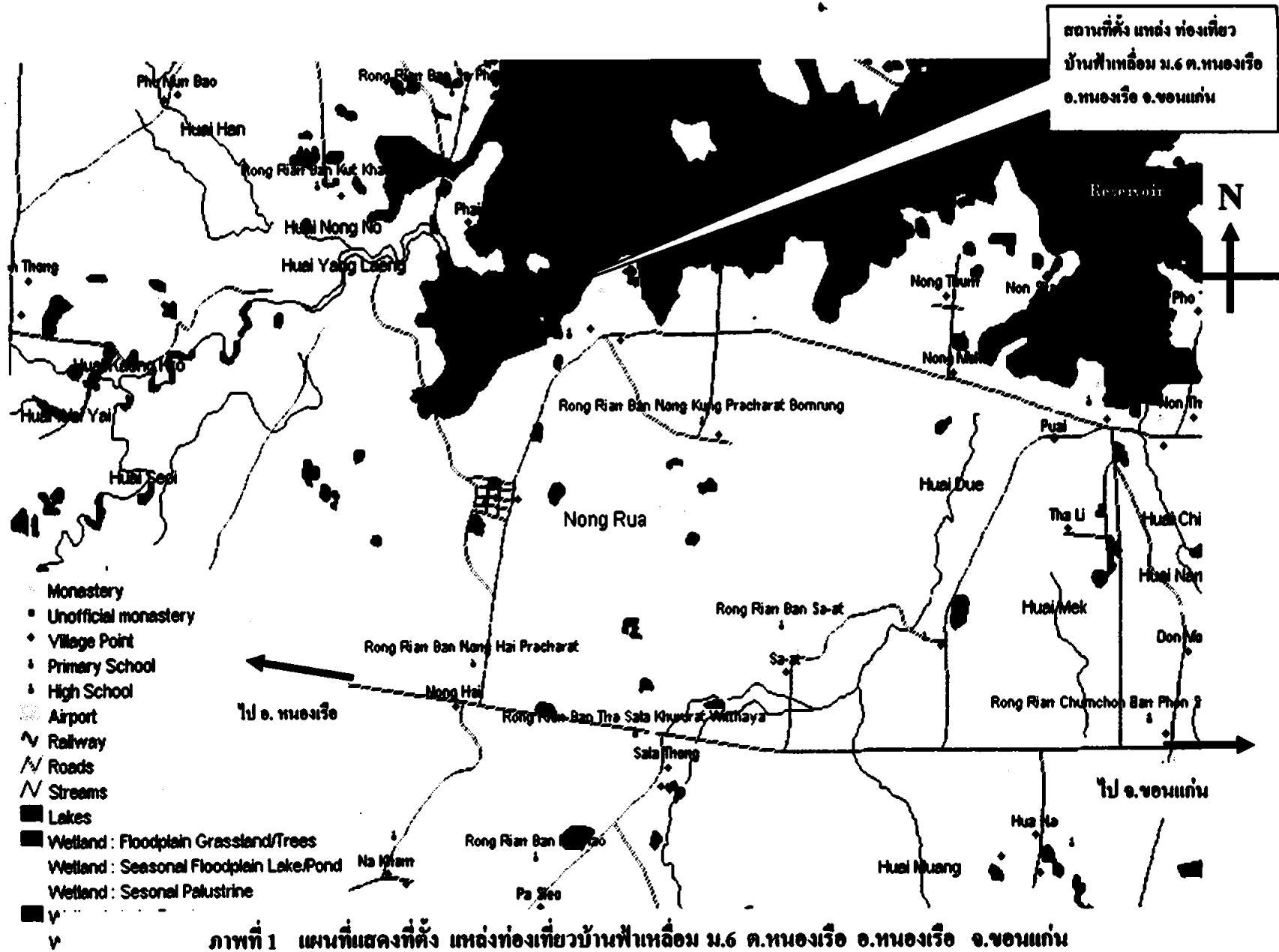
- ทองจันทร์ หอมเนตร. 2538. การจัดการป่าชุมชนขององค์กรท้องถิ่น : กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตอู่น้ำ
ห้วยทราย จังหวัดขอนแก่น .วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคม
วิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- บัญญัติ แก้วส่อง. 2531. รูปแบบทางสังคม - จิตวิทยา สำหรับการอธิบายการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในกระบวนการพัฒนา. ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒประสานมิตร
- บัวพันธ์ พรรคทิง และคณะ. 2532. การพัฒนาชนบท : การเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- บัวเรศ ประไซโย และคณะ. 2538. การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น กรณีศึกษาป่าชุมชน บ้าน
โศกนาถ ตำบลวังม่วง อำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น. สำนักงานป่าไม้ เขตขอนแก่น
- บุษบง พุฒพรหม. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชนบท : ศึกษา
เฉพาะกรณีอำเภอหนองบัว จังหวัดอุดรธานี วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปนัดดา ภูเจริญศิลป์. 2541. บทบาทของกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง : ศึกษาเฉพาะ
กรณีชุมชนในเขตเทศบาลเมืองในเขตเทศบาลนครขอนแก่น. โครงการศึกษาค้นคว้าด้วย
ตนเอง ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ประสพสุข คีรินทร์. 2531. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
ในภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล
- ประหยัด หงษ์ทองคำ. 2526. การปกครองท้องถิ่นไทย. ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2538. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____ . 2539. เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ ๑ : สำนัก
พิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่
ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาค้อ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบ
อิสระหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- พิเชษฐ เมถานนท์. (มปป.) บทบาทของกฎหมายในการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม.
 เอกสารการสอบชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 2 สาขาวิชานิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชธนบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 พระมหาสุทนต์ ออบุ่น. 2541. การศึกษาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
 อนุรักษ์ศึกษานวดทะเลทราย : เส้นทางสายน้ำตก. วิทยานิพนธ์ปริญญาการพัฒนารัฐบาล
 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เพ็ญศรี รัตนะ. 2535. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมของกรมการพัฒนา
 ชุมชนศึกษานวดทะเลทราย จังหวัดอุบลราชธานี วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
 พิราษฎร์ มิ่งอร. 2539. บทบาทของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อม ชุมชน : กรณีศึกษาประชาชนในองค์กรชาวบ้านเพื่อการพัฒนาภาคอีสาน
 จังหวัดขอนแก่นปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล
 มงคล คำธนาพันธ์ และคณะ. 2535. แนวทางการพัฒนาป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
 รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
 มิ่งสรรพ์ ขาวสะอาด. 2538. ทศวรรษ เครื่องมือ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม.
 รายงานประกอบการประชุม เล่มที่ 2 การประชุมวิชาการประจำปี 2538 มูลนิธิ
 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ระหว่างวันที่ 9-10 ธันวาคม 2538 โรงแรมแอม
 บาสเตอร์ซีดี จอมเทียนจังหวัดชลบุรี
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะวนศาสตร์, ศูนย์วิจัยการป่าไม้. 2538. โครงการศึกษาการท่องเที่ยว
 เพื่อรักษาธรรมชาติ กรณีภาคใต้. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
 มหิดล, มหาวิทยาลัย ศูนย์ฝึกอบรมและการสาธารณสุขมูลนิธิอาเซีย. 2530. รายงาน
 ผลการวิจัย และพัฒนาโครงการนครสวรรค์ ระยะที่ 1.
 มหิดล, มหาวิทยาลัย สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซีย. 2534. การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการ
 ส่งเสริมการดูแลสุขภาพของตนเอง นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซีย.
 ชงบุรุษ บูราสิทธิ์. 2534. การดำเนินงานของชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสังคม : กรณี
 บ้านซำใต้ บ้านโคกน้อย และบ้านโนนกระโดน อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนารัฐบาล. บัณฑิตวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 ชวลี ไทชะโชติ. 2535. ความรู้และทัศนคติต่อทรัพยากรป่าไม้ ของประชาชนในเขตทุ่งพิงป่า.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนารัฐบาล. บัณฑิตวิทยาลัย.
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- เขาวัดถ้ำ อภิชาติวัลลภ และคณะ. 2533. รายงานวิจัยเรื่องกลุ่มตั้งคมในชุมชนป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- รายงานการประชุมคณะกรรมการศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบจากการประกอบกิจการแพท่องเที่ยวๆ วันที่ 14 สิงหาคม 2546 ณ ห้องประชุมไหมมัดหมี่ ศาลากลางจังหวัดขอนแก่น เลิศ จันทรภาพ. 2540. การเพิ่มประสิทธิภาพจัดการป่าไม้ ให้ผู้นำชุมชนตำบลขุนทด. ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่ากรมป่าไม้.
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2537. พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม : ขุดฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วรรณพร วนิชชานุกร, วรรณวิภา จักุ และมาลี บุษยะมา. 2541 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิตกรุงเทพมหานคร.
- วรรณพร วนิชชานุกร. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : Ecotourism สถาบันราชภัฏสวนดุสิต กรุงเทพมหานคร.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ. 2532. รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทขององค์กรในท้องถิ่นที่มีต่อการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2535. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์.
- วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์ และคณะ. 2535. รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนโดยองค์กรท้องถิ่น. โครงการวิจัยวนศาสตร์ชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริ สามสุโพธิ์. 2543. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ ฯ : โอเคียนสโตร์ สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. 2540. รายงานวิจัยเรื่อง ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลรายงานวิจัย. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- _____ . 2543 (คู่มือ) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สมาธรรม
- สิทธิชัย เสรีสงแสง. 2535. รายงานการวิจัย ทศนคติและแรงจูงใจของครูและราษฎรต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน. สำนักงานป่าไม้เขตนครราชสีมา กรมป่าไม้.
- สุพจน์ ศิริสุนทร. 2540. บทบาทสภาพตำบลในการพัฒนาป่าชุมชน กรณีศึกษาสภาพตำบลสวนหม่อนอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น โครงการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุพรชัย มั่งมีสิทธิ์. 2535. การศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชนในโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชน : ศึกษากรณีโครงการป่าชุมชนที่ริเริ่ม โดยศูนย์พัฒนาหมู่บ้านชนบทผสมผสานอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา

- บัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 ศุภางค์ จันทร์วนิช 2534. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา 2528. การวิจัย
 เพื่อสร้างจิตสำนึก กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- สมชาติ จิววัฒนารักษ์. 2542. การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใน
 ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมบูรณ์ อ่ำพนพารัตน์. 2542. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันไฟป่า กรณีศึกษาอุทยาน
 แห่งชาติเขาสามหลั่น จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วน
 ศาสตร์). สาขาการจัดการป่าไม้. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สุเมธ ทราบแก้ว. 2536. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหา
 บัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุวีรัตน์ กฤษณะรังสรรค์. 2540. การจัดการป่าขององค์กรชุมชนในเขตอุทยานแห่งชาติ ศึกษากรณี :
 หมู่บ้านก้อทุ่ง ตำบลก้อ อำเภอฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์พัฒนารัฐบาลบัณฑิต
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสรี วงศ์ไพจิตร. 2534. จุดหักเหของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยา
 ทางการเมือง. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
- สุวิภา ไพรพินาศ. 2546. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชน.
 วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อนงค์ พัฒนจักร. 2535. การมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษา
 หมู่บ้านหัวม่วง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
 สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อุทิศ จิตเงิน. 2536. "การมีส่วนร่วม" ใน เอกสารประกอบการอบรมวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- อำนาจ อนันต์ชัย. 2534. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. เอกสารการสนทนา
 วิชาการพัฒนาชนบท สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. 2547. สรุปผลงานในรอบปีประจำปี 2542-2546. หน้า 12-17.

ภาคผนวก-ภาพ

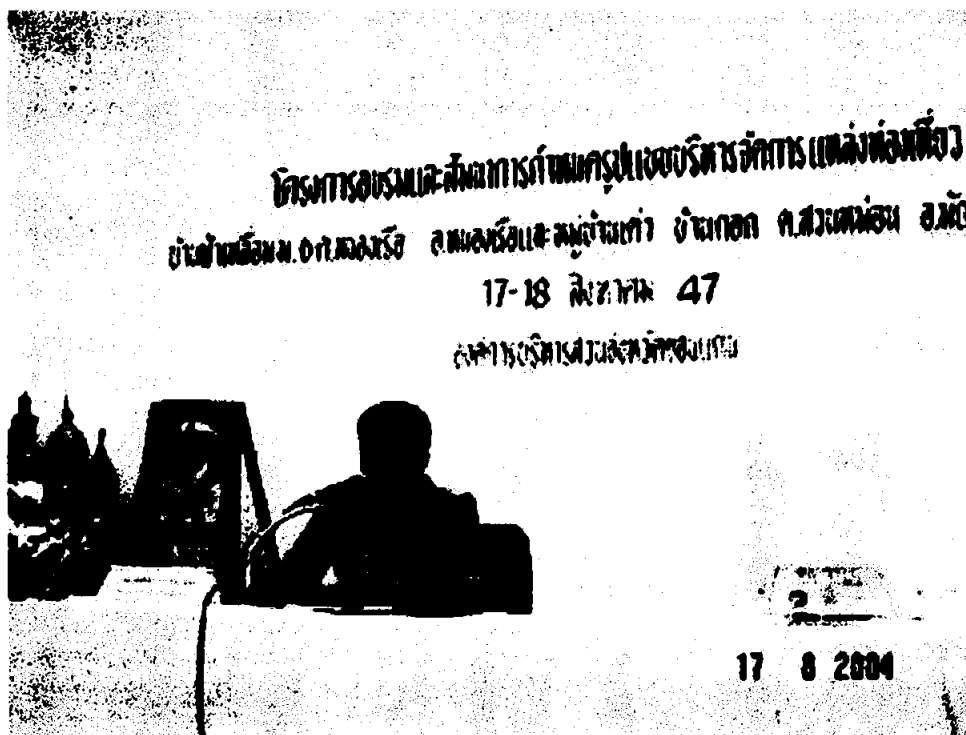

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้ง แหล่งท่องเที่ยวบ้านป่าหม้อม ม.6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น

ภาพที่ 2 การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นของชุมชน ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

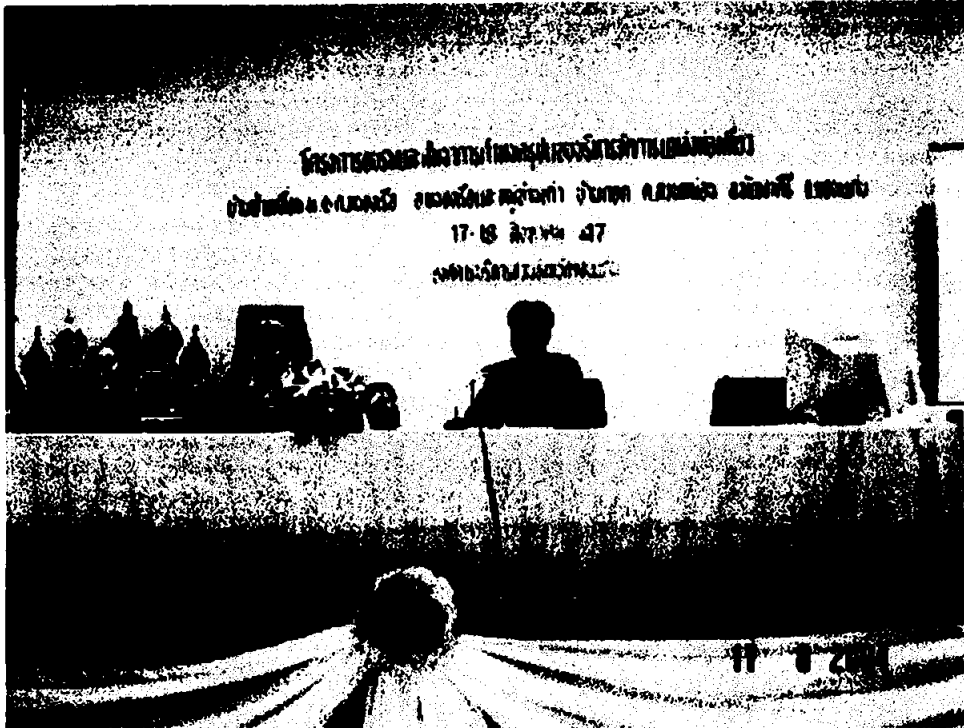

ภาพที่ 3 นายค อบจ. กล่าวเปิด โครงการอบรมและบรรยายพิเศษ

ภาพที่ 4 ปลัด อบจ. บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่าง อบจ.กับชุมชน

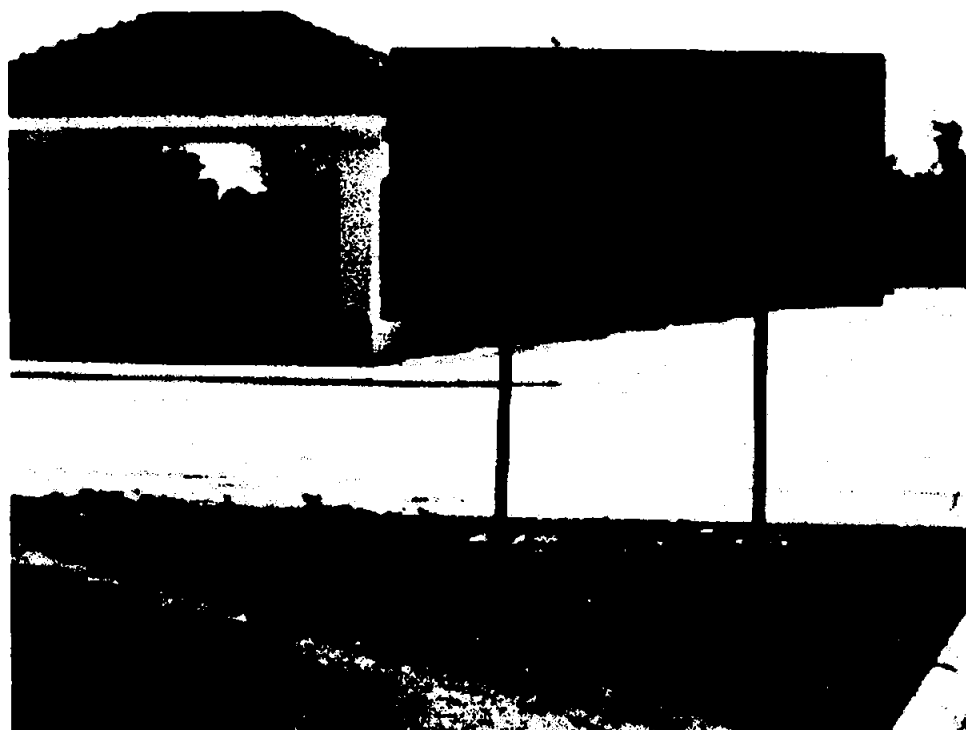

ภาพที่ 5 การบรรยายของวิทยากร

ภาพที่ 6 สภาพเดิมของแหล่งท่องเที่ยวก่อนการพัฒนา (ดูคูน้ำหลาก)

ภาพที่ 7 สภาพหลังการปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 8 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปลูกต้นไม้บริเวณแหล่งท่องเที่ยว

ภาพที่ 9 สภาพแวดล้อมให้บริการนักท่องเที่ยวของเอกชน

ภาพที่ 10 ผู้วิจัย พักแรมในแพยกขอเพื่อศึกษาวิถีชีวิตการทำประมงพื้นบ้าน

ภาพที่ 11 การจับปลาของชาวประมงโดยใช้แพยกขอ

โครงการอบรมและสัมมนาการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว
บ้านฟ้าเหลือง ม.6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ และ บ้านแค บ.กอก ต.สวนหม่อน อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น

หลักการและเหตุผล

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ได้ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม.6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ และปรับปรุงภูมิทัศน์ในแหล่งท่องเที่ยวบ้านแค บ.กอก ต.สวนหม่อน อ.มัญจาคีรี จ.ขอนแก่น จากนั้นได้มีการจัดประชุมร่วมกับประชาชนในพื้นที่ทั้งสองแห่ง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาสรุป ประชาชนและกลุ่มตัวแทนของประชาชน มีความรู้สึกภาคภูมิใจในแหล่งท่องเที่ยว และได้ขอมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการตลอดจนการดูแลรักษา แต่ยังคงขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีหน้าที่ดำเนินการตามภารกิจดังกล่าว ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. พรบ.องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 (7) คู่คุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ^{ชุมชน}
 2. พรบ.กำหนดแผนและทำการกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 มาตรา 17 (14)
 3. ประกาศคณะกรรมการกระจายอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนจังหวัด อาศัยอำนาจตามมาตรา 12(15)และมาตรา 20 พ.ศ.2542 ข้อ 2 ในการดำเนินการตามอำนาจและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อให้เป็นไปตามลักษณะดังนี้(4) การส่งเสริมจารีตประเพณี วัฒนธรรมการท่องเที่ยว การส่งเสริมการลงทุนและพาณิชย์กรรมจังหวัด ส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของชุมชนอีกทั้งยังเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินการ จึงได้จัดทำโครงการ “โครงการอบรมและสัมมนาการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว” โดยมีประชาชนในพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานให้ความรู้ เข้าร่วมรับการฝึกอบรมและสัมมนา เพื่อนำความรู้ไปใช้ เป็นแนวทางในการพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตลอดไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม
2. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาและเกิดความห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องเข้าใจการดำรงชีพให้กลมกลืนกับธรรมชาติ

เป้าหมาย

1. กลุ่มอนุรักษ์ ล่องแพบ้านฟ้าเหลือง จำนวน 30 คน
2. กลุ่มผู้ดูแลกลุ่มท่องเที่ยวบ้านเต่า จำนวน 30 คน

วิธีการดำเนินการ

1. เชิญตัวแทนของชุมชนและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 60 คน เข้ารับการอบรม ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ณ ห้องประชุมศาลาประชาคม องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. เชิญวิทยากรทางด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ความรู้
3. กำหนดรูปแบบบริหารจัดการและสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองและแหล่งท่องเที่ยวบ้านเต่าในเชิงทฤษฎี
4. ศึกษาดูงานจากสภาพพื้นที่จริงแหล่งท่องเที่ยว

วิทยากร

1. วิทยากรจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาควิชาออกเฉียงเหนือ เขต 3 จำนวน 1 ท่าน
2. วิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมที่ 10 จำนวน 1 ท่าน

ระยะเวลาดำเนินการและสถานที่

1. จัดอบรมให้ความรู้ในวันที่ 17 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุมศาลาประชาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
2. ศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วันที่ 18 สิงหาคม 2547

งบประมาณ

ใช้งบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น รายละเอียดแนบท้ายมานี้

หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

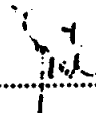
1. แหล่งท่องเที่ยวบ้านคำและแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง มีระบบบริหารงานการจัดการที่ถูกต้องเหมาะสม โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษา
2. ชุมชนเกิดความรักหวงแหนและรับผิดชอบต่องิเลสแวดล้อม ส่งผลให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต
3. ทำให้บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดเกิดเป็นรูปธรรม
4. ผลดีที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบริหารที่ดีทำให้เศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

.....ผู้เสนอโครงการ

(นางวราพร หาญชนะชัยกุล)

รักษาราชการแทนหัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

.....เห็นชอบ/อนุมัติ

(นายวิฑริทธิ์ สิริวิชวิน)

ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดปฏิบัติหน้าที่

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ของนาย/องค์การฯ วันที่ / /

ปลัดองค์การฯ วันที่ / /

หัวหน้าส่วน/กอง วันที่ / /

หัวหน้า/..... วันที่ 16.04.25.....

เจ้าหน้าที่/.....

ประมาณการค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม

1. จัดอบรมให้ความรู้ในวันที่ 17 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุมศาลาประชาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัด

1.1 ค่าถ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์	จำนวน 60 คนๆละ 40 บาท	เงิน 2,400 บาท
1.2 ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม(เช้า/บ่าย)	จำนวน 60 คนๆละ 40 บาท	เงิน 2,400 บาท
1.3 ค่าสมนาคุณวิทยากร (เวลา 9.00-17.00 น. รวม 6 ชั่วโมงๆละ 600 บาท)		เงิน 3,600 บาท
1.4 ค่าอาหารกลางวัน 1 มื้อ มีโต๊ะ 65 บาท	จำนวน 60 คน	เงิน 3,900 บาท
1.5 ค่ายานพาหนะ(เช่ามาจ่าย 2 วัน)	จำนวน 60 คนๆละ 200 บาท	เงิน 12,000 บาท
1.6 ค่าจัดทำป้าย พิธีเปิด-ปิด		เงิน 1,000 บาท

รวมเงิน (1) สองหมื่นห้าพันสามร้อยบาทถ้วน 25,300 บาท

2. ศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วันที่ 18 สิงหาคม 2547 ที่จังหวัดอุดรธานี

1.1 ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม(เช้า/บ่าย)	จำนวน 60 คนๆละ 40 บาท	เงิน 2,400 บาท
1.2 ค่าอาหารกลางวัน 1 มื้อ มีโต๊ะ 65 บาท	จำนวน 60 คน	เงิน 3,900 บาท
1.3 ค่ายานพาหนะ- ค่าน้ำมัน(รถใช้ปรับอากาศ 2 คัน)		เงิน 14,000 บาท
1.5 ค่าสมนาคุณในการดูงาน		เงิน 1,000 บาท
1.6 ค่าป้ายผ้าประชาสัมพันธ์	จำนวน 4 คันๆละ 500 บาท	เงิน 2,000 บาท

รวมเงิน (2) สองหมื่นสามพันสามร้อยบาทถ้วน 23,300 บาท

รวมเงินทั้งสิ้น 1+2 (สี่หมื่นแปดพันหกร้อยบาทถ้วน) 48,600 บาท

.....ผู้สนองโครงการ

(นางวราพร หาญชนะชัยกุล)

รักษาราชการแทนหัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

กำหนดการโครงการ ฝึกอบรมและสัมมนาการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

วันที่ 17 สิงหาคม 2547 ณ ศาลาประชาคม จังหวัดขอนแก่น

เวลา	08.00 น. - 09.00 น.	- ลงทะเบียน
เวลา	09.00 น. - 09.15 น.	- พิธีเปิด
		- กล่าวรายงานความเป็นมาของโครงการ (หัวหน้าสำนักงานศึกษา)
		- ประธานกล่าวเปิดงาน (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น)
เวลา	09.15 น. - 10.30 น.	- การบรรยายหัวข้อเรื่องบทบาทของ อบจ. กับการท่องเที่ยวและการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (ปลัด อบจ. หัวหน้าสำนักงานศึกษา นายการท่องเที่ยวและกีฬา คุณวิจิตร)
เวลา	10.30 น. - 10.45 น.	- รับประทานอาหารว่าง
เวลา	10.45 น. - 12.00 น.	- การบรรยายนโยบายการท่องเที่ยวของภาครัฐกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3)
เวลา	13.00 น. - 14.30 น.	- บรรยายเรื่อง การออกแบบและบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ณ นครเชียงใหม่ 10)
เวลา	14.30 น. - 14.45 น.	- รับประทานอาหารว่าง
เวลา	14.45 น. - 15.45 น.	- การบริหารจัดการแหล่ง (พัฒนาชุมชนจังหวัดขอนแก่น)
เวลา	15.45 น. - 16.30 น.	- สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของวิทยากร

วันที่ 18 สิงหาคม 2547 กำหนดดูงานอุทยานแห่งชาติภูผายล จ. อุดรธานี

เวลา	07.00 น.	- ลงทะเบียน
เวลา	07.15 น.	- เดินทางออกจากจังหวัดขอนแก่น
เวลา	09.00 น.	- ถึงอุทยานแห่งชาติภูผายล (รับประทานอาหารว่าง และบรรยายเรื่องอุทยานแห่งชาติภูผายล และบรรยายเรื่อง การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของ อบจ.)
เวลา	10.30 น.	- พักรับประทานอาหาร
เวลา	10.45 น.	- การบรรยายเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของ อบจ. และชมพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ (พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ)
เวลา	12.00 น.	- พักรับประทานอาหาร

เวลา	13.00 น.	- พาคณะผู้เข้าร่วมกิจกรรมฯ เยี่ยมชมการบริหารจัดการ การจัดระเบียบภายในอุทยานแห่งชาติภูผาแฝง (หัวหน้าอุทยานฯ)
เวลา	14.30 น.	- พักรับประทานอาหารว่าง
เวลา	14.45 น.	- สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตอบข้อซักถาม
เวลา	16.00 น. - 18.00 น.	- คณะเดินทางกลับจังหวัดขอนแก่นโดยสวัสดิภาพ

ที่ ขก 51001/ 00 122

องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

ถนนหน้าเมือง อ.เมือง ขก 40000

2 กรกฎาคม 2547

เรื่อง ดำรงความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

เรียน ผู้ใหญ่บ้านฟ้าเหลือง หมู่ 6

ตามที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่น้ำท่วมจากการไฟฟ้าเขื่อนอุบลรัตน์ทำการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ม. 6 ต.หนองเรือ อ.หนองเรือ ไปแล้วนั้น

แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลืองมีความจำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน หากองค์การบริหารส่วนจังหวัดมอบให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้บริหารจัดการ โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน ชุมชนจะมีความพร้อมหรือไม่ จึงขอให้ชุมชนทำประชาพิจารณ์ได้ผลประการใดขอให้แจ้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นทราบเพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายไพฑรภย์ สิริฉวีวัน)

ประติงค์การบริหารส่วนจังหวัด ปฏิบัติหน้าที่

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

สำนักปลัดฯ อบจ.ขก.

โทร.0-4324-3290

โทรสาร. 0-4324-2492

รายชื่อกลุ่มแพลง

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	หมายเหตุ
1.	นายสุริยนต์ พานเพ็ง	ประธานกลุ่มฯ	
2.	นายบุญจันทร์ ทองเปีย	รองประธานกลุ่มฯ	
3.	นายสา ศึกษากิจ	สมาชิก	
4.	นายบุญสงค์ โนนสิงห์	เหรัญญิก	
5.	นายสมศักดิ์ สิงห์สกุล	สมาชิก	
6.	อ.อรจิรา อินทะเกษม	สมาชิก	
7.	นายสุรินทร์ ใจเมือง	ผู้ช่วยเหรัญญิก	
8.	นายสุวรรณ สิงห์สกุล	รองประธาน	
9.	นายอมร พันภูมิ	สมาชิก	
10.	นายนรสิงห์ แสนท้าว	สมาชิก	
11.	นายพวง สุพรรณ	สมาชิก	
12.	นายไพบูรณ์ มนต์เชียร	สมาชิก	
13.	นายคำพันธ์ แก้วกำ	สมาชิก	
14.	นายสุพจน์ หาล่าง	สมาชิก	
15.	นายสุศักดิ์ คำวันดี	สมาชิก	
16.	นายเปลิดพงษ์ ลายศิลา	สมาชิก	
17.	นายจำลอง โพธิ์ศรี	สมาชิก	
18.	นายดวง อะนาคะ	สมาชิก	
19.	นายทองพูล ทินวัน	เลขานุการ	
20.	นายสมพงษ์ ทินน้อย	สมาชิก	
21.	นายสี สุดแสนยา	สมาชิก	
22.	นายหนูเทียน โคตรพรม	สมาชิก	

ที่ พิเศษ 12547

บ้านฟ้าเหลือง หมู่ที่ 6

ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ ขก.

26 กรกฎาคม 2547

เรื่อง สำรองความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง

เรียน นายองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

อ้างถึง หนังสือ ที่ ขก 51001/00122 ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2547

สิ่งที่ส่งมาด้วย	1. สำเนาใบขออนุญาตจัดตั้งกลุ่ม	จำนวน 1 ชุด
	2. สำเนาข้อบังคับกลุ่ม	จำนวน 1 ชุด
	3. สำเนาบันทนาการประชุมชาวบ้าน	จำนวน 1 ชุด
	4. สำเนาโครงสร้างหน้าที่กลุ่ม	จำนวน 1 ชุด
	5. สำเนากติกาแหล่งท่องเที่ยว	จำนวน 1 ชุด
	6. สำเนาระเบียบค่าเช่าสถานที่	จำนวน 1 ชุด
	7. สำเนารายชื่อกลุ่มอนุรักษ์แหล่ง	จำนวน 1 ชุด

ตามหนังสือที่อ้างถึง ให้ชุมชนบ้านฟ้าเหลือง หมู่ที่ 6 ตำบลหนองเรือ อำเภอหนองเรือ จัดทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นในการรับภารกิจการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แหล่งท่องเที่ยวบ้านฟ้าเหลือง ที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่นจัดให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินการเอง นั้น ชาวบ้านฟ้าเหลืองได้ดำเนินการรับฟังความคิดเห็นในกรณีดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่าชาวบ้านฟ้าเหลือง มีความยินดีและพร้อมจะบริหารจัดการเอง เพราะจะเกิดผลประโยชน์โดยตรงต่อชุมชน โดยตั้งกลุ่มอนุรักษ์แหล่ง ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านเป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น

อนึ่ง กลุ่มยังขาดความรู้ด้านบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงใคร่ขอความรู้ อนุเคราะห์ให้จัดการฝึกอบรม และดูงานให้กลุ่มฯ ด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาดำเนินการต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายสุรินทร์ พานเพิน)

ผู้ใหญ่บ้านฟ้าเหลือง หมู่ที่ 6

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายวิรัตน์ นาคนชม
วันเกิด	วันที่ 25 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2505
สถานที่เกิด	ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่	บ้านเลขที่ 254 หมู่ที่ 16 บ้านแก่นพยอม ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่ง	บริหารงานช่างระดับ 7 (หัวหน้าฝ่ายสำรวจและออกแบบ)
สถานที่ทำงาน	กองช่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2527	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาวิชาช่างก่อสร้าง สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตขอนแก่น
พ.ศ.2543	ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม (เทคโนโลยีก่อสร้าง) มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย